

RENĐŐRSÉGI TANULMÁNYOK

A RENĐŐRSÉG TUDOMÁNYOS TANÁCSÁNAK FOLYÓIRATA

NYESTE PÉTER – NAGY IVETT

A bűnügyi hírszerzés az elméletben és a gyakorlatban

FANTOLY ZSANETT

Az előkészítő eljárás és a nyomozás feladatai a bűnfelderítésben és a bizonyításban

JANCSÓ GÁBOR

A leplezett eszközök alkalmazása új rendszerének első évei és a Be. első novellája

GYÓRI ATTILA – SZENDREI FERENC

A leplezett eszközök alkalmazásának tapasztalatai a jogintézmény bevezetésétől napjainkig

OPAUZSKI ANDRÁS

A titkos információgyűjtés és egyes leplezett eszközök alkalmazásának gyakorlati tapasztalatai

IV. évfolyam 2021/1.

SZERKESZTI A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

ELNÖK:

Dr. Pozsgai Zsolt rendőr vezérőrnagy

TAGOK:

Dr. habil. Boda József nyugállományú nemzetbiztonsági vezérőrnagy

Dr. Boros Gábor rendőr ezredes

Dávid Károly rendőr dandártábornok

Dr. univ. Dsupin Ottó nyugállományú rendőr vezérőrnagy

Dr. Gárdonyi Gergely PhD rendőr ezredes

Dr. habil. Hautzinger Zoltán rendőr ezredes

Dr. Janza Frigyes nyugállományú rendőr vezérőrnagy

Prof. Dr. Kerezi Klára MTA doktora

Prof. Dr. Kovács Gábor címzetes rendőr dandártábornok

Dr. Németh József PhD rendőr ezredes

Prof. Dr. Sallai János rendőr ezredes

Dr. Sipos Gyula rendőr vezérőrnagy

FELELŐS SZERKESZTŐ:

Dr. Gaál Gyula PhD rendőr ezredes

OLVASÓSZERKESZTŐ:

Dr. Molnár Katalin PhD

MŰSZAKI SZERKESZTŐ:

Steib Norbert

FELELŐS KIADÓ:

Dr. Németh József PhD rendőr ezredes, Rendőrség Tudományos Tanácsa elnök

KIADÓ

Rendőrség Tudományos Tanácsa

Cím: 1139 Budapest, Teve u. 4-6.

1903 Bp. Pf.: 314/15.

Telefon: +36 1 443-5533, BM: 33-355

Fax: +36 1 443-5784, BM: 33-884

E-mail: rtt@orfk.police.hu

Webcím: www.bm-tt.hu/rtt/index.html

HU ISSN 2630-8002 (online)

KÖZLÉSI FELTÉTELEK

A szerkesztőség olyan kéziratokat vár közlésre, amelyek a bűnmegelőzés, a bűnüldözés, a közbiztonság, a közrend, a határrendészet, a vezetés-irányítás és a mindenoldalú biztosítás kérdéseit elemzik, értékelik. A kéziratokon kérjük feltüntetni a szerző nevét, szolgálati helyét, beosztását, telefonszámát. Kérjük, hogy a cikkek szövegét e-mailben küldjék meg. A szerkesztőség a beérkezett kéziratot szakmai szempontból lektoráltatja, és fenntartja a jogot a kéziratok stilizálására, korrigálására, tipografizálására. A megjelenő írások nem a Rendőrség Tudományos Tanácsa, hanem a szerzők saját, tudományos szabadságán alapuló álláspontját képviselik. El nem fogadott kéziratot nem áll módunkban visszaküldeni. A szerkesztőség másodközlést nem vállal.

TARTALOM

2021/1.

**NYESTE PÉTER –
NAGY IVETT**

A bűnügyi hírszerzés az elméletben és a gyakorlatban (4-21)

FANTOLY ZSANETT

Az előkészítő eljárás és a nyomozás feladatai a bünteliderítésben és a bizonyításban (22-42)

JANCSÓ GÁBOR

A leplezett eszközök alkalmazása új rendszerének első évei és a Be. első novellája (43-71)

**GYŐRI ATTILA –
SZENDREI FERENC**

A leplezett eszközök alkalmazásának tapasztalatai a jogintézmény bevezetésétől napjainkig (72-92)

OPAU SZKI ANDRÁS

A titkos információgyűjtés és egyes leplezett eszközök alkalmazásának gyakorlati tapasztalatai (93-121)

CSIZNER ZOLTÁN

A különleges nyomozási eljárások szabályozása a visegrádi együttműködés többi országában (122-166)

SZERZŐK

2021/1.

CSIZNER ZOLTÁN

rendőr ezredes, PhD-hallgató,
Nemzeti Közzolgálati Egyetem
Rendészettudományi Doktori
Iskola

**PROF. DR. FANTOLY
ZSANETT**

tanszékvezető egyetemi tanár,
Nemzeti Közzolgálati Egyetem
Rendészettudományi Kar
Büntető-eljárásjogi Tanszék

DR. GYŐRI ATTILA

címzetes rendőr alezredes,
kiemelt főreferens,
Országos Rendőr-főkapitányság
Bűnügyi Főigazgatóság
Bűnügyi Főosztály
Felderítő Osztály

DR. JANCsó GÁBOR

büntetőjogi jogalkotásért felelős
helyettes államtitkár,
Igazságügyi Minisztérium

NAGY IVETT

rendőr hadnagy, PhD-hallgató,
Nemzeti Közzolgálati Egyetem
Rendészettudományi Doktori
Iskola

DR. NYESTE PÉTER

PhD rendőr őrnagy,
egyetemi adjunktus,
Nemzeti Közzolgálati Egyetem
Rendészettudományi Kar Bűnügyi,
Gazdaságvédelmi és Kiberbűnözés
Elleni Tanszék

OPAUSZKI ANDRÁS

rendőr alezredes, főosztályvezető,
Készenléti Rendőrség Nemzeti
Nyomozó Iroda Felderítő Főosztály

DR. SZENDREI FERENC

PhD rendőr ezredes,
tanszékvezető egyetemi docens,
Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Rendészettudományi Kar Bűnügyi,
Gazdaságvédelmi és Kiberbűnözés
Elleni Tanszék

A bűnügyi hírszerzés az elméletben és a gyakorlatban

Bevezetés

A modern bűnügyi hírszerző és felderítő tevékenység elméletét, az egyes kontinentális és angolszász bűnügyi hírszerző modelleket több szakirodalmom¹, kézikönyv² is részletesen feldolgozta már, illetve alapvető oktatási és tudományos kutatási célterületét képezi az NKE RTK Bűnügyi, Gazdaságvédelmi és Kiberbűnözés Elleni Tanszékének. Az egyetemi hallgatók közül a bűnügyi hírszerző és felderítő tevékenység speciális szakmai tananyagának teljes spektrumát megismerik a BA képzés bűnügyi hírszerző, a bűnügyi és bűnüldözési szakirányos hallgatói, de természetesen az egyéb szolgálati ágakat képviselő szakirányok is elsajátítják a speciális szakmai alapokat. A rendészeti vezető MA képzés szervezett bűnözés elleni specializációjában részt vevő hallgatók tovább építkezhetnek a BA szakon elsajátított Bűnügyi szolgálati ismeretek tantárgy speciális ismeretanyagára, végül a Rendészettudományi Doktori Iskolában is több doktorandusz hallgató kutatási témája kapcsolódik a modern bűnügyi hírszerzés és felderítés témaköréhez.

A releváns szakirodalmak, tudományos kutatások, gyakorlati tapasztalatok és a hatályos jogszabályok alapján a modern bűnügyi hírszerzést az alaptörvényben³ megjelenített rendészeti és bűnüldözési célok (a közbiztonság, a közrend és az államhatár rendjének védelme, a bűncselekmények

¹ Nyeste Péter: A bűnüldözési célú hírszerzés története, rendszerspecifikus sajátosságai, szektorális elvei, PhD értekezés, 2016., Szendrei Ferenc: A rendészeti célú titkos információgyűjtés, Rendőrségi Tanulmányok III. évfolyam 2020/3. szám, Nyeste Péter: A hazai bűnüldözési célú hírszerzési modell jövője, Szakmai Szemle, 2016/1.szám.

² Nyeste Péter-Szendrei Ferenc: A bűnügyi hírszerzés kézikönyve, Dialog Campus Kiadó 2019.

³ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)

megakadályozása, felderítése) elérése érdekében, a rendészeti ágazati törvényekben megjelenített feladatszabás és a büntetőeljárás előkészítő és nyomozási feladatai érdekében végrehajtott, a magán- és családi élet, a magánlakás és levelezés tiszteletben tartásához és ehhez szorosan kapcsolódó információs önrendelkezéshez, az információáramlás szabadságához és a személyes adatok védelméhez fűződő jogot is korlátozható, proaktív információszerző és elemző tevékenységként jellemezhetjük.⁴

A bűnügyi hírszerzés magában foglalja a büñfelderítési célú hírszerzést⁵ és a bűñüldözési célú felderítést⁶ is. Az előbbi fogalom által felölelt tevékenység a bűñözés színterein való jelenléttel, információgyűjtéssel, elemzéssel jellemezhető, amely a bűñözés megelőzését, a bűñcselekmények elkövetésére irányuló törekvések megakadályozását célozza és ezzel egyben konkretizálja a bűñüldözési célú felderítés feladatait, amelyek már a bűñcselekmények felderítését, megakadályozását és bizonyítását elősegítő felderítő tevékenységeket jelenti.

A 2018. július 1-jén hatályba lépett a büñtetőeljárásról szóló törvény⁷ (a továbbiakban: Be.) rendszerszintű bűñüldözési modellváltást jelentett, amely alapján a bűñügyi hírszerzés büñfelderítési célú feladatai a rendőrségről szóló törvényben⁸ (a továbbiakban: Rtv.), a Nemzeti Adó-és Vámhivatalról szóló törvényben⁹ (a továbbiakban: NAV tv.) maradtak, valamint az Ügyészségről szóló törvénybe¹⁰ (a továbbiakban: Ütv.) bekerültek, míg a bűñüldözési célú felderítés feladatai a Be.-ben kerültek megfogalmazásra. Ezen kívül néhány új elemmel is bővült a bűñügyi hírszerzés során alkalmazható eszközök tára.

⁴ Nyeste Péter: A bűñüldözési célú hírszerzés története, rendszerspecifikus sajátosságai, szektorális elvei, Studia Doctorandum Alumnae, DOI:23717/SDA.2019.2.2, 2019, 326 o.

⁵ Boda József: Rendészettudományi szaklexikon, Dialog Campus Kiadó, 2019. 81.o.

⁶ Boda József: Rendészettudományi szaklexikon, Dialog Campus Kiadó, 2019. 99.o.

⁷ 2017. évi XC. törvény a büñtetőeljárásról

⁸ 1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről

⁹ 2010. évi CXXII. törvény a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról

¹⁰ 2011. évi CLXIII. törvény az Ügyészségről

A bűnügyi hírszerzés feladatai

A bűnügyi hírszerzésnek alapvetően stratégiai, taktikai, illetve nyomozást támogató feladatai lehetnek.

A stratégiai célú bűnügyi hírszerzés kiindulópontja a stratégiai bűnügyi elemzés¹¹, amely meghatározott bűnügyi elemzési módszerekkel a bűnözés terjedelmének, dinamikájának és struktúrájának, valamint egyes bűncselekmények jellemzőinek, elterjedtségének hosszabb távon érvényesülő mintázatát, tendenciáit vizsgálja.

A stratégiai bűnügyi elemzésnek folyamatosan figyelemmel kell kísérnie a bűnözés nemzetközi és hazai helyzetében bekövetkezett vagy várhatóan bekövetkező lényegi változásokat is.

A stratégiai célú elemzés lehetőséget teremt különböző tendenciák vizsgálatával, előrejelzések, prognózisok készítésére. Ezáltal a kormányzati irányítás és a rendőri vezetés döntés előkészítő mechanizmusában igen fontos szerepet tölt be.

Amennyiben egyszerűen akarnánk jellemezni és egyben elhatárolni a bűnelemzésnek ezt a területét, úgy fogalmazhatnánk, hogy a stratégiai elemzés a bűnözést jellemző körülmények, feltételek (jogi, társadalmi, anyagi, földrajzi, etnikai), a bűnözést mérő statisztikai és más bűnügyi jelzőszámok felhasználásával végez helyzetelemzést, prognózisalkotáshoz szükséges trendeket állapít meg, mindezek alapján a jogalkotásnak, jogalkalmazásnak, közvetlen szervezeti irányításnak szóló javaslatokat fogalmaz meg.¹²

A stratégiai bűnügyi hírszerzés célja a folyamatos stratégiai elemzések alapján megfogalmazott aktuális hírigények kielégítése és ezzel a stratégiai döntéshozatal megalapozása.

¹¹ 23/2018. (VI. 21.) ORFK utasítás a Bűnügyi Elemzési Szabályzatról 2. pont n) alpont

¹² Istvanoszkai László: Bűnelemzés a modern bűnüldözésben. KRE. 2012.

Az operatív vagy „taktikainak” nevezett bűnügyi hírszerzés kiindulópontja a folyamatos taktikai bűnügyi elemzés¹³, amely a rendőrségi adatokra alapozott, a bűnözés rövidtávú alakulásának vizsgálatára irányuló, a közterületi és a bűnügyi tevékenység hatékonyságát célzó, az erők és források optimális elosztását – többnyire lokális szinten – megalapozó vezetői döntések támogatásához alkalmazott elemzési formák összessége. Az értékelés beazonosítja azokat a kiemelkedő, új bűnügyi mintákat, trendeket, kockázatokat, veszélyeket, amelyek figyelmet érdemelnek és további elemzést követően intézkedések bevezetését alapozhatják meg.

A taktikai hírszerzés célja az egyedi és konkrét bűnügyi esetek azonnali megelőzését, kezelését, megoldását hivatott szolgálni. Ide tartoznak a bűnügyi hírszerzés infrastruktúrájának fenntartása érdekében (például együttműködő, fedett nyomozó alkalmazása, védelme) végezhető hírszerző tevékenységek, de a kockázatelemzéseken alapuló személy, objektumvédelmi bűnügyi hírszerző tevékenységek is.

A nyomozást támogató bűnügyi hírszerzés kiindulópontja a nyomozást támogató elemzés¹⁴, amely az egyes büntetőeljárások és a titkos információgyűjtések, valamint a leplezett eszközök alkalmazása során beszerzett adatok vizsgálatával foglalkozó tevékenység. Segítséget nyújthat az ismeretlen elkövető felderítéséhez, a nyomozási cselekmények tervezéséhez, az eljárásokban részt vevő személyek és a hozzájuk kapcsolható objektumok közti kapcsolatok felismeréséhez, a szervezett bűnelkövetői csoportok és tevékenységük felderítéséhez, a csoportok ellen folytatott bűnüldöző munka feladatainak meghatározásához.

A nyomozást támogató bűnügyi hírszerzésnek a feladata az egyedi és konkrét bűncselekmények, illetve arra utaló elemzett információk, adatok alapján meghatározott további nyomozást támogató hírigények információkkal és eredménytermékekkel (lehetséges bizonyítási eszközök) történő kiszolgálása.

¹³ 23/2018. (VI. 21.) ORFK utasítás a Bűnügyi Elemzési Szabályzatról 2. pont o) alpont

¹⁴ 23/2018. (VI. 21.) ORFK utasítás a Bűnügyi Elemzési Szabályzatról 2. pont k) alpont

A szervezett bűnözői csoportok és tevékenységük felderítése, bomlasztása részben stratégiai, részben taktikai és végül nyomozást támogató bűnügyi hírszerzést is igényel.

A stratégiai hírszerzés alkalmazása alapvetően meghatározhatja a szervezett bűnözés elleni harc hatékonyságát, az ellen való fellépés közép és hosszú távú terveit. Mind a nemzetbiztonsági hírszerzési és elhárítási, mind a bűnügyi hírszerzési tevékenység egyik kiemelkedő célterülete a szervezett bűnözés, amit a tevékenységüket szabályozó alapjogszabályok és a Nemzeti Biztonsági Stratégia¹⁵ is alátámaszt. Ebből következően szoros együttműködés szükséges a rendőrség és a nemzetbiztonsági szolgálatok között. Ugyanakkor a hírszerzési tevékenység jellege és célterületei eltérő hírszerzési stratégiák megfogalmazását is jelentik.

A szervezett bűnözői csoportok beazonosítása egyaránt jelent nemzetbiztonsági és rendőrségi tevékenységet, amelyek bomlasztása, felszámolása már kizárólagosan rendőrségi feladat.

A bűnszervezetek feltérképezését követően egyfajta sorrendiséget, illetve prioritást kell felállítani. Elsődleges hatósági célpontként minden esetben a legmagasabb szinten szervezett csoportokat határozzák meg.

A Terrorelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központ (a továbbiakban: TIBEK) – mint a bűnügyi hírszerzésben központi elemzési feladatokat is ellátó szerv – rendelkezésére állnak a Magyarországon működő összes feltérképezett bűnszervezet adatai.

A TIBEK által készített értékelések, tanulmányok jelentős mértékben segítik a kormányzati intézkedések, hosszú távú stratégiák kidolgozását, ezáltal a nemzetbiztonsági és bűnüldöző szervek működésének prioritásait határozzák meg, másrészt segítik a bűnüldöző szervek stratégiai hírszerzési terveinek elkészítését, amely a szervezett bűnözői csoportok feltérképezésére, működő és a kialakulófélben lévő csoportok felszámolására, tevékenységük megakadályozására, prioritások felállítására irányul.

A területi, regionális vagy országos illetékességű területi rendvédelmi szerveknél szükséges lenne olyan integrált egységeket (elemző, hírszerző)

¹⁵1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról

működtetni, amelyek a saját feladataik támogatása mellett a TIBEK, az Országos Rendőr-főkapitányság (a továbbiakban: ORFK) vagy a NAV központi szerveinek a súlyos és szervezett bűnözés elleni hírigényeit is folyamatosan ki tudják szolgálni.

Az ilyen integrált hírszerző-elemző feladatokat ellátó egységeknek a súlyos és szervezett bűnözéssel, szervezett bűnözői, terrorista csoportokkal kapcsolatos hazai hírigények kielégítését túl a nemzetközi együttműködések során is folyamatosan elsődleges és elemzett információkkal kell rendelkezniük. A jelenlegi gyakorlatban általában a hírszerző és elemző egységek szervezetileg elkülönülnek.

A nemzetközi példák¹⁶ tapasztalatai alapján rendkívül fontos a szervezetszintű bűnüldözési hírszerzői tudatosság növelése, tehát minden hírszerzési pozícióban lévő (például járőr, közlekedési rendőr is) személynek tisztában kell lennie az adott szervezet hírszerzési stratégiájának prioritási pontjaival és annak megfelelő információk észlelése esetében haladéktalanul továbbítania kell az információit a hírszerző egységek részére. Ezzel párhuzamosan biztosítani kell a lakosság részére, hogy az általuk észlelt gyanús körülményeket lehetőleg a lakóhelyük közvetlen közelében lévő rendőri egység (körzeti megbízott, rendőrőrs, rendőrkapitányság) számára át tudják adni.

A 2018-as bűnüldözési koncepcióváltás figyelembe vette a nemzetközi mintákat és a bűnügyi hírszerzés megelőző feladatai során az Rtv. lépcsőzetes meghatározási megoldást alkalmaz. A törvény általános jelleggel, a rendőrség feladatai között rögzíti, hogy mit kell általános bűnmegelőzési tevékenység alatt érteni.¹⁷

Eszerint a rendőrség végzi a bűncselekmények megelőzését, amelynek során figyelemmel kíséri Magyarország bűnügyi helyzetét, feltárja a bűncselekmények elkövetésének kockázatait, a bűncselekmények elkövetésére

¹⁶ Rollington, Alfred: Stratégiai hírszerzés a XXI. században, a mozaik módszer. Tankönyvműhely. Budapest, 2015. 168. o.

¹⁷ Nyeste Péter-Szendrei Ferenc: A bűnügyi hírszerzés kézikönyve. 50. o.

irányuló törekvéseket, továbbá megszerzi, elemzi, értékeli, ellenőrzi és továbbítja a bűnözéshez kapcsolódó, a bűncselekmények megelőzése, illetve megakadályozása céljából szükséges információkat.

Ez a meghatározás nem kizárólag a rendőrség bűnügyi célú hírszerző tevékenységére vonatkozik, hanem minden olyan típusú feladatellátásra, amely lehetőséget ad bűnmegelőzési célok végrehajtására (például közrendvédelmi, közlekedésrendészeti járőr észlelése).

Ahhoz, hogy a törvény által kitűzött cél érvényesülni tudjon, szükséges minden szervezetnél meghatározni a szervezetszintű hírszerzési (nem csak bűnügyi) igényeket, azok prioritásait (ez lehet a napi parancsnoki eligazítások egyik feladata), majd érvényesülésüket folyamatosan nyomon kell követni, és ha szükséges módosítani kell a hírigényeket a megfelelő elemzéseket követően.

Az általános bűnmegelőzési feladatmeghatározást követi a titkos információgyűjtés alkalmazhatóságára vonatkozóan felállított szempontrendszer, amely rögzíti, hogy milyen feltételek esetén folytatható titkos információgyűjtés bűnmegelőzési céllal.¹⁸

A szabályozás utolsó lépcsője a legsúlyosabb jogkorlátozást megvalósító, bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtő eszközök bűnmegelőzési célú alkalmazhatóságára vonatkozik.¹⁹

¹⁸ Bűncselekmény elkövetésének megelőzése céljából akkor folytatható titkos információgyűjtés, ha megalapozottan feltehető, hogy attól a bűnözésre vonatkozó olyan információk megszerzése várható, amelyek elemzése és értékelése révén feltárhatók a bűncselekmények elkövetésére irányuló törekvések, és lehetővé válik a bűncselekmények megelőzése, illetve megakadályozása.

¹⁹ Bűncselekmény elkövetésének megelőzése céljából akkor lehet bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtést folytatni, ha megalapozottan feltehető, hogy attól a szervezett bűnözéssel kapcsolatos, illetve szervezett bűnözői csoportok azonosítását lehetővé tevő információk megszerzése várható.

A bűnügyi hírszerzés modelljei

A rendőrség, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (a továbbiakban: NAV), az ügyészség és a TIBEK, mint fúziós központ bűnügyi hírszerzési modelljének a vonatkozó ágazati szabályokban meghatározott feladatait, illetve a Be.-ben meghatározott célok elérését kell elősegítenie.

A rendvédelmi szervek hírszerzési tevékenysége nem korlátozódik a bűnügyi területre, ahogyan a büntetőeljárás céljait elősegítő hírszerzésre sem. A bűnügyi hírszerző és elemző feladatokat ellátó egységeknek az adott rendvédelmi szerv valamennyi szolgálati ágában felmerülő hírszerzési igényeket ki kell szolgálnia, sőt adott esetben a társszerveket is. A hír-igény támasztás lehet közbiztonsági (például a rendezvények, események, helyszínek biztosításának hírigénye), közlekedésrendészeti (például a szándékos gépjárműbalesetek, biztosítási csalások), idegenrendészeti (például az illegális migrációhoz kapcsolódó), bűnügyi, illetve bármely más területen keletkezhet információs igény az adott szerv vezetése részéről. Az ügyészség a hatáskörébe tartozó bűncselekmények felderítését és bizonyítását lehetővé tevő titkos információgyűjtő és leplezett eszközök alkalmazásával összefüggő feladatok egy részét a rendőrség erre a feladatra szakosodott felderítő egységeivel, valamint a Nemzetbiztonsági Szakszolgálattal (a továbbiakban: NBSZ) hajtja végre.

A TIBEK információs fúziós központként kormányzati tájékoztatást és támogató, koordinációs, elemző feladatokat lát el az együttműködő szervek részére, így önálló hírszerzési feladatköre nincs. A TIBEK a bűnügyi hírszerzést folytató szervezeti egységek részére adatbázisaikból rendkívül gyors, konkrét kockázatokkal vagy bűncselekményekkel kapcsolatos elemzéseket tud biztosítani, illetve bűnügyi hírszerzési jelzéseket, tájékoztatókat tud átadni.

A rendvédelmi szervek hatékony és eredményes bűnügyi hírszerzési rendszerének felállításához és működtetéséhez szükséges alapvető keretjogszabályok (Rtv., Be.) rendelkezésre állnak, és a szervezetek rendelkeznek is a rendszer működtetéséhez szükséges szakképzett specialistákkal, azonban az új bűnüldözési rendszerre történő áthangolódást követően még mindig hiányzik a bűnügyi hírszerzési egységek, integrált szervezeti modellje.

A bűnügyi hírszerzési modell jogszabályi szintű rögzítése és alkalmazása angolszász területen terjedt el elsősorban, de az EUROPOL Fedett Humán Erőforrások Alkalmazásának Kézikönyve²⁰ is részletesen tárgyalja a bűnügyi hírszerzés humán eszközei alkalmazásának a szabályait ajánlásként a rendvédelmi szervek részére.

Az angol Nemzeti Hírszerző Modellen²¹ kívül az Amerikai Egyesült Államok szövetségi jogszabályai is részletesen tárgyalják a bűnügyi hírszerző rendszerek működésének alapelveit. (Code of Federal Regulations 28-as cím 23 része: „*a Bűnügyi hírszerző rendszerek működési szabályozása (Criminal intelligence systems operating policies, CFR Part 23)*.”²² A jogszabály 23. része részletesen leírja a bűnüldözési hírszerző rendszerek működésének szabályait, amely tartalmazza a célkitűzéseket, alkalmazhatóságot, működési alapelveket, működési irányelveket, a rendszert ellenőrző, auditáló tevékenységeket.

²⁰ EUROPOL: Covert Human Intelligence Sourche Handling, European Union Manual on Common Criteria and Priciples, Europol, 2012. (Law enforcement only)

²¹ ACPO: Guidance on the National Intelligence Modell, 2005.

Forrás: <https://whereismydata.files.wordpress.com/2009/01/national-intelligence-model-200-51.pdf>

Letöltés ideje: 2020.11.06.

²² Criminal intelligence systems operating policies, CFR Part 23.

Forrás: <https://www.gpo.gov/fdsys/browse/collectionCfr.action?collectionCode=CFR&searchPath=Title+28%2FChapter+I&oldPath=Title+28%2FChapter+I&isCollapsed=false&selectedYearFrom=2015&ycord=1141>

Letöltés ideje: 2020.11.06.

A Rendészeti Intelligencia Elemzők Nemzetközi Szövetsége (IALEIA) is ajánlásokat²³ fogalmazott meg a hírszerző és elemző egységek működésével kapcsolatban.

A szakirodalmak alapján a bűnüldözési hírszerzési képesség fejlesztésének a következők az alaplépései:

- bűnügyi információs egység felállítása, proaktív bűnmegelőzést elősegítő egységként, ami támogatja a probléma orientált rendőrségi politikát,
- ki kell választani képzett szakembereket, akik az egységen belül speciális feladatokat látnak el (adatmenedzser, hírszerző, kontroller, elemző, egyéb specialista funkciók), részükre elkülönített, biztonságos elhelyezés kialakítása,
- meg kell tervezni az egység célkitűzéseit, fókuszálva a speciális bűnözői tevékenységekre és a prioritási pontokat terjesztetni kell az egész szervezeten belül,
- a hírszerzési forrásokat nem szabad kettéválasztani, hogy reaktív vagy proaktív munka során jöttek létre, sok értékes adat, információ keletkezik a reaktív nyomozati munka során, de a hatékony, proaktív hírszerzési tevékenység is rendkívül fontos,
- a hírszerzési munkát támogatni szükséges „rendszer és tudásbázis” termékekkel,
- ki kell dolgozni és érvényesíteni az egység speciális eljárásaira, ak-takezeléseire, biztonságára vonatkozó iránymutatásokat, speciális működési (fedett) kiadásokat szükséges tervezni és ki kell dolgozni az informátorok, együttműködők, leplezett eszközök alkalmazásának szabályait, integritását, ellenőrzését,
- folyamatos képzésben kell részesíteni a vezetőket, a megfelelően kiválasztott bűnügyi hírszerzőket, a bűnügyi adat menedzsereket, a hírszerzők kontrollereit, az elemzőket, figyelemmel a jogszabályi változásokra,

²³ IALEIA: Intelligence Led Policing: Getting Started. Richmond, 2005.

- folyamatos kapcsolattartás a partner szolgálatokkal, rendvédelmi szervekkel, csatlakozás a nemzeti bűnügyi információ megosztási rendszerekhez,
- folyamatosan stratégiai, taktikai és nyomozást támogató elemzési termékeket kell igényelni az egységtől és értékelni szükséges az egység tevékenységét rendszeres időszakonként,
- biztosítani kell, hogy a szerv vezetői rendszeresen kapcsolatban álljanak a hírszerző egység vezetőjével és feladatszabást, visszacsatolást, illetve megfelelő iránymutatásokat tudjanak egymásnak adni.

Összefoglalva a bűnügyi hírszerzési képesség fejlesztésének alaplépései: a megfelelő szervezeti elem (integrált) felállítás, az egyes munkakörökre a szakemberek kiválasztása, folyamatos képzés, oktatás, humán és anyagi, technikai erőforrások biztosítása.²⁴

Hazai bűnügyi hírszerzési szervezeti modellek

A rendőrség bűnügyi hírszerzéssel foglalkozó szervezeti szintű megoldásai változatos képet mutatnak.

A hazai gyakorlatban a korábbi törvényi szabályozási keretek között és a hatályos jogszabályok alapján is különböző szakspecifikus hírszerző szervezeti modelleket alkalmaztak(nak). A NAV Bűnügyi Főigazgatóságánál a szakterület specialitásainak megfelelően és a nemzetközi tapasztalatok figyelembe vételével már évek óta kifejlesztették a bűnügyi hírszerző modelljüket (például kontroller személy alkalmazása, lokális szinten csak eseti adatközlők foglalkoztatása).

Az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szervnél a Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda (a továbbiakban: KR NNI), illetve a Budapesti Rendőr-főkapitányság, mint nagyobb, koncentrált bűnügyi feladatokat ellátó egységek alkalmaznak elsősorban szervezeti szinten elkülönített és specializált integrált hírszerző egységeket (humán hírszerzés, elemzés, ügyfeldolgozás).

²⁴ Recommendation Rec (2005) 10 of the Council of Europe Comitee

A bűnügyi hírszerzés titkos információgyűjtő feladatait a rendőrség felderítő egységei végzik, azonban a leplezett eszközök alkalmazását több területi szervnél már más szervezeti elemek is folytatják (például gazdaságvédelmi, bűnügyi osztály) és a vonatkozó elemzéseket szintén más szervezeti elemek látják el. Vannak olyan szervezeti megoldások, hogy a területi szervek végzik a helyi szervek bűnügyi hírszerzési tevékenységét, de arra is vannak példák, hogy a nagyobb eszköz és humánerőforrás igényes műveleteket a területi szervek bűnügyi hírszerzői közösen hajtják végre a helyi szervekkel. Azaz nincs egységes, a helyi sajátosságoknak megfelelő integrált bűnügyi hírszerzési modell.

Korábban a szerzők egyike²⁵ több publikációban is bemutatta a külföldi hírszerzési modelleket és a hazai bűnügyi hírszerzési modell egy lehetséges példáját. Ez a nemzetközi ajánlások és minták alapján az integrált bűnügyi hírszerző-elemző egységekre épül. A hatékony, egységes, ugyanakkor szervezetre szabott, ugyanazt a végrehajtási, ügyfeldolgozási, ellenőrzési protokollt követő bűnügyi hírszerzési modell kidolgozása és szervezeti elemi szintű kialakítása még várat magára.

A bűnügyi hírszerzés egyes új gyakorlati irányjai

A Be. szabályozási alapelvei különös hangsúlyt fektetnek a bűnösen szerzett vagyon felkutatására és lefoglalására, ami a nyomozást támogató bűnügyi hírszerzésnek is jelentős szeletét képezi.

Már a vagyonvisszaszerzés fogalmi elemei között megjelenik az a cél, hogy a bűncselekmények által okozott kár minél nagyobb arányban megtérüljön. Erre valamennyi nyomozó hatáságnak törekednie kell, nem csak hazánkban, de más országokban is. A vagyonvisszaszerzés hangsúlyosságának érdekében fontos kiemelni a 2004-ben létrejött Camden Asset Recovery Inter-agency Network – Camden Vagyonvisszaszerzési Ügynökségi Hálózatot (rövidítve: CARIN hálózat), amely azzal a céllal jött

²⁵ Nyeste Péter: A bűnüldözési célú hírszerzés története, rendszerspecifikus sajátosságai, szektorális elvei. *Studia Doctorandum Alumnae*. 2019. 418 o. DOI:23717/SDA.2019.2.2

létre, hogy az Európai Unió tagállamain kívül is összekösse a vagyonszizaszerzési hivatalokat, továbbá eredményes információcserét és hatékony együttműködést biztosítson. A fent leírtakkal egy időben az unión belül vagyonszizaszerzési hivatalok létrehozása vált kötelezővé, így minden tagállamban megjelentek az Asset Recovery Office-ok (rövidítve: ARO), a vagyonszizaszerzési nemzeti irodák. A hivatalok megalakulásával az unión belüli együttműködést és a gyors információáramlást biztosítják. Magyarországon a kapcsolattartásra létrejött a Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda Vagyon-visszaszerzési Hivatal (a továbbiakban: KR NNI VVH), amely többek között a más tagállamokkal történő együttműködés egyes feladatait is ellátja.

A vagyonszizaszerzés kiemelt szerepét jól hangsúlyozza a tipikusan vagyont generáló kábítószer-bűncselekmény. A 2017. évi SOCTA²⁶ felmérés szerint az Európai Unióban tevékenykedő bűnözői csoportok 35%-a részese a különböző kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények elkövetésének, továbbá 24 milliárd euró/év profit keletkezik ebből az illegális tevékenységből.²⁷

A vagyonkutatás, vagyonszizaszerzés esetében a legtöbb esetben a tipikusan vagyont generáló bűncselekményeknél (mint például a pénzmosás vagy a kábítószeres bűncselekmények) felmerül a szervezett keretek között történő elkövetési magatartás, így az még nagyobb kihívást ró a nyomozó hatóságokra. A bűnözés, a bűncselekmények elkövetése – néhány bűncselekmény csoporttól eltekintve – tulajdonképpen illegális módon történő jövedelemszerzés, illegális vállalkozás.²⁸ A Be.-ben szintén kiemelt hangsúlyt kap a bűncselekményből eredő vagyonszizaszerzése, sőt ennek külön fejezetet szánt a jogalkotó. Elérték azt a célt, hogy a nyomozásba integrálták a vagyonszizaszerzési eljárást. A 353. § (1) bekezdése szerint „*az ügyészség és a nyomozó hatóság az eljárás során minden szükséges intéz-*

²⁶ European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment (2017)

²⁷ Nagy Ivett: Kábítószer-bűncselekmények nemzetközi kitekintésben. Nemzetbiztonsági Szemle 2020/2. szám. 42. o.

²⁸ Az új büntetőeljárás törvény szabályozási elvei. Magyarország Kormánya, 2015.02.11.

kedést köteles megtenni az elkobozható vagy a vagyoneklobzás alá eső dolog, vagy vagyon felderítése és biztosítása érdekében”.²⁹ Ezen felül a zár alá vétel novuma, ami a nyomozó hatóságok munkáját segíti, hogy az elkövető valamennyi immateriális javaira elrendelhető, így akár számlapénzre, vagy virtuális valutára (például Bitcoin) is. Az ügyészség vagy a nyomozó hatóság a bűncselekménnyel összefüggő vagyon, dolog, adat felkutatását vagy a lefoglalt dologra vonatkozó tulajdonjog tisztázását (vagyonkutatást) rendel el, amennyiben feltehető, hogy a vagyoneklobzásra irányuló eljárás célja elérhető és nem indult nyomozás, vagy az eljárás adatai alapján az elkobzás, vagyoneklobzás tárgyában nem lehet érdemben állást foglalni. A vagyonkutatás során adatszerző tevékenységet lehet folytatni, bizonyítási eszközt beszerezni, bizonyítási cselekményt elvégezni, továbbá személyi szabadságot érintő kényszerintézkedések kivételével kényszerintézkedés, illetve leplezett eszközök alkalmazása is elrendelhető.

A vagyont generáló bűncselekményekkel összefüggésben indult előkészítő eljárás és nyomozás során intézkedni kell az elkövető, illetve a bűncselekményből származó vagyonnal gazdagodó más természetes vagy jogi személyek, jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek vagyoni helyzetére és jövedelmére vonatkozó adatok beszerzésére.

A Be. CVI. fejezete és az Országos Rendőrfőkapitány 20/2018. (V.31.) ORFK utasítása biztosítja a jogi keretet a kábítószer-bűncselekmények esetén is alkalmazandó vagyonkutatás és vagyonvisszaszerzés során.

Az utasítás szerint *„biztosítani kell, hogy az elkövetési érték, illetve a bűncselekményből származó vagyon meghatározása, azonosítása, a legális és illegális forrásból származó vagyonelemek elhatárolásához szükséges adatok beszerzése, továbbá a nyomozás elrendelését követően szükségessé váló vagyoni kényszerintézkedések sikeres bevezethetőségéhez szükséges információk beszerzése ezen eljárás során már megvalósuljon*”.³⁰

²⁹ Be. 353. § (1) bekezdés

³⁰ A bűncselekményekről származó jövedelmek és a bűncselekményekhez kapcsolódó egyéb javak felkutatása, azonosítása és a vagyonbiztosítás érdekében teendő feladatokról szóló 20/2018. (V.31.) ORFK utasítás 11. pont

A gyakorlatban a bűncselekmények eltérő jellegéből adódóan a vagyonelkobzás alá eső dolgon mást és mást kell érteni. Amennyiben olyan büntetőeljárásról beszélünk, amelyben széles, kiterjedt kapcsolati rendszerű elkövetői kör van vagy a sértetteknek jelentős a száma, illetve a bűncselekmény bonyolult megítélésű, esetleg külföldi adatszerezést szükséges végrehajtani vagy kriptovalutákra irányul az eljárás, így ahhoz speciális szakmai tudás, tapasztalat szükséges, akkor lehetőség van az ügyészségnek és a nyomozó hatóságnak megkeresni a KR NNI VVH munkatársait. A KR NNI VVH ebben az esetben mint speciális részfeladatot ellátó szerv jelenik meg, tehát az alapnyomozást nem veszik át, kizárólag együttműködnek az alapnyomozást folytató nyomozó hatósággal. Hangsúlyozandó, hogy a szoros együttműködésre, valamint a rendszeres információcserére azért van szükség, hogy ne legyen információvesztés. A rendőrségnek gondoskodnia kellett arról, hogy minden területi nyomozó hatóságnál legyen kijelölt vagyon-visszaszerzési referens.

Az Európa Tanács által 2013-ban „*The Deployment of Special Investigative Means*” címmel kiadott tanulmányban a bűnügyi hírszerzés a pénzügyi nyomozások egyik leglényegesebb eszközeként szerepel, mivel pénzügyi nyomozások során a bonyolult illegális pénzügyi ügyletek mögötti valós szereplőket, illetve a tényleges haszonélvezőket kell felkutatni és bizonyítani tevékenységüket, az ügyletekben ellátott szerepüket. Az ilyen jellegű nyomozásoknak például ki kell terjedniük a bűncselekménnyel összefüggésbe hozható személyek és bűnös kapcsolataik életvitelére, elrejtett vagyontárgyak, bankszámlák, gyanús pénzügyi tranzakciók felkutatására.

Ezt pénzügyi profilalkotásnak vagy pénzügyi profilkészítésnek hívhatjuk, amely lényegét tekintve a vagyonkutatás, vagyonfelderítéssel párhuzamos tevékenység. A pénzügyi profilkészítés egy proaktív eszköze a nyomozó hatóságoknak, amely során közvetett kutatást és közvetett módszereket is igénybe vesznek. Ide tartoznak például a földhivatali rendszerben történő információszerzések vagy a hitelintézeteknél nyilvántartott bankszámlák feltérképezése. Amennyiben arra lehetőség van a számlákon tör-

tendő tranzakciók folyamatos monitorozására is figyelmet szükséges fordítani.³¹ Ezen kívül számos egyéb nyilvántartást lehet ellenőrizni, családfakutatást is végezni, nyílt forrású információgyűjtéseket folytatni, és még sorolhatnánk a lehetséges intézkedések tárházát.

A pénzügyi jellegű felderítések során folyamatosan alkalmazni szükséges a fedett humán együttműködő személyeket, fedett nyomozókat, telefon lehallgatásokat. Sokszor rejtett, törölt számlarészleteket, üzenetszövegeket kell a nyomozóknak összerakni, ezek során titkos kutatásokat, helyiség lehallgatásokat alkalmazni.

Mindennapjaink részévé vált, hogy bankkártyaadatokkal, mobil applikáción történnek a pénzügyi folyamatok, azaz minden rögzítésre kerül, így az elkövetők vagyonrejtése nem mindig sikeres, mert a tranzakciók visszakereshetők. A nyomozó hatóságoknak ezeket az információkat, adatokat fel kell használni, mivel olyan információk birtokába juthatnak, amelyek a nyomozást, az illegális tranzakciók bizonyítását nagymértékben segíthetik.

Fontos a mindenkori megújulás, innováció a vagyonvisszaszerzési módszerek alkalmazásánál, mivel a világ és egyben a technika rohamos változásai által nyújtott lehetőségeket, jelen esetben digitális nyomokat, fel kell használni a bűnüldöző szervezeteknek. Nyitrai Endre a vagyonvisszaszerzéssel kapcsolatos tanulmányában úgy fogalmaz, hogy *„a jövőben a pénzügyi profilalkotás folyamata az 5G megjelenésével még jobban felgyorsul, hiszen elmondható, hogy a cselekmények valós időben zajlanak majd. Ezáltal az e-nyomozás adta lehetőségek is jelentősen fel fognak gyorsulni. A vagyon-visszaszerzés során a megkeresésre adott válasz megérkezése nem vehet igénybe napokat, mivel ha így történik, akkor az adat a megérkezésekor valószínűleg már nem fog relevanciával bírni”*.³² A földhivatali Takarnet rendszer rendkívül hasznos, egyik tipikus és elvárt része a pénzügyi profilalkotásnak, mivel a bűncselekménnyel összefüggésbe hozható vagy gyanúsítható személy tulajdonában álló ingatlanjairól szerezhetünk informá-

³¹ Európa Tanács: The Deployment of Special Investigative Means. 2013.

³² Nyitrai Endre: A bűncselekményből eredő vagyon visszaszerzése. Ügyészek Lapja 2020/2-3. szám. 50. o.

ciót. A keresés eredményét követően – ha az adott személy ingatlanban rendelkezik – az akár vagyonekobbzás alá eső dolog is lehet, de ezzel párhuzamosan elképzelhető, hogy a nyomozás új irányt vesz. Lehetséges, hogy az egyéb, eddig nem ismert ingatlanban például kábítószer-bűnözés történik, de számos más információ birtokába is juthat a nyomozást lefolytató szerv. Mindezzel ellentétben viszont a Takarnet rendszer korlátozottan érhető el a nyomozó hatóságok számára, így erre vonatkozóan fontos lenne, hogy az minden „pénzügyi profilalkotó” részére elérhető legyen, akár a saját számítógépén. Lényeges, hogy továbbra is az maradjon a cél a nyomozó hatóságok számára, hogy a bűnös úton szerzett immateriális javakat elvonják. Ez azért fontos, mert az elkövetőnek mindig a nagyobb haszon elérése és az újabb bűncselekmény elkövetéséhez szükséges vagyon megszerzése a cél.

A szervezett bűnözés elleni harc során kiemelt szerephez jut a vagyonefelderítés, vagyonekutató, ha a bűncselekményt bünszervezetben követik el. Ebben az esetben a vagyonekutatót ki kell terjesztetni a teljes bünszervezetre, valamint az egyes elkövetőkkel szemben arra az időszakra vonatkozóan, amikor a bünszervezet tagja volt. Jellemző, hogy a bűncselekményből származó vagyont az elkövetők külföldre menekítik, ezzel párhuzamosan legálissá tehetik. Erre számos lehetőség áll a rendelkezésükre mint például a pénzmosási technikák egyike, amikor a bankszámlára érkezett pénz legalizálása érdekében különböző gazdasági társaságokat hoznak létre Magyarországon vagy más országokban, így leplezve azt, hogy miért érkeznek jelentős összegek a számlára. A kábítószer-bűncselekményből származó pénzösszegek legálissá tételét követően nagy kihívás a nyomozó hatóságnak bizonyítékot felmutatni. Amennyiben a nyomozó hatóságnak bizonyítottan tudomása van arról, hogy a vagyone külföldön biztosan fellelhető, akkor az Európai Unió Tanácsának 2007/845/IB. határozatában³³ előírtak szerint először felveszi a kapcsolatot a KR NNI VVH-val, aki a továbbiakban a fenti határozat szerint jár el.

³³ Európai Unió Tanácsának 2007/845/IB. határozata

A bűnügyi hírszerzés vagyont generáló bűncselekményekkel kapcsolatos jelenlegi vagyonszerzési, vagyonfelkutatási gyakorlatáról megállapítható, hogy az eljárások száma és a felkutatott vagy visszaszerzett vagyon értéke növekedett. Ez köszönhető a jogszabályi változásoknak, a központilag kiadott módszertani tájékoztatásoknak és a továbbképzéseknek. Ugyanakkor a nyomozók, felderítők rendelkezésére álló rendszerek, nyilvántartások, egyéb eszközök kihasználtságán lehet még javítani. Szervezeti szinten is van erre törekvés. Kihívást jelent, hogy a szervezet valamennyi szintjén hasonló mértékben alkalmazzanak minden olyan módszert, ami segíti a hatóságokat abban, hogy a nyomozás a vagyonfelkutatás és a vagyonszerzés tekintetében eredményes legyen.

A KR NNI VVH hatékonyabb segítséget adhat a többi rendőri, valamint bűnügyi hírszerzést folytató szervnek, különösen a helyi szervezeteknek, amennyiben például több és magasabb szintű nyílt forrású információszerzést és elemzést folytatna a jelenlegi eredményesség növekedése érdekében.

Befejezésül a felderítések, nyomozások eredményességét tovább növelheti a bűnügyi hírszerzés új rendszerének készségi szintű elsajátítása és az integrált bűnügyi hírszerzési rendszerek³⁴ működtetése, amelyek kiszolgálják a szervezet összinformációs igényét.

³⁴ Nyeste Péter: A leplezett eszközök hatékonysága. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): Szent Lászlótól a modernkori magyar rendészettudományig. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIX. kötet. 2017.

Az előkészítő eljárás és a nyomozás feladatai a büntetőeljárásban és a bizonyításban

Bevezetés

Új büntetőeljárás törvényünk, a 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) a nyomozás osztott modelljének bevezetése mellett a büntetőeljárás önálló szakaszaként nevesíti az előkészítő eljárást. Korábban a bűnüldözési céllal végzett és bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés több ágazati törvényben, széttagoltan nyert szabályozást. Az ügyész felügyelete alatt, még a nyomozás elrendelését megelőzően végzett operatív tevékenységnek, „bűnügyi felderítésnek”¹ – fő szabály szerint – a Be. keretei közé utalása megszüntette a korábbi szabályozás osztottságát, és áttekinthetőbb, a jogbiztonságot megfelelően szolgáló modellt alkotott. A Be. tehát az előkészítő eljárás, a felderítés és a vizsgálat egységes, egymásra épülő rendszerét teremtette meg.²

¹ Az elnevezést, illetve a titkos információgyűjtés fajtáinak elhatárolását. lásd: Finszter Géza: Rendészettan c. munkájában. 231. o.

Forrás: www.akfi-dl.uni-nke.hu

Letöltés ideje: 2020.05.30.

Finszter a bűnüldözési célú felderítés sajátosságait az alábbiakban foglalja össze: a felderítés tárgya valamely bűncselekmény gyanújának megállapítása vagy cáfolása; a felderítés eszközei a büntetőeljárás törvényben meghatározott leplezett eszközök; célja az állami büntetőigény érvényesítése az igazságszolgáltatás útján; eljárási formája a büntetőeljárás részét képező előkészítő eljárás; szigorú határidők érvényesek rá, ügyészi felügyelet alatt folyik.

² Tóth Mihály: Regulák ifjabbaknak és kezdőknek. In: Menyhárs Attila – Varga István (szerk.): 350 éves az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara. Budapest, 2018. 495. o.; Hancz Patrik: Ügyfélbarát bíróság és hivatali arrogancia – Farkas Ákos az új Be.-ről.

Forrás: www.arsboni.hu

Letöltés ideje: 2020.05.30.

Ennek szellemében került a törvénybe, és tartozik ügyészi felügyelet alá a nyomozás elrendelését megelőző, bűnüldözési (és nem rendészeti) céllal végzett titkos információgyűjtés, amelynek célja a bűncselekmény gyanúja meglétének vagy hiányának igazolása. A gyanú fogalmának meghatározása azonban nem történt meg az új eljárásai törvényben sem, és a szakirodalom is eltérő határok mentén húzza meg a gyanú sine qua non-jainak definícióját. Király Tibor szerint a gyanút a valószínűség mércéje szintjén kell értelmeznünk, hiszen nem bizonyosságot, csupán valószínűséget érintő kijelentést tartalmaz.³ A gyanú a büntetőeljárásban Király szerint logikai reláció egy hipotézis és az azt megalapozó adatok (pontosabban az ezeket összefoglaló kijelentés) között. Ez a reláció pedig logikai (és nem statisztikai) valószínűség.⁴ Cséka Ervin szerint a gyanú a bűncselekményre utaló tények, adatok meglétének valószínűségét jelenti.⁵ Jármai Tibor szerint a gyanú nem más, mint a valószínűség alacsony foka.⁶ Hasonlóan a valószínűségre alapoz Finszter Géza, aki szerint a gyanú a nyomozó hatóság tudomására jutott objektív adatokból levont valószínűségi következtetés arra nézve, hogy feltehetőleg bűncselekmény történt, és annak ki vagy kik voltak az elkövetői.⁷ Sléder Judit szerint a gyanú kategóriájának kialakításánál arról van szó, hogy a nyomozó hatóság tudomására jut egy esemény, jelenség, és arra keresi a választ, hogy ez az esemény, jelenség büntetendő vagy nem büntetendő emberi magatartással összefüggésben keletkezett-e.⁸ A

³ Király Tibor: Büntetőeljárás. Budapest, 2003. 198. o.

⁴ Király Tibor: Szemelvények ötven év büntetőjogi és más tárgyú tanulmányaiból. ELTE ÁJTK Büntetőeljárás Jogi és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszék. Budapest, 2005. 149–151. o.

⁵ Cséka Ervin: A büntető eljárás vázlata I. kötet. Szeged, 2006. 343. o.

⁶ Jármai Tibor: Az előkészítő eljárások jelentősége a büntetőeljárásban.

Forrás: www.bibl.u-szeged.hu

Letöltés ideje: 2020.05.30.

⁷ Finszter Géza: Az alapos gyanú kriminalisztikai fogalma. In: Finszter Géza – Korinek László: A rend kedvéért. Budapest, 2019. 39. o.

⁸ Sléder Judit: A büntetőeljárás megindítása. Doktori értekezés. 224. o.

Forrás: www.ajk.pte.hu

Letöltés ideje: 2020.06.01.

Fantoly Zsanett: Az előkészítő eljárás és a nyomozás feladatai a büntetőeljárásban és a bizonyításban

szerző utal arra is, hogy a gyanú fogalmának meghatározása és ezen fogalom elhelyezése a törvény értelmező rendelkezései között ellentétben állna a bizonyítékok szabad mérlegelésének elvével.⁹ Bócz Endre arra hívja fel a figyelmet, hogy a gyanú megalapozása egy sajátos irányú tényfelderítést is feltételez, mivel a nyomozás eredményeként a tényekre vonatkozó ismeretek egyfelől bővülnek, részletesebbekké válnak, másfelől viszont a történet egyes elemei helyébe mások léphetnek.¹⁰ Az új előkészítő eljárás célja leplezett eszközök alkalmazásával a gyanú igazolása (vagy annak elvetése). Ahogyan Finszter Géza fogalmazott korábbi elnevezéssel illetett jogintézményeink kapcsán: „*a titkos információgyűjtés, (illetve a titkos adatgyűjtés) során teljesített megismerés (...) legitim célja annak eldöntése, hogy szükséges-e a nyomozás elrendelése, (illetve hogy van-e elegendő információ a vádemelés megalapozására).*”¹¹

Az előkészítő eljárás során alkalmazható leplezett eszközök szabályai szintén részletes kidolgozást nyertek az új törvényben, a szabályozás bővítése az eljárási garanciák erősítése és hatékonyabbá tétele szempontjából mindenképp üdvözlendő.

Az előkészítő eljárás

Előkészítő eljárást a büntetőeljárás lefolytatására hatáskörrel rendelkező ügyészség vagy nyomozó hatóság folytathat (Be. 399.§ (2) bek.) Mivel az előkészítő eljárás olyan különleges tárgyú felderítő, illetve veszélyelhárító tevékenységeket is érinthet, mint a korrupció vagy a terrorizmus elleni küzdelem, a Be. a célszerűségi megfontolásokra is figyelemmel lehetővé teszi, hogy az előkészítő eljárást ne csak a büntetőeljárás lefolytatására hatáskörrel rendelkező ügyészség vagy nyomozó hatóság folytathasson, hanem az

⁹ Sléder (2010): i.m. 223. o.

¹⁰ Bócz Endre: Vádfunkció, közvád, ügyész. In: Állam- és jogtudomány 2011/1. szám. 21. o.

¹¹ Finszter Géza: A titkos adatgyűjtés kriminalisztikája. In: Finszter Géza – Korinek László: A rend kedvéért. Budapest, 2019. 304. o.

Rtv. alapján a hatáskörébe tartozó cselekmény miatt a rendőrség belső bűn-megelőzési és bűnfelderítési feladatokat ellátó szerve (Nemzeti Védelmi Szolgálat), valamint a terrorizmust elhárító szerve (Terrorelhárítási Központ) is.¹² Eljárásukra a nyomozó hatóságra vonatkozó rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni (Nyer. 94.§).

Az előkészítő eljárás céljával függ össze, hogy csak akkor folytatható, ha a rendelkezésre álló adatok bűncselekmény gyanújának megállapítására nem elegendők, és megalapozottan feltehető, hogy az előkészítő eljárás lefolytatása alapján el lehet dönteni, hogy a bűncselekmény gyanúja fennáll-e (Be. 340.§ (1)-(2) bekezdés). A büntetőeljárás alapjai, megindítási feltételei tekintetében sokáig a bűncselekményre vonatkoztatott gyanúra és az elkövetőre vonatkoztatott megalapozott gyanúra kellett utalnunk. A büntetőeljárás megindításához legalább a bűncselekmény gyanújának fenn kellett állnia, az elkövetőt érintő megalapozott gyanúnak nem feltétlenül, hiszen ismeretlen tetteses eljárásban a nyomozó hatóság senkivel nem tudta közölni a megalapozott gyanút. Az új szabályozás azonban korábbra hozta a büntetőeljárás megindításának lehetőségét, amikor az előkészítő eljárás bevezetésével a „gyanú gyanúja” (úgynevezett „sanda gyanú”¹³) esetén is lehetővé teszi a bűnüldözési célú titkos információgyűjtést – immár a Be. keretrendszerén belül. A büntetőeljárás megindításához tehát már az egyszerű gyanú szintjét el nem érő információk is elegendő alapot szolgáltatnak. Jogállami szempontból meghatározó kérdés, hogy helyes-e a büntetőeljárás törvényben szabályozni a bűnüldözési célú titkos információgyűjtést, nem válik-e ezáltal általános gyakorlattá a nyílt nyomozásokat megelőzően a „sanda gyanú” megállapításához a leplezett eszközök igénybevétele. Nyerünk-e annyit a széttagolt szabályozás megszüntetésével, hogy érdemes emiatt a büntetőeljárás törvény dogmatikai szemléletrendszerét megbontani? A német kodifikációból jól ismert Nebengesetz nem lett volna elegendő és megfelelő szabályozási forma a titkos információgyűjtés és a

¹² Miniszteri indokolás 339. o.

¹³ Németh Noémi: Gondolatok a gyanú fokozatairól. Belügyi Szemle 2018/3. szám.99–100. o.

leplezett eszközök tekintetében, vagyis az önálló törvényben történő szabályozás ellen milyen érvek szólnak? A kérdéseket a jogpolitika mentén lehet megválaszolni, az előkészítő eljárásra és a leplezett eszközökre vonatkozó rendelkezések miatt a Be. úgynevezett kétharmados törvény lett. Az a kérdés azonban fennmaradt, hogy mi az előkészítő eljárás alapja, ha a gyanúok hiányzik.¹⁴ Az előkészítő eljárást megalapozó „sanda gyanú” ugyanis Horgos Livia szerint csupán egy sejtés, a valószínűség szintjét el nem érő feltételezés, ami – jobb esetben – hiányos feltételezésekből összeállt információ megfelelő mennyiségű és minőségű adat nélkül.¹⁵

A gyakorlatban az előkészítő eljárások mintegy 20%-ából lesz nyomozás, az előkészítő eljárás tehát – a szakirodalomban is jogosan megjelenő, előzetes aggályok¹⁶ ellenére – nem vált a nyomozás szakaszát megelőző szükségképpen, általános eljárási formává.

Előkészítő eljárás három módon indulhat. Elrendelhető

- a) egy adott szerv (ügyészség, nyomozó hatóság, NVSZ, TEK) hivatalból tudomására jutott információ alapján,
- b) a feljelentés elutasítását követően a feljelentésben foglalt közlés alapján, vagy

¹⁴ Bárándy Gergely – Enyedi Krisztián: Leplezett eszközök és titkos információgyűjtés, avagy az új büntetőeljárás törvény margójára.

Forrás: www.ujbtk.hu

Letöltés ideje: 2020.06.08.

Idézi: Szabó Zsolt Tibor: Gyorsaság, hatékonyság, pergazdaságosság, konszenzus kontra garanciák. Eljárásjogi Szemle 2018/3. szám. 30. o.

¹⁵ Horgos Livia: A büntetőeljárás gyanú fogalmának új felfogása egy jogeset tükrében. Magyar Jog 2018/4. szám. 245. o.

¹⁶ Tóth Mihály: Regulák ifjabbaknak és kezdőknek. In: Menyhárs Attila – Varga István (szerk.): 350 éves az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara. Budapest, 2018. 496. o.; Bárándy Gergely – Enyedi Krisztián: Leplezett eszközök és titkos információgyűjtés, avagy az új büntetőeljárás törvény margójára.

Forrás: www.ujbtk.hu

Letöltés ideje: 2020.06.08.

- c) az ügyészségről szóló törvény, az Rtv., a NAV tv. vagy a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény alapján végzett titkos információgyűjtést követően a titkos információgyűjtést folytató szerv kezdeményezésében foglalt információk alapján.

Az a) pont esetében az előkészítő eljárást folytató szerv hivatalból rendel el előkészítő eljárást különösen az általa vagy más hatóság által folytatott büntetőeljárás során felmerült információkról, valamint más eljárásban felmerült adatokról kapott tájékoztatás elemzése, értékelése alapján. A hivatalos tudomás alapjául szolgáló tájékoztatást követő öt munkanapon belül döntenie kell az előkészítő eljárás megindításáról (Nyer. 95.§ (1) bekezdés).

A b) pontnál az előkészítő eljárás feljelentésben foglalt információ alapján történő elrendeléséről az előkészítő eljárást folytató szerv nyomban dönt. Az előkészítő eljárás megindításának és folytatásának nem akadály, ha a feljelentés elutasítása ellen panasszal éltek (Nyer. 95.§ (2) bek.).

A c) pont esetében az előkészítő eljárás lefolytatására jogosult szerv a titkos információgyűjtést folytató szerv kezdeményezésének a hozzá való megérkezését követő hetvenkét órán belül dönt az előkészítő eljárás elrendeléséről (Be. 340.§ (4) bekezdés).

Az előkészítő eljárás elrendeléséről az előkészítő eljárást folytató szerv arra felhatalmazott vezetője dönt, és az elrendelésről feljegyzést készít. Ha az előkészítő eljárás késedelmet nem tűrő esetben elvégzett eljárási cselekménnyel indul meg, vagyis nincs idő az elrendelést dokumentáló feljegyzés elkészítésére, a feljegyzésnek huszonnégy órán belül kell elkészülnie (Nyer. 96.§ (1) bekezdés).

A gyakorlatban előkészítő eljárás többnyire az érintett személy „jóakarójának” levele, illetve állampolgári bejelentés alapján indul. Iskolapélda lehet erre az az eset, amikor a szomszéd éjjel zajt hall, amelyből arra következtet, hogy orgazdaság jellegű tevékenység folyik a szomszédos garázsban. Erről érkeztet a hatósághoz egy beadványt, amely tartalma alapján feljelentésnek minősül, de a bűncselekményre vonatkoztatott gyanú szint-

jét nem éri el az abban foglaltak tartalma. A bejelentés olyan közlés, amelynek szándékolt célja a hatóság pusztá tájékoztatása; megjelenési formája valamely gyanús eseményre (tényre) vonatkozó közlés, amely lehet bizalmas közlés is. Más kérdés, hogy a távbeszélőn történő bejelentés alkalmával a nyomozó hatóság eljáró tagja visszahívással vagy egyéb alkalmas módon köteles megállapítani a bejelentő kilétét.¹⁷ Bejelentést, bizalmas közlést rendszerint nem a személyükben érdekeltek tesznek.¹⁸

Az előkészítő eljárás során meghatározott leplezett eszközöket vehet igénybe és adatszerző tevékenységet folytathat a hatóság, egyébként az előkészítő eljárásra a nyomozás szabályait kell megfelelően alkalmazni. A Be. konkrétan felsorolja azokat a módszereket, amelyek a bűncselekmény gyanújának megállapítása céljából igénybe vehetők az előkészítő eljárás során, így:

- a) a 215.§ (1)-(2) bekezdésében meghatározott leplezett eszköz (az információk megszerzése érdekében titkosan együttműködő személy igénybevétele; a leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szerv tagja az eljárás valódi céljának titokban tartásával a bűncselekményre vonatkozó információt gyűjthet, ellenőrizhet),
- b) rejtett figyelés,
- c) a 216–218.§-ban meghatározott fizetési műveletek megfigyelése,
- d) a 221.§ a) pontja alapján mintavásárlás,
- e) a 222–225.§ alapján fedett nyomozó, valamint
- f) bírói engedélyhez kötött leplezett eszköz (Be. 341.§).

A bűncselekmény gyanújának megállapítása végett bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök irányulhatnak arra a személyre, aki a bűncselekmény elkövetőjeként szóba jöhet, és bizonyos megszorításokkal arra is, akiről megalapozottan feltehető, hogy a bűncselekmény elkövetőjeként

¹⁷ Herke Csongor – Fenyvesi Csaba – Tremmel Flórián: A büntető eljárásjog elmélete. Dialóg Campus Kiadó. Budapest – Pécs, 2012. 228. o.

¹⁸ Kovács Gyula – Nagy József: A kriminálmétodika elméleti és gyakorlati kérdései. NKTK. Budapest, 2013. 109. o.

szóba jöhető személlyel közvetlenül vagy közvetve kapcsolatot tart (Be. 343.§ (1)-(2) bekezdés). Nem alkalmazható azonban bírói engedélyhez kötött leplezett eszköz a minősített adat, a titoktartás körébe tartozó adatok, valamint a médiatartalom-szolgáltatói tevékenységgel összefüggésben információt átadó személy kilétének megismerése céljából.

Értelemszerűen az előkészítő eljárás során a törvény Hatodik Részében meghatározott leplezett eszközök közül nem alkalmazhatók azok, amelyek fogalmilag feltételezik valamely bűncselekmény gyanúját. A gyanú fennállása esetén ugyanis előkészítő eljárást nem lehet elrendelni.

A törvény Hetedik Részében szabályozott adatszerző tevékenységre is sor kerülhet az előkészítő eljárás során, viszont itt is szűkebb körben, mint a nyomozásban. Nem lehet például körözést elrendelni az előkészítő eljárásban, és az adatigénylés lehetősége sem teljes körű. Huszonhárom olyan szervezetet, valamint nyilvántartást sorol fel a Be. 342.§ (3) bekezdése, amelytől adatokhoz juthat az előkészítő eljárást végző hatóság. A Be. – látványosan a taxációval korlátozva a lehetséges szervek körét – valójában igen széles körű felhatalmazást ad a nyilvántartott adatok beszerzésére.¹⁹

Az öt évig terjedő vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmény gyanújának megállapítása miatt az előkészítő eljárás legfeljebb kilenc hónapig, más esetben legfeljebb hat hónapig tarthat. Ahol tehát bírói engedélyhez kötött leplezett eszköz is alkalmazható, ott az előkészítő eljárás kilenc hónapig is elhúzódhat, minden más esetben a maximális határidő hat hónap. Az előkészítő eljárást folytató szerv az előkészítő eljárást önállóan végzi. Azonban ha nem az ügyészség rendelte el az előkészítő eljárást, az elrendelést követő három munkanapon belül az elrendelő szervnek tájékoztatnia kell az ügyészséget az előkészítő eljárás szükségességét megalapozó adatokról, valamint az alkalmazni kívánt leplezett eszközökről és a tervezett eljárási cselekményekről. Szintén az ügyészség felé irányuló tájékoztatási kötelezettsége az előkészítő eljárást elrendelő szervnek, hogy az előkészítő eljárás során beszerzett adatokról

¹⁹ Belovics Ervin – Tóth Mihály: Büntető eljárásjog. HVG Orac Lap- és Könyvkiadó Kft. 2017. 247. o.

Fantoly Zsanett: Az előkészítő eljárás és a nyomozás feladatai a bűnfelderítésben és a bizonyításban

kéthavonta tájékoztassa az ügyészséget, illetve annak kérésére az előkészítő eljárás során keletkezett ügyiratokat bemutassa (Be. 344.§ (1)-(4) bekezdés).

A nyomozást el kell rendelni, ha az előkészítő eljárás során beszerzett adatok alapján megállapítható a bűncselekmény gyanúja. A nyomozást elrendelheti az ügyészség és a nyomozó hatóság is (Be. 344.§ (5) bekezdés). A Be. 345.§ (1) bekezdése alapján a nyomozás elrendelése esetén az előkészítő eljárás során keletkezett ügyiratokat és adatokat szükség esetén a nyomozást lefolytató nyomozó hatóságnak vagy ügyészségnek haladéktalanul át kell adni. A nyomozás elrendelése nem jelenti az automatikus befejezését az előkészítő eljárásban alkalmazott bírói vagy ügyészi engedélyhez kötött leplezett eszközök alkalmazásának. Nagy könnyebbsége az új törvénynek, hogy ilyen esetben azok alkalmazása újabb engedély indítványozása nélkül is tovább folytatható. Ebben az esetben a leplezett eszköz alkalmazásának tartamát az előkészítő eljárásban alkalmazott leplezett eszköz elrendelésének időpontját alapul véve kell megállapítani. A nyomozó hatóság, illetve az ügyészség szükség esetén tájékoztatja a leplezett eszközök alkalmazását végrehajtó szervet a nyomozás elrendelésének tényéről és időpontjáról, továbbá arról, hogy a leplezett eszköz alkalmazását a nyomozás során mely erre feljogosított szerv folytatja (Be. 345.§ (2)-(3) bekezdés). A Be. tehát nemcsak az előkészítő eljárásban teszi lehetővé a leplezett eszközök alkalmazását, hanem a nyomozás során is. Így azt a koncepciót jeleníti meg, hogy a bűnüldözési célú titkos információgyűjtés nem egy elkülönült eljárás, hanem különleges nyomozási eszközök alkalmazása, amely a törvényi feltételek fennállása esetén a büntetőeljárás szerves részét képezheti. Egyes szerzők szerint azonban a nyomozás szakaszában a gyakorlatban a kvázi korlátozás nélküli adatszerzés és titkos információgyűjtés tapasztalható.²⁰

²⁰ Szabó Zsolt Tibor: Gyorsaság, hatékonyság, pergazdaságosság, konszenzus kontra garanciák. Eljárásjogi Szemle 2018/3. 32. o.

Ha nem ért célt az előkészítő eljárás, vagyis az előkészítő eljárás során beszerzett adatok alapján nem sikerült a bűncselekmény gyanúját megállapítani, akkor meg kell szüntetni az előkészítő eljárást. Az előkészítő eljárást folytató szerv az eljárás befejezéséről feljegyzést készít, és azt megküldi az ügyészségnek (Nyer. 103.§ (1) bekezdés). Szintén megszüntetési ok, ha az előkészítő eljárás folytatásától nem várható eredmény, illetve ha annak határideje lejárt.

Fontos és garanciális jellegű szabály, hogy az előkészítő eljárás megszüntetése esetén a beszerzett adatok büntetőeljárásban bizonyítékként nem használhatók fel (Be. 346.§ (2) bekezdés).

Az előkészítő eljárás felügyelete annak az ügyészségnek a hatáskörébe tartozik, amelyik az előkészítő eljárással érintett bűncselekmény nyomozásának felügyeletére, illetve irányítására hatáskörrel rendelkezik. Ha az előkészítő eljárást az ügyészség folytatja, bármely nyomozó hatóságot annak illetékességi területén eljárási cselekmény elvégzésére utasíthatja, illetve a nyomozó hatóság tagja a legfőbb ügyész kezdeményezésére a nyomozó hatóság országos parancsnoka egyetértésével az előkészítő eljárás során határozott időtartamra igénybe vehető. Az ügyészség felkérésére az eljárási cselekmény elvégzésében közreműködik a rendőrség belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési feladatokat ellátó szerve, illetve terrorizmust elhárító szerve (Be. 347.§ (1)-(3) bekezdés).

A nyomozás

A nyomozási szakasz megindításának alapvető feltétele az, hogy a nyomozó hatóság illetékes vezetőjében vagy az ügyészségben kialakuljon a bűncselekményre vonatkozó gyanú.²¹ A gyanú kialakulásában fontos tényezők az úgynevezett „induló adatok”, azaz a nyomozó hatóság már meglévő, akár az előkészítő eljárás során megszerzett ismeretei. Emellett a nyomozás megindításakor is lényeges szerepe van a nyomozó hatóság szakmai

²¹ Fantoly Zsanett – Budaházi Árpád: Büntető eljárásjogi ismeretek. Dialóg Campus Kiadó. Budapest, 2019. 35. o.

Fantoly Zsanett: Az előkészítő eljárás és a nyomozás feladatai a büntetőeljárásban és a bizonyításban

felkészültségének, például a vonatkozó jogszabályok értelmezése és megfelelő alkalmazása elvárásként jelentkezik a gyanú fennállásának megállapíthatósága szempontjából. A büntetőeljárást megindítani ugyanis csak objektív és igazolt adatokkal alátámasztott gyanú alapján lehet,²² ezen adatok értékelése pedig a nyomozó hatóság, illetve az ügyészség feladata.

A nyomozás feladata Jármai szerint kettős. Egyrészt lehetővé teszi azon ügyek kiszűrését, amelyek anyagi vagy eljárásjogi okból nem alkalmasak a büntetőeljárásra, illetve amelyekben nem szükséges a bíróság előtti felelősségre vonás; másrészt teljes körűen és törvényesen lefolytatott felderítés és bizonyítás eredményeképpen megteremti annak a lehetőségét, hogy az ügyész a vád indítványozása folytán az állam büntetőigényét érvényesítse.²³ A nyomozó hatóságok kötelessége, hogy végrehajtsák a büntetőeljárás törvényben meghatározott ezen nyomozási feladatokat, mind a felderítés, mind pedig a vizsgálat szakaszában. A nyomozó hatóság bizonyítási szerepe egyfajta tényfelderítési monopólium, ebből adódóan a nyomozó hatóság eljárásának alapvető célja a bűncselekmény tényállásának és az elkövető személyének a felderítése, továbbá a felderített adatok bizonyítékokkal történő alátámasztása. Ehhez biztosítja a nyomozó hatóság azokat a technikai és szakmai ismereteket és eszközöket, melyek kizárólagosan neki állnak rendelkezésére.²⁴

A nyomozás a rendészeti tevékenységből nőtt, fejlődött ki, és hosszú ideig nem is tekintették a büntetőeljárás részének.²⁵ Fogalmát tekintve három megközelítés ismeretes:

²² Sléder (2010): i.m. 81. o.

²³ Jármai Tibor: Gondolatok a bizonyítás egyes kérdéseiről. In: Nagy Ferenc (szerk.): Ad Futuram Memoriam, Tanulmányok Cséka Ervin 85. születésnapja tiszteletére. Pólay Elemér Alapítvány. Szeged, 2007. 57. o.

²⁴ Németh Zoltán György: A nyomozó hatóság bizonyításban játszott szerepe, a nyomozati tényfeltárás és a bizonyítás összefüggései.

Forrás: www.jesz.ajtk.elte.hu

Letöltés ideje: 2020.05.30.

²⁵ Fantoly – Budaházi (2019): i.m. 19. o.

- a nyomozás alaki (eljárásjogi) fogalma: a törvényben meghatározott eljárási cselekmények szervezett és célirányos végrehajtása, a bírósági főszakasz előkészítése céljából;
- a nyomozás ismeretelméleti megközelítése: olyan tudatos tevékenység, amelynek célja valamely múltbéli eseménynek a megismerés általános törvényszerűségei figyelembevételével történő valósághű rekonstruálása;
- a nyomozás informatikai szemléletű fogalma: információk racionális gyűjtésén és bizonyos mértékű értékelésén alapuló tényfeltárás.²⁶

A szakirodalomban mindhárom megközelítés elfogadott és gyakorlati példákkal alátámasztott. Bócz Endre szerint például a nyomozás ismeretelméleti oldalról megközelíthető olyan folyamatként, amelynek az intellektuális, racionális megismerés a lényege, és amely valamely múltban lezajlott történés részleteinek megismerését, kiderítését jelenti azon jelenségek alapján, amelyeket – mint elváltozásokat – a múltbéli történés hozott létre, és amelyek a megismerés időpontjában – „jelenleg” – léteznek, felismerhetőek és kiváltó okaikra következtetni engednek.²⁷ Király Tibor szerint a nyomozásnak az egész büntetőeljárás kimenetelére döntő befolyása van, és nemritkán – korábbi eljárási törvényeinek alapján – a bírósági tárgyalással szemben jelentékeny túlsúlyra tett szert. Király ezért nyomatékosítja a jogalkotó azon óhaját, hogy a nyomozás terjedelme igazodjon a vádemelés feltételeihez és szükségleteihez.²⁸ A nyomozás útján történő ismeretszerzés („megismerés”) célja az ügyészség döntési pozícióba helyezése a vádemelést illetően; az ismeretszerzés tehát az ügyészség részére történik akkor is,

²⁶ Belovics Ervin – Tóth Mihály: Büntető eljárásjog. HVG Orac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2013. 204–205. o.

²⁷ Bócz Endre: A nyomozás fogalma, helye és szerepe a büntetőeljárásban. In: Bócz Endre (szerk.): Kriminológia 1. BM Kiadó. Budapest, 2004. 89. o.

²⁸ Király Tibor (2005): i.m. 24. o.

ha a megismeréshez szükséges eljárási cselekményeket rendszerint közvetlenül nem maga az ügyész végzi, hanem a nyomozó hatóság.²⁹ A nyomozásnak általában a múltban lezajlott, egyedi és többnyire titkolt magatartásokat kell alaposan és gyorsan felderítenie, és rájuk vonatkozóan a bírósági felelősségre vonáshoz szükséges és elégséges törvényes bizonyítékokat összegyűjtenie.³⁰ Kovács Gyula kiemeli, hogy a megismerés mindig rekonstrukciós jellegű, vagyis a múltra koncentráló, hiszen a döntéshez szükséges információk nem a jövőből származnak, hanem a nyomozás megindítását megelőző, előzményi adatok. A jelen időben érvényesülő, megtalálható, beszerezhető, felkutatható adatok, illetve tényekre vonatkozó ismeretek alapján az állásfoglaláshoz megkívánt mértékben a hatóság megkísérli összeállítani a múltbeli esemény logikai, gondolati képét.³¹ Az eljárás alapjául szolgáló bűncselekmény az eseményeknek egy okozatilag összekapcsolódó sorából álló olyan történet dinamikusan összetevője, amelynek kezdetben ugyan számos fontos eleme ismeretlen, de éppen az okozati kapcsolatrendszer révén ezek is megismerhetők. Katona Géza informatikai szemléletű megközelítésében a nyomozás egy információszerezési folyamat, amelynek középpontjában az információáramlás áll: a bűncselekmény elkövetésétől kiindulva a bűnügyben érdemi döntést hozó bíróságig.³² Finszter Géza a nyomozást a bizonyítékok felkutatásának professzionális technikájaként nevesíti.³³

Álláspontunk szerint a nyomozás mint a büntetőeljárás – általában első, de esetenként második – szakasza egy olyan folyamat, amelynek során a múltban lezajlott, bűncselekmény gyanúját hordozó történet fel kell derí-

²⁹ Fantoly – Budaházi (2019): i.m. 20. o.

³⁰ Herke Csongor – Hautzinger Zoltán: Büntető eljárásjogi alapkérdések. AndAnn Kft. Pécs, 2014. 1. o.

³¹ Kovács Gyula: Nyomozási alapismeretek. Rejtjel Kiadó. Budapest, 2004. 20. o.

³² Katona Géza: A kriminalisztika és a bűnügyi tudományok. BM Kiadó. Budapest, 2002. 199. o.

³³ Finszter Géza: Bizonyításméletek a jog világában. In: Finszter Géza – Korinek László: A rend kedvéért. Budapest, 2019. 426. o.

teni és meg kell ismerni, illetőleg a bírósági felelősségre vonáshoz szükséges és elégséges törvényes bizonyítékokat – mind a bűncselekmény, mind annak elkövetője vonatkozásában – össze kell gyűjteni.³⁴

A történeti fejlődést vizsgálva megállapítható, hogy a nyomozási fősza-
kazon belül – alapjában véve a rendőrségi bünygyi szolgálat szervezeti
felépítéséhez igazodva – évtizedek óta különbség tehető a szűkebb értele-
ben vett nyomozás és a vizsgálat között. Ameddig ismeretlen tettes ellen
folyt az eljárás, addig a nyomozó hatóság szorosabb értelemben vett nyo-
mozást végzett: felderítette a bűncselekményt, és arra törekedett, hogy az
ügynek minél előbb gyanúsítottja legyen. Amint ismertté vált a feltételezett
elkövető személye, a nyomozást vizsgálat váltotta fel, amelyre az ismert
tettes büntetőjogi felelősségre vonásának előkészítéseként tekintettek. A
vizsgálat eljárási cselekmények sorozata volt, amelyek segítségével a nyo-
mozó hatóság megállapította a tényállást, és rögzítette a bűncselekmény
felderítése, valamint a gyanúsított felelősségre vonása szempontjából rele-
váns bizonyítékokat. A kezdeti felderítés a megszerzendő ismeretekhez
mért potenciális adatforrások számbavétele volt, amelyet adott esetben el-
járásjogi alakszerűségekől való mentesség jellemezett. Szintén a felderítés
jellemzője volt az elsődleges adatok alakszerűtlen vagy közvetett megis-
merése és várható (feltételezett) relevanciájuk szerinti rendezése, egyúttal
a potenciális adatforrásokra vonatkozó ismeretek bővítése. Ezt a gondolat-
menetet követve a szűkebb (funkcionális) értelemben vett nyomozás az
adatforrások alakszerű felkutatása és kezelése volt, a vizsgálat pedig a re-
levánsnak minősített adatok tartalmának a garanciális követelményekhez
igazodó, és a hitelt érdemlőség megítélésére is figyelemmel lévő feltárása,
illetve rögzítése. A Be. a nyomozási szakasz felderítésre és vizsgálatra ta-
golásával voltaképpen ezt a korábbi gyakorlatot emelte törvényi szintre,
azzal a fontos változással, hogy a vizsgálat irányítását az ügyészség jogkö-
rébe helyezte.³⁵

³⁴ Fantoly – Budaházi (2019): i.m. 20. o.

³⁵ Fantoly – Budaházi (2019): i.m. 49–50. o.

A nyomozás az ügyészségnek vagy a nyomozó hatóságnak a hivatali hatáskörében, valamint az ügyésznek vagy a nyomozó hatóság tagjának a hivatali minőségében tudomására jutott adatok alapján, illetve feljelentésre indul meg (Be. 375.§ (1) bekezdés). A Nyer. 133.§-a alapján a nyomozó hatóság a felderítés során különösen a bűncselekmény tárgyi és alanyi oldalához tartozó tényeket, az elkövető kilétének és tartózkodási helyének megállapításához szükséges tényeket, valamint a joghátrány alkalmazása szempontjából különös jelentőséggel bíró tényeket vizsgálja, ezeket igyekszik megismerni. A felderítés szakasza a gyanúsítás közlésével, a gyanúsított első kihallgatásával ér véget, amelyet a vizsgálat szakasza követ. A vizsgálat során az ügyészség meghozza a döntést arról, hogy milyen irányba folytatódjék tovább a nyomozás, illetve sor kerül a vádat (is) alátámasztó bizonyítási eszközök beszerzésére, amelyekre esetleg a felderítés során nem volt mód, illetve idő. A nyomozás felderítési szakaszában a tényállás, illetőleg az elkövető kilétének megállapítása, továbbá a kiinduló bizonyítékok összegyűjtése történik. A vizsgálat – amely a gyanúsított kihallgatásával indul – a konkrét terhelttel szembeni eljárási cselekményeket foglalja magában, a tények igazolása és konkrét bizonyítékokkal történő alátámasztása itt már a gyanúsított személyére vonatkoztatva bír relevanciával. Az ügyészség ugyanis a feljelentés adataiból, illetve a tudomásszerzés egyéb forrásaiból – a kriminalisztika szóhasználatában „induló adatok”-nak nevezett adatbázisból – csupán az esetek töredékében tudna állást foglalni a vádemelés feltételeinek megléte vagy hiánya tárgyában, ezért e célból gyakorlatilag minden esetben megfelelő tájékoztató adatokra van szüksége, és az ezek megszerzésére irányuló tevékenység maga a nyomozás.³⁶ Az új büntetőeljárás törvényben a nyomozás egyes szakaszaiban eltérő az ügyészség és a nyomozó hatóság kapcsolata, amely az egyes hatóságok feladatrendszerének és jogkörének törvényi meghatározása során mutatkozik meg. Míg a felderítés során az a jellemző, hogy a nyomozó hatóság saját

³⁶ Láng László: A nyomozás. In: Belegi József – Berkes György (szerk.): Büntetőeljárás jog I–III. Kommentár a gyakorlat számára. HVG Orac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2014. 2007–2013. o.

meggyőződését önállóan alakítja ki a bűncselekmény elkövetésének körülményeiről és az elkövető személyéről, azaz a nyomozás kezdeti szakaszában, a felderítésben az ügyészség csupán felügyeli a nyomozó hatóság tevékenységét annak önálló eljárása mellett; addig a vizsgálati szakaszban az ügyészség utasításai alapján, azokat követve és nem önállóan jár el a nyomozó hatóság, vagyis az ügyész irányít. A vizsgálat során ugyanis – ha a vádemelés indokoltnak látszik – az ügyészségnek már a vádemelést követő bírósági eljárásban lefolytatandó bizonyítási eljárás követelményeit szem előtt tartva kell meghatározni a bizonyítékok beszerzésének körét és módját. Erre figyelemmel tölti be a vizsgálati szakaszban az ügyészség az irányító szerepét, vagyis érdemben határozza meg az eljárás folytatását, irányát.³⁷ Mindez szükséges is, hiszen a nyomozás végső eredményességi mutatója még mindig az eredményes vádemelés, és az ügyész tudja eldönteni, milyen bizonyítási eszközök birtokában látja ennek jó esélyét. A másik ok, amely miatt a vizsgálat elkülönült eljárási szakaszának irányítását a jogalkotó az ügyészség kezébe adta, arra vezethető vissza, hogy az új eljárási törvényben az ügyészség opportunitási lehetőségei is bővültek, illetve átstrukturálódtak. Az ügyész eljárás-meghatározó szerepe hangsúlyosabbá vált, és az eljárás formáját érintő döntési kompetenciája időben előbbre került a büntetőeljárás menetében. A nyomozó hatóság a gyanúsított kihallgatásától számított nyolc napon belül már megküldi az ügyészségnek a felderítésben keletkezett iratokat, és beszámol a nyomozás állásáról, így az ügyészségnek a vizsgálat elején rögtön döntenie kell a büntetőeljárás további irányának meghatározásáról. Általános irányvonal lehet továbbra is a vádemelés, de ezen kívül számos opportunitási lehetőséget tartalmaz a törvény, amelyek egy része a bizonyítás megkönnyítésén, a terhelt beismerésén alapul. Ez a jogalkotói gondolkodásmód azt támasztja alá, hogy a nyomozásban érdemi bizonyítás történik, nem csupán „adatgyűjtés” és „adatfelvétel”. Hiszen a felderítési folyamat lényeges eleme a feltárt tények

³⁷ Fantoly – Budaházi (2019): i.m. 58. o.

hitelének ellenőrzése, ami maga is bizonyítási tevékenység.³⁸ A nyomozásban tehát érdemben meghatározást nyer az eljárás további iránya és menete. Például az egyezségi eljárás során a nyomozásban megkötött egyezségben rögzített tényállás és a jogi minősítés alapján fogja a bíróság az ítéletét meghozni, az előkészítő ülés során;³⁹ a büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárás pedig szinte teljes egészében a nyomozásban lefolytatott bizonyításra támaszkodik. S bár H. H. Jescheck 1997-ben még azon az állásponton volt, hogy a büntetőeljárás jog elvi-elméleti természetű felépítése ma (1997-ben) is az uralkodó a nemzeti jogokban, és hogy a pragmatikus megoldások csak a rendes eljárás peremi jelenségei,⁴⁰ ez az álláspont az új Be. szemléletét tekintve mára meghaladottá vált.

A felderítés szakaszában a nyomozó hatóság viszonylagos önállóságát az igazolja, hogy itt még nincs terhelt, nem történt meg a gyanúsítás közlése, így ebben az eljárási szakaszban az adat- és bizonyítékgyűjtés a bűncselekmény tényállása és az azzal összefüggésbe hozható személyek felderítése céljából történik. A vonatkozó szakmai kompetenciáknak birtokában lévő nyomozó hatóság önállóan is képes eljárni, mindössze hathavonta köteles a nyomozás állásáról beszámolni az ügyészségnek. Az ügyészség jogi kérdésekben tud érdemben beavatkozni a nyomozás ezen kezdeti szakaszába, például a panasz elbírálása során. Az ügyészség törvényességi felügyeletének szempontjai: az „időszerűség, szakszerűség és törvényesség” követelményrendszere mindvégig azt a célt vizsgálja, hogy eredményes legyen a bizonyítékok megszerzése, és így biztosítva legyen a későbbi vádemelés sikere. A nyomozás taktikai irányát azonban a felderítés során az ügyészség nem határozhatja meg, és állást sem foglalhat konkrét eljárási cselekmények elvégzésének szükségessége vagy esetleges mellőzése vonatkozásában. Ez két okból is elgondolkodtató. Egyrészt korábbi eljárási törvényeink joggyakorlata alapján érzékelhető, hogy a nyomozó hatóság felderítési mutatóit segíti az ügyész az együttgondolkodás során; mindkét

³⁸ Finszter Géza: Bizonyításméletek a jog világában. In: Finszter Géza – Korinek László: A rend kedvéért. Budapest, 2019. 442. o.

³⁹ Fantoly Zsanett: Egyezség a nyomozásban. Megjelenés alatt.

⁴⁰ Idézi: Király Tibor (2005): i.m. 91. o.

hatóság közös érdeke, hogy alacsony legyen az ismeretlen-tettességi mutató. Másrészt érdekes helyzetet teremt, hogy az előkészítő eljárásban, ahol a cél csupán még a bűncselekmény gyanújának megállapítása vagy kizárása, az ügyészség a leplezett eszközök használatának engedélyezését és felügyeletét ellátva alapjaiban meghatározó szereplője, formálója a büntetőeljárásnak. A nyílt nyomozás felderítési szakaszának alakításában azonban már nem vehet részt indítványjaival, észrevételeivel, és nem foglalhatja össze az ügygel kapcsolatos – jogi problémákat nem érintő – álláspontját a nyomozó hatóság számára. A szakirodalomban is megjelentek olyan álláspontok, amelyek a nyomozó hatóság számára az ügyészség szakmai véleményének kikérését lehetővé tevő jogszabályi módosítás mellett érvelnek.⁴¹ A problémát másként értékeli Sinku Pál, aki a felelős ügyészségi felügyelet bemutatása során tanulmányában rögzíti, hogy jelenleg az ügyészség álláspontjának ismertetése a felderítés során az arra alapot adó intézkedéstípus szerint öt esetkörbe sorolható; az álláspont hivatalból történő közlése a nyomozó hatóság hathavonta történő beszámolója alapján (1), az engedélyezés (2), a kényszerintézkedések elrendelése vagy indítványozása (3), a jogorvoslatok elbírálása és az eljárási résztvevők kérelmei alapján történő intézkedés (4), illetve a valamennyi egyéb eljárási cselekmény alapján történő véleményközlés körébe (5).⁴² Ezek alapján Sinku Pál arra a következtetésre jut, hogy az ügyész ugyan nem irányíthatja a felderítést, de annak törvényességét és hatékonyságát értékelni köteles, mivel a felügyelet magában foglalja azt is, hogy az ügyész értékelje a nyomozás addigi eredményét, foglaljon állást a szükséges nyomozati cselekményekről, és ehhez képest vizsgálja a nyomozó hatóság tevékenységének hatékonyságát.⁴³

A miniszteri indokolás rámutat arra, hogy a Be. bizonyítási rendszere már a nyomozásban is kiemelt hangsúlyt helyez a gyanúsítottal történő együttműködésre, a konszenzuális megoldások prioritására. „A gyanúsított

⁴¹ Fantoly Zsanett: Szegedi workshop az új büntetőeljárás törvény elméleti és gyakorlati kérdéseiről. Jogtudományi Közlöny 2019/9. szám. 373–376. o.

⁴² Sinku Pál: Megújult ügyészi szerepfelfogás a büntetőeljárás vádemelést megelőző szakaszában. Miskolci Jogi szemle 2019/2. különszám 2. kötet

⁴³ Sinku (2019): i.m.

Fantoly Zsanett: Az előkészítő eljárás és a nyomozás feladatai a bünfelderítésben és a bizonyításban

együtműködése, beismerése esetén lehetőség nyílik az eljárás gyors befejezésére, akár a vizsgálati szakasz teljes elhagyására, vagy a bíróság előtti bizonyítás elhagyására, radikális csökkentésére. Mindezek okán a felderítés során ugyan lehetőség, de nem cél valamennyi bizonyíték megőrzésére törekvés, mert arra esetleg indokolatlanul, öncélúan és az eljárás jelentős elhúzóadását eredményező módon kerülne sor. Így a tanúvallomással és a szakértői véleménnyel érintett adatok jellemzően kevésbé formális módszerekkel, adatszerző tevékenységgel, adatgyűjtéssel is tisztázhatók, amelyek alapján a gyanúsított kihallgatásra már sor kerülhet. A gyanúsított védekezésétől függően pedig indokolt esetben megkezdődhet a bizonyítékok bírósági eljárásra történő konzerválása is. Természetesen a gyakorlat számtalan esetben kimunkálhatja azokat a tipikus eseteket, amelyekben a tanúk kihallgatása, szakértői vélemény készítése nem mellőzhető, illetve valóban indokolt. Ezt indokolhatja különösen a tanú nehéz elérhetősége, a terhelt beazonosításáig várható jelentős időmúlás, olyan bűncselekmények meghatározása, amelyek nyomozása érdemben nem kezdhető meg szakértő bevonása nélkül. A nyomozó hatóság feladata, hogy az ilyen esetekben alkalmazható rugalmas gyakorlatot kialakítsa.”

A gyanúsított beazonosításával és kihallgatásával kezdődő vizsgálati szakasz – ügyészségi irányítás mellett – a konkrét személlyel szembeni vádemelés, vagy az ügyészség oportunitási jogkörébe tartozó egyéb ügyészségi intézkedés, illetve határozat eldöntésére, valamint az ehhez szükséges bizonyítási eszközök beszerzésére irányul. A Be. a vádemelési szakaszt a vizsgálat részévé teszi; kiindulva abból, hogy a vizsgálat során lefolytatott nyomozási cselekmények végső célja általában az eredményes vádemelés (és a későbbi eredményes vádképviselet), illetve a bizonyítási eszközök birtokában az ügyészség döntése az eljárás egyéb úton történő, feltételezhetően eredményes lezárásáról. Azzal, hogy az ügyészségnek az eljárásba történő legkésőbbi érdemi belépését a törvény a gyanúsított eljárásbeli részvételének kezdetéhez köti, lehetőséget nyit az eljárások mielőbbi – esetenként konszenzusos – befejezésére. A gyanúsított beismerése esetére a törvény az eljárás gyorsításának különféle módjait ismeri. A nyomozás új rendszere ugyanis úgy épül fel, hogy az egyszerűbb megítélésű

ügyeket a kevésbé formális felderítés alapján nyomban befejezzék, vagy bíróság elé vigyék, miközben lehetőség nyílik a bonyolult ténybeli és jogi megítélésű ügyek legaprólékosabb kivizsgálására, bizonyítására is.⁴⁴

A vizsgálat végső célja, hogy az ügyészség a nyomozás érdemi befejezéséről dönthessen. Erre – ahogyan a fentiekben utaltunk – már sor kerülhet közvetlenül a gyanúsítást követően, vagyis már a vizsgálati szakasz kezdetén az ügyészség az ügyet úgy zárhatja le, hogy a vizsgálatra sor sem kerül.⁴⁵ Arra is lehetősége van az ügyészségnek, hogy további eljárási cselekményeket foganatosítson, majd azt követően hozza meg döntését a nyomozás befejezéséről.

Az ügyészség az eljárás gyorsabb és ezáltal hatékonyabb befejezése érdekében a gyanúsított kihallgatása után nem csupán a vádemelésről, illetve a vizsgálat keretén belül újabb eljárási cselekmény elvégzéséről dönthet, hanem egyéb, elterelő intézkedésekről, így például határozhat ügyészségi intézkedés vagy határozat kilátásba helyezéséről (1); egyezség kezdeményezéséről (2); közvetítői eljárás lefolytatása céljából az eljárás felfüggesztéséről (3); feltételes ügyészi felfüggesztésről (4) vagy az eljárás egyéb okból történő megszüntetéséről (5). Ezek az alternatívák a bizonyítás megkönnyítése által a nyomozás klasszikus modelljétől való elmozdulás jegyében törekednek – az eljárás tisztességes voltának megőrzése mellett – annak időtartamát lényegesen csökkenteni.

Ha a nyomozás befejezése nem lehetséges, úgy a nyomozás folytatása során az ügyészségi döntés egy dinamikus folyamattá alakul át, melynek során az ügyészség a fenti döntési lehetőségeket folyamatosan vizsgálja, és a felmerült új adatok, információk és bizonyítási eszközök alapján hozza meg döntését. A döntési folyamatra az általános egy hónapos intézkedési határidő nem vonatkozik, egyetlen korlátja, hogy a döntést a nyomozás határidején belül kell meghozni. Eltérően az 1998-as Be.-től, a hatályos Be.-ben az eljárás befejezésével kapcsolatos ügyészségi döntés a nyomozás ré-

⁴⁴ Fantoly – Budaházi (2019): i.m.

⁴⁵ Hack Péter: A büntetőeljárás újításának esélyei. Belügyi Szemle 2018/3. szám. 80. o.

szét képezi, így az ügyészség vádemeléssel kapcsolatos döntése is a nyomozás része. Megszűnt tehát a vádemelési szakasz korábban jellemző önállósága. A nyomozást a nyomozást befejező döntés zárja le, nem pedig egy nyomozás befejezésével kapcsolatos elkülönült nyomozó hatósági döntés. Vádemelés esetén ezért a nyomozás mindaddig folyamatban van, amíg az ügyészség vádat nem emel, így a további nyomozási cselekmények elrendelése fogalmilag kizárt. Ez ugyanakkor lehetővé teszi azt is, hogy az ügyészség az eljárás befejezéséről rendkívül gyorsan, közvetlenül a terhelti együttműködésről történő tudomásszerzést, illetve az ügyiratok megismerését követően, minden további külön formális eljárási cselekmény fogantatása nélkül döntsön.⁴⁶

Összegzés

A 2017. évi XC. törvény sarkalatos változást hozott két szempontból is: a bűnüldözési célú titkos információgyűjtésre vonatkozó szabályokat integrálta a Be.-be, illetve a nyomozás osztott modelljéről rendelkezett. A jogállamiság garanciális szempontrendszerét tekintve mindkét rendelkezés előre lépést jelent. Az előkészítő eljárás egységes jogforrási szabályozása erősíteni látszik a terheltnek még nem minősített személy eljárási joghelyzetét, a nyomozás tagolása pedig anélkül gyorsíthatja a nyomozási szakasz lefolytatását, hogy a bizonyításra vonatkoztatva a gyanúsított joghelyzete garanciális szempontból csorbát szenvedne. Az ügyészség érdemi eljárásalakító szerepe felértékelődött azáltal, hogy az ügyészség döntési felelőssége az eljárás formáját tekintve időben korábbra helyeződött át. A vádemelés mellett/helyett ugyanis a nyomozás befejezésének egyéb alternatíváit is kiemelt prioritásként kezeli a jogalkotó az eljárás időszerűségének és a felek rendelkezési jogának érvényesítési garanciájaként.

⁴⁶ Fantoly – Budaházi (2019): i.m. 21. o.

A leplezett eszközök alkalmazása új rendszerének első évei és a Be. első novellája

Bevezetés

A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.), illetve az azzal lényegében párhuzamosan elfogadott, a titkos információgyűjtés szabályainak az új büntetőeljárás törvénnyel összefüggő, továbbá a bírósági végrehajtás során a sértettnek megítélt polgári jogi követelések kielégítési sorrendjére vonatkozó rendelkezések módosításáról szóló 2017. évi XCIII. törvény (a továbbiakban: TIGYtv.) az operatív erők, eszközök, módszerek területén nem vezetett be – nem is kívánt bevezetni – érdemi változást, mégis jelentősen átalakította a titkos információgyűjtés, a leplezett eszközök alkalmazása szabályozásának logikáját. Az új szabályozási rendszer lényegéről a törvény hatálybalépést követően, sőt egyes esetekben jobbító szándékú javaslatként már azt megelőzően is¹ több kiváló tudományos tanulmány született. A TIGYtv. miniszteri indokolásában foglaltak szerint az új szabályozás határozottan el kívánta választani egymástól a rendészeti, illetve nemzetbiztonsági célú titkos információgyűjtést a kizárólag a büntetőeljárás keretei között folytatható bűnüldözési célú titkos tevékenységtől. A rendészet, illetve a nemzetbiztonsági szervek célja elsősorban az ágazati jogszabályokban megjelölt feladatokhoz kapcsolódó információk megszerzése, míg az utóbbi a büntetőeljárásban felhasználható bizonyítékok, illetve információk megszerzésére törekszik. Lényeges elhatárolási kérdés volt tehát, hogy a bizonyíték, a bizonyítás cél- és fogalomrendszere csak a büntetőeljárás keretei között értelmezhető. A büntetőeljá-

¹ Nyeste Péter: A titkos információszerzés szükséges és lehetséges reformja. Belügyi Szemle 2015/1. szám. 59–79. o.

rás pedig egy kötött, a hivatalból történő eljárás kötelezettségével és a tisztességes eljáráshoz való jog alapvetéseivel átítatott rendszer. Ennek megfelelően a büntetőeljárásban már csak korlátozott keretek között engedhető meg a hatóság információkkal kapcsolatos diszkrecionális döntése, illetve az információknak a büntetőeljárásban eljáró szervek, valamint a büntetőeljárásban részt vevő személyek elől történő elrejtése. Mindez azonban a rendészeti és nemzetbiztonsági célú titkos információgyűjtésnek szükség-szerű sajátossága.

Egyéb szakmai, dogmatikai érvek, illetve számos kellemetlen, a korábbi szabályozás hatékony gyakorlati alkalmazhatóságát megkérdőjelező jogalkalmazói tapasztalat mellett, alapvetően ezek az egyszerű és meggyőződésem szerint helytálló okok indokolták, hogy egy olyan új szabályozási logika alakuljon ki, amelyben kizárt a bizonyíték beszerzésére irányuló, ennek ellenére a büntetőeljáráson kívül létező titkos információgyűjtés lehetősége.

A leplezett eszközök alkalmazásának több évtizedes, a titkos információgyűjtés és titkos adatszerzés 2000-es évek elején bevezetett² szabályozását megelőző időszakra is visszanyúló gyakorlata számára ugyanakkor ez a szabályozási koncepció szokatlan és meglehetősen kényelmetlen volt, mert egy olyan területen vezette be az érdemi igazságügyi – ügyészi – kontroll és átláthatóság béklyóit, amely területen ez korábban ismeretlen volt. A tanulmány nem a változás indokaira keresi a választ, azonban indokolt megjegyezni, hogy természetesen e „béklyók” bevezetésére nem öncélúan, hanem az alkalmazás eredménye büntetőeljárásban történő törvényes felhasználásának minél hatékonyabb biztosítása végett került sor. Félő volt azonban, hogy a kiforrott gyakorlat, illetve az új szabályozás kötöttsége okán egy, az új koncepciót lerontó visszarendeződési folyamat indul meg mind a gyakorlat, mind a jogalkalmazó szervektől érkező igényeket esetle-

² A „titkos információgyűjtés” és a „titkos adatszerzés” mint nevesített eljárásjogi intézmények az 1998. évi XIX. törvény 2003. július 1-ji hatálybalépésével kerültek be a büntetőeljárás fogalomrendszerébe.

gesen felkaroló jogalkotás terén. A Be. hatálybalépése óta közvetlen tapasztalatom a leplezett eszközök alkalmazását érintően már sajnos nincs, ugyanakkor a büntetőeljárás törvény első novellája során megismert jogalkalmazói visszajelzések, illetve a rendelkezésre álló – jelenleg még csekély számú – a leplezett eszközök új szabályozásával kapcsolatos bírósági határozat alapján úgy tűnik, hogy a korábbi szabályozásra oly jellemző, a büntetőeljárást megelőzően alkalmazott titkos információgyűjtés eredménye felhasználásának jogszerűségével kapcsolatos problémákat sikerült megszüntetni. E körülmény alapján – óvatosan – arra lehet következtetni, hogy a gyakorlat mégiscsak elfogadta az új szabályozási koncepciót, vagy legalábbis már kísérletet sem tesz az új szabályozási koncepciót sértő, a rendészeti célú titkos információgyűjtés keretein indokolatlanul túlterjeszkedő alkalmazás eredményének büntetőeljárásban történő felhasználására.

A jelen tanulmányban ugyanakkor nem egy utólagos hatásvizsgálatra törekszem (amelyre egyébként nyilván szükség van), hanem a Be. hatálybalépése óta végrehajtott jogszabályi változásokat kívánom részletesen áttekinteni abból a célból, hogy megvizsgáljam: a jogalkotásban vajon sikerült-e megőrizni a Be. és a TIGYtv. szabályozási koncepcióját vagy megindult egy visszarendeződési folyamat?

Első módosítások

A Be. és a TIGYtv. első módosítására tulajdonképpen már azok hatálybalépését megelőzően sor került. Egy ilyen módosítás ténye joggal alapozhat meg kritikai észrevételt a jogszabályok előkészítettségével kapcsolatban, hiszen jogalkotástani, jogbiztonsági szempontból már az is kifogásolható, ha egy jogszabályt az elfogadását követő egy éven belül módosítani kell³. E kifogást csupán az a költői kérdés árnyalhatja, hogy vajon mi a megfelelőbb a jogbiztonság szempontjából: ha egy tudottan helytelen, ezért indokolatlan és esetleg téves jogértelmezésre kényszerítő szabályt hatályban

³ Smuk Péter: Az Országgyűlés. In: Jakab András, Gajdusczek György (szerk.): A magyar jogrendszer állapota.. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont. Budapest, 2016. 631. o.

Jancsó Gábor: A leplezett eszközök alkalmazása új rendszerének első évei és a Be. első novellája

tartunk, vagy ha ennek kiküszöbölése érdekében a jogszabály esetleg idő előtti módosítására kerül sor? A Be. és TIGYtv. törvény hatálybalépése előtti módosítására a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény hatálybalépésével összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2017. évi CXCVII. törvényben került sor. A módosítás a Be. esetében a leplezett eszközök alkalmazásának szabályait azonban nem érintette, míg a TIGYtv. esetében csupán egyes fogalmak technikai pontosítására került sor.⁴

A Rendőrségről szóló törvény módosítása

A titkos információgyűjtés új szabályozásának rendszerét először az egyes belügyi tárgyú és más kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2018. évi CXXI. törvény érintette érdemben. E törvény 32. cikkében a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (a továbbiakban: Rtv.) több érdemi módosítását tartalmazta. A módosítások között két tárgykör érintette a Nemzeti Védelmi Szolgálat (a továbbiakban: NVSZ) tevékenységét. Egyrészt bővült a védett állomány köre, másrészt a módosító tv. 18.§-a az Rtv. 72.§-át a következő (1a) bekezdéssel egészítette ki: (1a) A védett állománnyal összefüggő, jogszabályban meghatározott bűncselekmények megelőzése céljából a rendőrség belső bűnmegelőzési és büntetőeljárásügyi feladatokat ellátó szerve akkor is folytathat bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtést, ha megalapozottan feltehető, hogy attól a védett szerv befolyásmentes működésének megzavarásával, illetve tagjai vagy valamely állománycsoportja szolgálatellátásának befolyásolásával kapcsolatban olyan információ megszerzése várható, amely a későbbiekben megalapozza a büntetőeljárásról szóló törvény szerinti leplezett eszköz alkalmazását is.

⁴ A „személybiztosítási és létesítményvédelmi” szövegrész helyett a „személyvédelmi és létesítménybiztosítási” szöveg alkalmazása, valamint a Be. változása miatt a „lakhelyhagyási tilalom, házi őrizet” helyett a „bűnügyi felügyelet” alkalmazása volt szükséges (2017. évi CXCVII. törvény 523.§).

Mielőtt az új rendelkezés elemzésébe bocsátkoznék, érdemesnek tartom a módosítás – nem túl terjedelmes, ugyanakkor annál tanulságosabb – miniszteri indokolásának ismertetését is: *„A rendőrség belső bűnmegelőzési és büntetőeljárás feladatokat ellátó szerve a működése során tapasztalt olyan élethelyzeteket, amelyek esetében a felmerült információ nem éri el azt a szintet, hogy helye legyen a büntetőeljárásról szóló törvény szerinti előkészítő eljárás elrendelésének. Ezek mögött ugyanakkor olyan tendenciák, törekvések húzódnak meg, amelyeket még azt megelőzően meg kell szüntetni, hogy azok a védett szerv törvényes működésére, vagy az Rtv. 7.§ (1) bekezdés c) pontjának hatálya alá tartozó állománycsoport szolgáltatására kihatnának. Ezekben az esetekben a titkos információgyűjtés célja a védett szerv valamely szervezeti egysége működése megzavarásának a megakadályozása, a korrupciós kockázatok beazonosítása, a kockázatot jelentő körülmények megszüntetése, a szerv zavartalan működésének biztosítása, szakmai érdekeinek védelme és nem utolsósorban a szerv tekintélyének megóvása. A módosítás ezen cél elérését hivatott biztosítani azáltal, hogy a rendőrség belső bűnmegelőzési és büntetőeljárás szerve részére lehetővé teszi bírói engedélyhez kötött eszköz alkalmazását.”*

Az NVSZ működésének minden sajátossága – e nyomatékos mentő körülményről majd később – ellenére látni kell, hogy a módosító törvény e rendelkezése valójában meglehetősen rendszeridegen, és sajnálatos törést, illetve bizonyos mértékű visszarendeződést jelent a TIGYtv. és a Be. által kialakított rendszeren.

Az Rtv. 7.§ (1) bekezdése alapján az NVSZ végzi a kifogástalan életvitel ellenőrzését (1), végzi a védett állomány megbízhatósági vizsgálatát (2), valamint a védett állománnyal összefüggő, jogszabályban meghatározott bűncselekmények megelőzését, továbbá a büntetőeljárásról szóló törvényben meghatározottak szerint végzi ezen bűncselekmények felderítését (3). A módosítást megelőzően az NVSZ a három nem büntetőeljárás törvény hatálya alá tartozó feladata közül – érthető módon – egyedül a kifogástalan életvitel ellenőrzése érdekében nem folytathatott titkos információgyűjtést. A megbízhatósági vizsgálat az Rtv. 64.§ b) pontjában külön nevesített cél

volt, míg a bűncselekmények megelőzése terén az Rtv. 64. § a) pontja azonos felhatalmazást tartalmaz a titkos információgyűjtés folytatására az általános rendőri feladatokat ellátó szerv, a rendőrség terrorizmust elhárító szerve és az NVSZ számára a feladatkörükbe tartozó bűncselekmények tekintetében.

A megbízhatósági vizsgálat során az NVSZ bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtést ugyan nem végezhet⁵, azonban a megbízhatósági vizsgálat során létrehozott mesterséges élethelyzet titokban történő megfigyelésére és rögzítésére az NVSZ-nek önálló, nem bírói engedélyhez kötött eszköze van⁶. Ezzel az eszközzel az NVSZ lényegében egy sajátos, egyébként bírói engedélyhez kötött leplezett eszközt kapott, hiszen ha nem a védett állományt foglalkoztató szerv hivatali helyiségeiről, gépjárműveiről lenne szó, akkor az abban történtek megfigyelésére, rögzítésre kizárólag bírói engedély birtokában kerülhetne sor. Lényeges ugyanakkor, hogy – legalábbis a módosítást megelőzően – a megbízhatósági vizsgálat érdekében titkos információgyűjtés nem volt folytatható. Vagyis önmagában a megbízhatósági vizsgálat „előkészítése”, a megbízhatósági vizsgálatot megalapozó kockázatelemzés „támogatása” érdekében ilyen eszközök alkalmazására nem kerülhetett sor. Ez nem véletlen. A megbízhatósági vizsgálat nincs kötve bűncselekményre utaló, azt valószínűsítő adatok meghatározott mértékéhez, a megbízhatósági vizsgálat indokoltságáról nem ezen az alapon születik döntés. Ezzel szemben a Be. és a TIGYtv. új rendszerében meghatározott bűncselekményre utaló adatok esetén a gyanú megállapítása érdekében előkészítő eljárás rendelhető el (amelyet a hatáskörébe

⁵ Rtv. 65/A. § (1) bekezdés: A rendőrség belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési feladatokat ellátó szerve a megbízhatósági vizsgálat során bírói engedélyhez kötött eszközt nem alkalmazhat.

⁶ Rtv. 66. § (2) bekezdés: A rendőrség belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési feladatokat ellátó szerve a megbízhatósági vizsgálat folytatása során a védett állomány tagját foglalkoztató szerv hivatali helyiségében, gépjárművében és a megbízhatósági vizsgálat helyszínén történeteket, illetve a mesterséges élethelyzetben részt vevő, valamint a megbízhatósági vizsgálat alá vont személy tevékenységét és előadását titokban technikai eszközzel megfigyelheti és rögzítheti, illetve az ehhez szükséges technikai eszközt a felsorolt helyeken elhelyezheti.

tartozó bűncselekmény esetén az NVSZ is folytathat)⁷, míg bűncselekmény gyanúja esetén – a hivatalbóliság elvét figyelembe véve – a nyomozás elrendelése kötelező⁸. Mindezekre figyelemmel az új szabályozási rendszert az az elv is áthatotta, hogy konkrét bűncselekménynek még a gyanúját sem elérő adatok esetében a magánélethez fűződő alapvető jogok jelentős korlátozásával járó tevékenység a lehető legszűkebb körben legyen alkalmazható, kerülve a véletlenszerű, illetve a készletező alkalmazást. A megbízhatósági vizsgálat során – és nem az annak érdekében – alkalmazható, előbb bemutatott titkos információgyűjtésre vonatkozó szabályozás ennek megfelelt.

Bűnmegelőzési célból az NVSZ a rendészeti feladatokat ellátó más szervezetekhez hasonlóan folytathatott titkos információgyűjtést. Bírói engedélyhez nem kötött eszközöket a hatáskörébe tartozó bűncselekményekkel összefüggésben a szakmai szabályai szerint „szabadon”, míg bírói engedélyhez kötött eszközöket az Rtv. 72.§ (1) bekezdése alapján csak akkor, ha attól a szervezett bűnözéssel kapcsolatos, illetve szervezett bűnözői csoportok azonosítását lehetővé tevő információk megszerzése volt várható. E szabályozás lényeges sarokpontja, hogy itt nem a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) szerinti bünszervezetről⁹, hanem egy annál lényegesen tágabb, az Rtv. 1.§ (2) bekezdés 1. pontjának feladat-meghatározásához, illetve fogalomhasználatához igazodó, a bűnözéshez, mint társadalmi jelenséghez kapcsolódó fogalomról van szó. Csupán a bűnözés szervezett formája jelent olyan fokú absztrakt veszélyt, amely még az előkészítő eljárás megindításához sem elegendő adat hiányában is indokolhatja a legsúlyosabb jogkorlátozást megvalósító, bírói engedélyhez kötött eszközök alkalmazását.¹⁰

⁷ Be. 340.§ (1) bekezdés, illetve Be. 339.§ (3) bekezdés

⁸ Be. 4.§ (1) bekezdés, Be. 375.§ (1) bekezdés, Be. 376.§ (2) bekezdés

⁹ Btk. 459.§ (1) bekezdés 1. pont – bünszervezet: legalább három személyből álló, hosszabb időre, hierarchikusan szervezett, konspiratíván működő csoport, amelynek célja öt-évi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése.

¹⁰ Szendrei Ferenc – Nyeste Péter: A bűnügyi hírszerzés kézikönyve. Dialóg Campus. Budapest, 2019. 64. o.

A módosító törvény ezt az alkalmazási kört egészítette ki az NVSZ esetében a védett állománnyal összefüggő, jogszabályban meghatározott bűncselekmények megelőzése érdekében alkalmazható bírói engedélyhez kötött eszközhasználat lehetőségével.

A módosító rendelkezés egyrészt szakít a szabályozás azon logikájával, hogy az egyes konkrét bűncselekményekkel összefüggő feladatokat a büntetőeljárás keretei között kell végezni, amelyhez képest csupán az absztraktabb, a bűnözéssel, a bűnözői körökkel kapcsolatos, a hatóság társadalmi jelenlétével összefüggő tevékenység folytatható a rendészeti célú titkos információgyűjtés keretei között. A NVSZ ugyanis egyértelmű felhatalmazást kapott a hatáskörébe tartozó bűncselekményekkel kapcsolatban. E feladatkörbe azonban, szemben a terrorizmust elhárító szerv terrorista cselekmények elkövetésére irányuló törekvésekkel kapcsolatos megelőzési feladatával, vagy az általános rendőri feladatokat ellátó szerv bűnözéssel, bűnügyi helyzettel, bűncselekmények elkövetésének kockázataival, bűncselekmények elkövetésére irányuló törekvésekkel kapcsolatos feladatával, kifejezetten a Btk.-ban szereplő korrupciós, illetve más bűncselekmények megelőzése tartozik.

Az új rendelkezés értelmezésénél az is lényeges, hogy a hatályos szabályok alapján is lehetősége volt az NVSZ-nek arra, hogy a hatáskörébe tartozó bűncselekményi körben a szervezett bűnözéssel összefüggésben bírói engedélyes eszközöket alkalmazzon.

E két tételt alapul véve és összegezve látható, hogy az új felhatalmazás az NVSZ hatáskörébe tartozó konkrét bűncselekménnyel összefüggő, nem szervezett, hanem egyedi bűncselekmények megelőzésével kapcsolatos eszközhasználatot tesz lehetővé.

Az arányossággal, szükségyszerűséggel kapcsolatos aggályok mellett a szabályozási rendszer törése az új felhatalmazás célján is tetten érhető. A

rendészeti, különösen pedig a nemzetbiztonsági célú titkos információgyűjtés esetén elfogadható, hogy a titkos információgyűjtésnek nem célja az igazságszolgáltatás támogatása. Ugyanakkor célja a szervek – adott esetben beavatkozási kényszer nélküli – informáltsága, illetve a feltárt események, törekvések igazságszolgáltatási kereteken kívül történő figyelemmel kísérése¹¹, valamint az azonosított veszélyek nem feltétlenül az igazságszolgáltatás keretei között történő elhárítása, azaz a fenyegető törekvések megelőzése és semlegesítése¹². E védelmi, tehát defenzív célú tevékenység során a szolgálatok offenzív jellegű eszközöket, módszereket – kiszorítás, bomlasztás, feltételek ellehetetlenítése – használhatnak, vagyis az azonosított veszélyt jellemzően nem a büntetőeljárás keretei között, annak igénybevételével számolják fel. Erre utal a Be. 260.§-a szerinti törvényi lehetőség is, amely a nemzetbiztonsági szolgálatok által folytatott külső engedélyhez kötött titkos információgyűjtő tevékenység eredményét az információ megszerzésétől számított akár egy évig is lehetővé teszi.

Még a szervezett bűnözés esetén is elfogadható, hogy a rendőrség elhárító jellegű megelőző tevékenységet végezzen¹³. Ezzel szemben konkrét bűncselekmények esetén nem lehet más cél, mint az elkövetők igazságszolgáltatás keretei között történő felelősségre vonása, ezért az ezzel kapcsolatos eljárást már a büntetőeljárás keretei között kell lefolytatni. Ez a sajátos ellentmondás érhető tetten az új rendelkezés céljában is, amely kifejezetten nevesíti, hogy a rendészeti célú titkos információgyűjtés körében alkalmazott bírói engedélyhez kötött eszköz konkrét célja olyan információ meg-

¹¹ Hetesy Zsolt: A titkos felderítés. Doktori értekezés. 2011. 13–19. o.

¹² Nyeste Péter: A nemzetbiztonsági célú stratégiai felderítés/elhárítás és a bünygyi célú stratégiai hírszerzés összehasonlítása, kiemelten a szervezett bűnözés elleni fellépés területén. Felderítő Szemle 2013/1. szám. 100–119. o.

Forrás: http://real.mtak.hu/108980/1/felderitoszemle_2013_1-100-119.pdf

Letöltés ideje: 2020.11.14.

¹³ Az Rtv. 1.§ (2) bekezdés 1. pontja szerinti feladat-meghatározás felhatalmazást is ad. Ez alapján nem elképzelhetetlen, sőt akár kívánatosnak is mondható, hogy például a bűnözéssel kapcsolatos értékelő, elemző tevékenység során megszerzett információk alapján növeljék a rendőri jelenlétet bizonyos helyeken, eseményeken.

szerzése, amely a későbbiekben megalapozza a büntetőeljárásról szóló törvény szerinti leplezett eszköz alkalmazását. Vagyis ebben az esetben a cél már nem a hatósági jelenlét, a bűnözés monitorozása, hanem kifejezetten a büntetőeljárás előkészítése, a büntetőeljárásban alkalmazható leplezett eszköz használatának biztosítása, azaz lényegében bizonyítási eszköz beszerzése, illetve annak elősegítése. Ha az előkészítő eljárás feltételét – a jogirodalomban olvasható kritikuss¹⁴ álláspontokat olvasva – a nehezen értelmezhető gyanú gyanújaként¹⁵ határozzuk meg, akkor az NVSZ az új felhatalmazás alapján bírói engedélyhez kötött leplezett eszközt már a bűncselekménygyanú gyanújának esetén is alkalmazhatja.

Amennyiben pedig – a törvényben kifejezetten megjelöltek ellenére – a bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök alkalmazásának nem a büntetőeljárás előkészítése lenne a célja, akkor azzal kellene szembesülnünk, hogy az NVSZ számára egyedüliként a korrupciós bűncselekményekkel kapcsolatos tevékenységével kapcsolatban nyílt meg a bírói engedélyes eszközök használatának lehetősége. Ez tehát azt jelentheti, hogy a védett állomány tekintetében a korrupció elleni harc a szervezett bűnözéssel szembeni küzdelemhez, illetve a nemzetbiztonsági feladatokhoz hasonló elhárító jellegű célt és a megbízhatósági vizsgálat mellett az ahhoz szükséges eszközrendszert is kapott.

Ha az előbbiekben leírtak tükrében ismét elolvassuk a módosítás miniszteri indokolását, akkor látható, hogy nem öncélú gondolatmenetről van szó. Az indokolás egyértelműen rögzíti, hogy az NVSZ „*a működése során tapasztalt olyan élethelyzeteket, amelyek esetében a felmerült információ nem éri el azt a szintet, hogy helye legyen a büntetőeljárásról szóló törvény szerinti előkészítő eljárás elrendelésének*” (vö.: gyanú gyanújának gyanúja). Illetve azt, hogy: „*Ezekben az esetekben a titkos információgyűjtés célja a védett szerv valamely szervezeti egysége működése megzavarásának*

¹⁴ Finszter Géza – Korinek László: Az eltűnt gyanú nyomában. Belügyi Szemle 2018/3. szám. 104–122. o.

¹⁵ Forrás: https://magyarugyved.blog.hu/2018/05/28/jon_az_uj_buntetoeljarasi_torveny_mindenki_gyanus_aki_csak_el

Letöltés ideje: 2020.11.14.

a megakadályozása, a korrupciós kockázatok beazonosítása, a kockázatot jelentő körülmények megszüntetése, a szerv zavartalan működésének biztosítása, szakmai érdekeinek védelme és nem utolsósorban a szerv tekintélyének megóvása” (vö.: elhárító tevékenység).

Mindezekre figyelemmel a módosítás álláspontom szerint egyértelműen a Be. és a TIGYtv. által bevezetett rendszer bizonyos mértékű visszarendeződéseként értékelhető, hiszen a büntetőeljáráson kívüli, ugyanakkor alapvetően büncselekmények üldözését célzó, illetve a büncselekményekkel összefüggő elhárító jellegű tevékenység éppen a korábbi szabályozás sajátossága volt.

Az előbb bemutatott ellentmondások ellenére – ahogy korábban utaltam rá – a módosítás megítélésekor nem hagyhatók figyelmen kívül az NVSZ rendkívül sajátos szerepe, feladatköre, illetve az új szabályozás – továbbra is változatlan – garanciális szabályai.

Az NVSZ nem általános nyomozó hatóság, feladatát kizárólag a védett állománnyal összefüggésben, kizárólag a törvényben meghatározott büncselekmények tekintetében látja el. A védett állományt a közszférába tartozó olyan személyek alkotják, ahol jogos az a fokozott társadalmi elvárás, hogy munkájuk során részrehajlásmentesen járjanak el. A megjelölt pályát választó személyek részére továbbá ismert tény, hogy munkájuk jellege miatt tevékenységük fokozott elvárás és ellenőrzés alá esik. Az NVSZ feladata elsősorban a tág körben meghatározható korrupcióval szembeni fellépés. A védett állomány feladatellátása során elkövetett korrupciós jellegű, visszaélészerű magatartások felderítése rendkívül nehéz, a legtöbb büncselekményhez viszonyítva az ilyen cselekmények utólagos igazolása öszszehasonlíthatatlanul nehezebb. Ezért az ilyen jellegű büncselekmények esetében indokolható a leplezett eszközök szokásosnál szélesebb körű alkalmazása. Nem véletlen, hogy a tág értelemben vett korrupciós jellegű cselekmények tekintetében a leplezett eszközökkel kapcsolatos szabályozás mindig is biztosította a bírói engedélyes eszközök használatát, abban az esetben is, ha a cselekmény büntetési tétele egyébként nem tette volna azt lehetővé.

Végezetül az alkalmazás eredményének felhasználására vonatkozó garanciális elemek említése indokolt. E körben a Be. és a TIGYtv. rendszere egy olyan szabályozási logikát alakított ki, amely az igen szigorú, mérlegelést nem tűrő határidők bevezetésével képes kiküszöbölni a készletező alkalmazás veszélyeit. A módosítás e szabályrendszert nem érintette, így az NVSZ új felhatalmazása alapján folytatott eszközhasználat eredménye is csupán abban az esetben használható fel, ha az továbbra is megfelel a Be. XLII. Fejezetében meghatározott feltételeknek.

A korábbi rendszerben a rendészeti célok és a bűnüldözés célok keveredése, illetve konfliktusa az igazságszolgáltatás során problémát okoztak, és azt eredményezték, hogy a titkos információgyűjtés eredménye a büntető-eljárási keretek között sok esetben nem volt jogszerűen felhasználható. Az új szabályozás bevezetésével ezek a problémák megoldódni látszottak. Az NVSZ sajátos feladatköre, a korábbi szabályozással kapcsolatos tapasztalatai, illetve a – továbbra is érintetlen – garanciális szabályok okán vélelmezhető, hogy a módosítás bár indokolható, de kissé rendszeridegen szabályai ellenére a korábbi jogalkalmazási anomáliák elkerülhetők lesznek.

Az NVSZ-t érintő szabályok mellett a 2018. évi CXXI. törvény a titkos információgyűjtés eszközszerét is bővítette. A módosító törvény 17.§-a az Rtv. 66.§-át egy új (1a) bekezdéssel egészítette ki: (1a) A rendőrség a titkosan együttműködő személy által rendelkezésre bocsátott információkat – hozzájárulásával – műszeres ellenőrzéssel vizsgálhatja. A tizennyolcadik életévét be nem töltött titkosan együttműködő személy által szolgáltatott információ műszeres ellenőrzéssel nem vizsgálható. Az új eszköz az igazságszolgáltatás szemszögéből nézve érdemi jelentőséggel nem bírhat. A titkos információgyűjtés során információk gyűjtése, ellenőrzése a cél, míg a büntetőeljárás elsődlegesen bizonyítékok, bizonyítási eszközök beszerzésére irányul. Egy együttműködő személy által szolgáltatott információ csak abban az esetben válhat bizonyítékká, ha maga az együttműködő válik bizonyítási eszközzé (tanúvá), amelyre azonban csupán a büntetőeljárás keretei között kerülhet sor. Ennek megfelelően az új eszközzel összefüggésben mind az együttműködő által szolgáltatott információ (hiszen az önmagában nem lehet bizonyíték), mind annak ellenőrzése (hiszen nem

vallomás műszeres ellenőrzéséről van szó) kizárólag a titkos információgyűjtés keretei között marad, a büntető igazságszolgáltatással összefüggésben garanciális jelentősége nincs.

Ennek megfelelően a beiktatott új rendelkezés valójában azt az esetleges kétséget tisztázza, hogy ilyen eszköz alkalmazható-e, egyúttal garanciális tartalmat hordoz azzal összefüggésben, hogy ezt a kérdést törvényi szabályozással oldja meg. Végezetül az alkalmazás kereteiként azt határozza meg, hogy a műszeres ellenőrzés csak az érintett hozzájárulásával történhet és az fiatalok személy vonatkozásában nem alkalmazható. Azt gondolom, vitán felül áll, hogy mindezekre figyelemmel szakmai és garanciális szempontból is támogatható rendelkezésről volt szó.

A büntetőeljárás törvény első novellája

A Be. első, átfogó módosítását a büntetőeljárásról szóló törvény és más kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2020. évi XLIII. törvény végezte el, amely módosító rendelkezések hatálybalépésére 2021. január 1. napjával került sor. A módosítás a leplezett eszközök tekintetében nem változtatott a Be. és a TIGYtv. által kialakított rendszeren, ugyanakkor a jogalkalmazói tapasztalatokra figyelemmel több ponton is érdemi, esetenként pedig technikai jellegű módosítást hozott.

A fedett nyomozó szabályozásának módosítása

A leplezett eszközök szabályozásával összefüggésben a novella álláspontom szerint kétségtelenül legnagyobb terjedelmű és jelentőségű módosítása a fedett nyomozó és az együttműködő szabályozását érintette.

A Be. leplezett eszközökkel kapcsolatos új szabályozási koncepciója – a büntetőeljárás garanciális jellegére, az e tárgykört érintő nemzetközi elvárásokra, illetve a nem megfelelő jogalkalmazói tapasztalatokra¹⁶ figyelemmel – szakítani kívánt a korábbi rendszer két elvével: egyrészt azzal,

¹⁶ Nem egy büntetőeljárás – esetenként csupán a bírósági eljárás – során derült fény arra, hogy a büntetőeljárást tisztázatlan idejű, illetve terjedelmű titkos információgyűjtés előzte

hogy az eljárásba csupán a nyomozó hatóság, illetve vád által felhasználni kívánt eredmény kerül be, másrészt azzal, hogy a minősített adat védelméről szóló 2009. évi CLV. törvény szerinti minősítés, illetve a minősítő döntése képes megakadályozni az eredmény felhasználhatóságát, megismerhetőségét. Ezért az új szabályozás – egyebek mellett – azon az elven nyugszik, hogy a büntetőeljárásban alkalmazott leplezett eszközök eredménye a törvény erejénél fogva a büntetőeljárás ügyiratainak részét képezi, és az a büntetőeljárásban részt vevő személyek számára megismerhető. Jóllehet a leplezett eszközök alkalmazásának eredményessége érdekében e rendelkezés alól a törvény a leplezett eszköz alkalmazásának tartamára átmeneti kivételt enged¹⁷, az e rendelkezéssel kapcsolatos valódi érdekkonfliktus a fedett nyomozó és az együttműködő esetében azonosítható, ahol a tisztességes eljáráshoz való jog – a fedett nyomozó, az együttműködő eseményekre gyakorolt befolyásának és az általuk szolgáltatott információ, bizonyíték megismerhetősége, vitathatósága – áll szemben a fedett nyomozó és az együttműködő személyének védelmével.

A fedett nyomozó alkalmazása még a leplezett eszközök között is kivételnek tekinthető eszköz, az infrastruktúrája bonyolult, kivitelezése rendkívüli körültekintést igényel, az alkalmazás során a fedett nyomozó maga is konkrét veszélybe kerülhet, személyének felfedése esetén ismételt alkalmazására jellemzően nincs lehetőség. A hatóságokkal együttműködő személy esetén hasonló kockázatok azonosíthatók, még akkor is, ha alkalmazási köre a fedett nyomozóhoz képest lényegesen szűkebb. Jogos igény tehát, hogy a fedett nyomozó és az együttműködő védelme a lehető legszélesebb körben biztosított legyen, ha az nem jár a tisztességes eljáráshoz való jog sérelmével.

A védelem igénye alapvetően két körre osztható: (1) amikor a fedett nyomozó, együttműködő alkalmazásának eredménye a bizonyításban nem

meg, ami érdemben kérdőjelezte meg a nyomozás során beszerzett bizonyítékok hitelességét és veszélyeztette a bizonyítást.

¹⁷ Be. 249.§ (2) bekezdés és 250.§ (1) bekezdés

játszik szerepet, (2) amikor alkalmazásuk eredménye bizonyítási eszközként szolgál.

Nyilvánvaló, hogy az előbbi esetben a védelmi igény nagyságrendekkel meghaladja a garanciális elvárást. Ilyenkor ugyanis az alkalmazás eredményét a terhelt terhére nem használják fel, így az az elítélésének alapját nem képezi, vagyis azzal összefüggésben a védekezéshez való jog biztosítása lényegében nem is szükséges. Két körülmény mégis indokolja a garanciális elem megjelenését. Egyrészt indokolt annak tisztázása, hogy a fedett nyomozó vagy az együttműködő részéről nem merült-e fel az események vagy a bizonyítékok olyan befolyásolása, amely azok hitelességét megkérdőjelezi. Másrészt a vád oldalán történő „nem felhasználás” nem jelenti azt, hogy a védelem se kívánná – éppen, hogy – az „eredménytelenséget” bizonyítékként felhasználni. A lehallgatások esetében is nyilvánvalóan manipulatív felhasználást jelent, ha kizárólag a terhelt felvételek kerülnek a bíróság elé, miközben a vád által fel nem használt, ugyanakkor a terheltnek a bűncselekmény tényleges elkövetéséből történt kimaradását igazoló felvételek nem. A vád szempontjából eredménytelen a fedett nyomozó alkalmazása, ha ennek során csupán olyan terhelti cselekmények, nyilatkozatok beszerzésére került sor, amelyek szerint a terhelt nem járt az elkövetés helyszínén. Nyilvánvaló ugyanakkor, hogy ezek a védelem számára mentő bizonyítékként felhasználhatók lennének. Önmagában tehát az a körülmény, hogy a vád a fedett nyomozó vagy az együttműködő eredményét nem kívánja felhasználni, nem eredményezheti azt, hogy a felhasználás ténye és tartalma teljes mértékben kirekeszthető az eljárásból.

A Be. ezt az ellentmondást akként oldotta fel, hogy a Be. 255.§ (6) bekezdése biztosította az ügyészség számára, hogy a fedett nyomozó alkalmazásával kapcsolatos ügyiratok zárt kezelését rendelhesse el. E rendelkezés több korlátot és garanciát is tartalmazott. Egyrészt az ügyiratok ilyen módon történő „kirekesztése” csak akkor volt biztosított, ha a fedett nyomozó alkalmazására bünszervezetbe történő beépülés vagy terrorista csoportba vagy terrorcselekmény feltételeinek biztosításához anyagi eszközt szolgáltató vagy gyűjtő, továbbá terrorcselekmény elkövetését vagy terro-

rista csoport tevékenységét anyagi eszközök nyújtásával vagy egyéb módon támogató szervezetbe történő beépülés érdekében került sor. Ezekben az esetben volt csak azonosítható az a veszély, ami a tisztességes eljáráshoz fűződő érdeket képes háttérbe szorítani. Másrészt feltétel volt, hogy az alkalmazás eredményét a vád ne kívánja bizonyítékként felhasználni. Ez utóbbi tilalmát maga a Be. is kimondta külön garanciális elemként. Ennek az első ránézésre felesleges rendelkezésnek az indoka az ügyiratok zárt kezelésének szabályozásával van kapcsolatban, ami egyébként maga is egy garanciális elem ebben a szabályrendszerben. Az ügyiratok zárt kezelése ugyanis azt jelenti, hogy az ilyen módon kezelt ügyiratok megismerése csak a bíróság, ügyészség, nyomozó hatóság számára biztosított. Ezáltal biztosítható, hogy a büntetőeljárásban részt vevő személyek – ideértve a terheltet, védőt – a fedett nyomozó alkalmazásának még a tényét sem ismerhetik meg, ugyanakkor a bíróság megismerése okán megjelenik a szabályozásban az a garanciális elem, amely biztosítja, hogy a fedett nyomozó alkalmazásának ténye és tartalma – ezáltal esetlegesen jogellenes alkalmazása, beavatkozása – a döntést hozó bíróság előtt ismert legyen. Fontos körülmény ugyanakkor, hogy a fedett nyomozó ilyen védettsége felett az ügyész rendelkezik, az ügyiratok zárt kezelésének feloldását csak ő engedélyezheti. Ennek megfelelően a vád kockázata marad az is, ha a fedett nyomozó védelme érdekében, élve a zárt ügyiratkezelés lehetőségével, az ügyész az eredményes alkalmazást zárja ki a bizonyításból. A bíróság természetesen – garanciális okból – még ez utóbbi esetben is megismerheti az ügyiratokat, azonban döntését arra nem alapozhatja, annak eredményét bizonyítékként nem használhatja fel, és ezt kívánja biztosítani a felhasználási tilalom kimondása. A Be. a bemutatottak szerinti korlátokkal és garanciákkal kívánta megteremteni az egyensúlyt a fedett nyomozó védelme és a bizonyítás törvényessége között.

A Be. hatálybalépése óta eltelt időben kialakult gyakorlat ugyanakkor rávilágított, hogy a védelem vs. tisztességes eljárás párharcban egyes esetekben a tisztességes eljáráshoz való jog indokolatlan túlsúlya érvényesült. Így történt ez a Be. 255.§ (6) bekezdése esetén is, amikor a zárt ügyiratkezelés kizárólag a bünszervezetbe vagy terrorista csoportba történő beépülés

érdekében alkalmazott fedett nyomozó vonatkozásában volt biztosított. A Be. 222.§ (2) bekezdés c)–f) pontjai alapján fedett nyomozó alkalmazására más okból is sor kerülhet: c) álvásárlás, d) rejtett figyelés végrehajtása, e) a dezinformáció továbbítása vagy f) a bűncselekménnyel összefüggő információk és bizonyítékok megszerzése érdekében. A Be. novella az ügyiratok zárt kezelésének elrendelését kiterjesztette a c) és az f) pontok szerinti alkalmazás eseteire is. Ezekben az esetekben a fedett nyomozó tevékenysége nem befolyásolja az eseményeket, illetve a bizonyítékokat, így a védelmét indokolt lehet előtérbe helyezni. Ezzel szemben álvásárlás, illetve dezinformáció továbbítása esetén a fedett nyomozó alkalmazása kifejezetten az események tudatos, illetve megtévesztő befolyásolására irányul, ezért a tisztességes eljáráshoz való jog biztosítása érdekében továbbra sem engedhető meg sem az alkalmazás tényének, sem az alkalmazás eredményének kizárása.

A kiterjesztett körben is lényeges szabályozási elv marad, hogy a zárt ügyiratkezeléssel érintett kiterjesztett körben is biztosított lesz a bíróság garanciális szerepe és a bizonyítékként történő felhasználás tilalma.

A fedett nyomozó védelmét természetesen abban az esetben is biztosítani kell, ha alkalmazása eredményét bizonyítékként használják fel. Ebben az esetben a tisztességes eljáráshoz való jog már nem csupán a megismerhetőséget teszi szükségessé, de adott esetben a bizonyíték, a bizonyítási eszköz – vagyis magának a fedett nyomozónak – a támadhatóságát, vizsgálhatóságát, hiszen ezekben az esetekben a fedett nyomozó, amennyiben személyesen is részt vesz az eljárásban, úgy azt tanúként teszi.

A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: régi Be.) a fedett nyomozó alkalmazását egyéb adatszerző tevékenységként határozta meg, főszabály szerint az alkalmazás eredményének felhasználására az alkalmazásról készített, a nyomozó hatóság vezetője – tehát nem is a jelentést készítő fedett nyomozó – által aláírt jelentés útján került sor.¹⁸ Ennek megfelelően a régi Be. a fedett nyomozó tanúként történő kihallga-

¹⁸ Régi Be. 178.§ (3) és (4) bekezdés

tásával kapcsolatban semmilyen rendelkezést nem tartalmazott. E rendelkezés szigorú – ugyanakkor álláspontom szerint vitatható – nyelvtani értelmezése alapján a fedett nyomozó tanúkénti bevonására nem volt törvényes lehetőség. Ennek megfelelő értelmezés olyan esetben sem tartotta lehetségesnek a fedett nyomozó tanúkénti kihallgatását, amikor a fedett nyomozó alkalmazásának ténye, illetve az alkalmazás körülményeiből és az arról készült jelentés tartalmából a fedett nyomozó személye is egyértelműen azonosítható volt. Nem igényel különösebb magyarázatot, kriminalisztikai szaktudást annak megítélése, hogy mekkora különbség van egy – még csak nem is a jelentést készítő személy által aláírt – jelentés, illetve egy személyesen tett, közvetlenül észlelhető, értékelhető, kérdések feltevésével minden esetleges kétségre nézve tisztázható tanúvallomás bizonyító ereje között, amikor a jelentést vagy a tanúvallomást egy másik személy, jellemzően a terhelt vallomásával szemben kell értékelni¹⁹. A Be. mindezekre,

¹⁹ A Fővárosi Törvényszék 14.B.112/2015/35. számú határozata alapján megállapítható, hogy az eljárásban fedett nyomozót alkalmaztak, a fedett nyomozó közvetlen kapcsolatba lépett a vádlottakkal, részükre személyesen vagyoni előnyt ajánlott fel azért, hogy a fedett nyomozó számára jogtalan előnyt biztosítsanak. Az ilyen módon a terhelték által is ismert fedett nyomozó tanúkénti kihallgatására nem került sor, alkalmazásával összefüggésben kizárólag a régi Be. 178.§ (3) bekezdése szerinti jelentés állt rendelkezésre bizonyítékként. A bíróság az ítéletében részletesen és hosszasan elemezte a fedett nyomozó és a vádlottak találkozásáról készült – egyébként még hangfelvételen is rögzített – jelentésben foglaltak és a vádlotti védekezés ellentmondásait. Ezzel kapcsolatban pedig az alábbiakat fejtette ki: „*Felmerül a kérdés, hogy lehet-e más értelme a párbeszédnek. (...) I.r. vádlott valóban úgy nyilatkozott, miszerint ez a dolog, hogy az irodájában a befektetni szándékozó ilyen dolgokról beszél meglepte őt. Az a kijelentése, hogy a maradjunk annál, amit eredetileg mondott elsöre, az nem az őt gurigára, hanem az előző kérdéskörre az adásvételre vonatkozott. A megvédeni pedig azokra, akik jogtalan előnyt kívántak kovácsolni a dologból. A bíróságban az a határozott meggyőződés alakult ki, hogy a történetek magyarázhatók akként is, ahogyan azt (...) I.r. vádlott előadta. Ez pedig kétséget ébreszt abban, hogy csak az a magyarázat lehet hiteles, amit az ügyész perbeszédében a bíróság elé tárt (a fedett nyomozó alkalmazásáról készített jelentés alapján - a szerk. megj.).*” Véletlenül sem vitatva a bírósági mérlegelés megalapozottságát, az ítélet indokolását olvasva kijelenthető, hogy a fedett nyomozó tanúkénti kihallgatásával indokolt lett volna legalább kísérletet tenni a bíróság által megfogalmazott kétségek tisztázására, azonban erre nem került, nem kerülhetett sor.

In: Fővárosi Törvényszék B.112/2015/35 azonosító számú határozata

illetve az e körben azonosított gyakorlati tapasztalatokra figyelemmel változtatott a fedett nyomozó alkalmazása eredményének felhasználási szabályain.

Továbbra is főszabály maradt az alkalmazás végrehajtásáról készített, a fedett nyomozó foglalkoztatására feljogosított szerv erre felhatalmazott vezetője által aláírt jegyzőkönyv vagy jelentés okiratként történő felhasználása.²⁰ Emellett ugyanakkor a szabályozásban egyértelműen megjelent a fedett nyomozó tanúkénti kihallgatásának, személyes részvételének lehetősége is. Ez utóbbi esetben a Be. több, a tanú védelmét, a fedett nyomozó kilétének titokban maradását és biztonságát szolgáló rendelkezést tartalmaz. Egyrészt a kihallgatás vagy más személyes jelenléttel járó eljárási cselekmény – többek között szembesítés, szemle, bizonyítási kísérlet – lefolytatására csak a fedett nyomozót foglalkoztató szerv álláspontjának megismerését követően és a vádemelés után kizárólag az ügyészség indítványára kerülhet sor, továbbá csak abban az esetben, ha vallomása más módon nem pótolható.²¹

A fedett nyomozó védelmét szolgálja, hogy a fedett nyomozó ilyen esetben a törvény erejénél fogva különösen védett tanúnak minősül, amely státusz megszüntetésére csak a fedett nyomozót foglalkoztató szerv hozzájárulásával kerülhet sor. Emellett a fedett nyomozó védelmét szolgálja, hogy tanúvallomását írásban is megteheti, amely során a vallomását nem személyesen, hanem a fedett nyomozót foglalkoztató szerv útján kell hitelesíteni.²² A különösen védett tanú státuszhoz a Be. XIV. Fejezetében megjelölt különleges bánásmód biztosítására vonatkozó, azon belül is a védelmi intézkedések teljes eszköztárának alkalmazási lehetősége, illetve kötelezettsége is párosul. Ennek részletesebb bemutatása nélkül ki kell emelni, hogy a különösen védett tanú részvételével folytatott eljárási cselekményen

Forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>

Letöltés ideje: 2020.11.14.

²⁰ Be. 243.§ (2) bekezdés és 255.§ (1) bekezdés

²¹ Be. 255.§ (2) bekezdés

²² Be. 255.§ (4) bekezdés

a nyomozás során csak a hatóság tagjai vehetnek részt, a vádemelést követően pedig a bíróság kiküldött vagy megkeresett bíróság útján jár el (ahol a többi résztvevő – terhelt, védő – jelenléte korlátozható), vagy telekommunikációs eszköz útján, torzított felvétel alkalmazásával biztosítható a fedett nyomozó jelenléte.²³

Látható tehát, hogy a Be. olyan szabályozási rendszer kialakítására törekedett, ahol a büntetőeljárás érdekeire tekintettel biztosítható a fedett nyomozó személyes részvétele az eljárásban, ugyanakkor ezzel egyidejűleg a tisztességes eljárás követelményére figyelemmel megnyíló támadhatóság, megvizsgálhatóság mellett a fedett nyomozó védelme is garantálható. E rendszerben alapvetően a vádhatóság felelőssége és kockázata, hogy a szakmai szempontokat – elsősorban a fedett nyomozót foglalkoztató szerv álláspontja – és a büntetőeljárás, a bizonyítás érdekeit mérlegelve döntsön a fedett nyomozó eredményes felhasználásának módjáról. A skála az alkalmazás eredményének feljegyzés vagy jegyzőkönyv formájában történő, nyilvánvalóan kisebb bizonyítási erővel bíró felhasználásától – a különösen védett tanú státusz megszüntetése esetén – akár a személyes, közvetlen és a védelem közvetlen jelenlétében is történő megjelenésig, kihallgatásig is terjedhet.

A fedett nyomozó személyes bevonásának lehetősége a Be. teljesen új jogintézménye volt, ezért sejthető volt, hogy a jogalkalmazás rámutathat szabályozást igénylő problémákra. A jogalkalmazói visszajelzések a szabályozás gyakorlati szempontú módosításával kapcsolatban meg is születtek. Ez két szempontból volt örömteli. Egyrészt azokból okszerű következtetés vonható le arra, hogy az új jogintézményt a bíróság, ügyészség, nyomozó hatóság ténylegesen alkalmazni kezdte. Másrészt azért, mert a megfogalmazott javaslatok nem utaltak a korábban említett visszarendezésre, a fedett nyomozó közvetlen bizonyítási eszközként történő alkalmazásának teljes körű kizárására irányuló igényekre. Ezzel szemben egyértelműen tetten érhető volt a pragmatikus, a fedett nyomozó védelmét biztosító gyakorlatias szabályok megjelenítésére vonatkozó igény.

²³ Be. 92.§

A Be. novellája mindezekre figyelemmel – megőrizve az új szabályozási rendszer alapjait – az alábbi tárgykörök részletszabályait alkotta meg:

- A fedett nyomozó idézésének szabályai: Be. 255.§ új (2a) bekezdése, ezen jogintézmény esetén is biztosítva a fedett nyomozó anonimitását, a foglalkoztató szerv közbeiktatásával. A szabályozás logikája egyébként hasonlít a Védelmi Programban részt vevő személy idézésére, megjelenésének biztosítására vonatkozó szabályozásra (Be. 95.§ (3) bekezdés c) pont).
- A fedett nyomozó személyazonosságának igazolására vonatkozó szabályok: Be. 255.§ új (2a) bekezdése. Az azonosításra szintén a foglalkoztató szerv közreműködésével kerül sor, ezzel is biztosítva a fedett nyomozó fedő és valódi személyazonosságának védelmét.
- Fedett nyomozó telekommunikációs eszköz útján történő kihallgatásának részletszabályai: Be. 255.§ új (3a) és (3b) bekezdései. E szabályozásban is a fedett nyomozót foglalkoztató szerv kapott kiemelt szerepet. Egyrészt a telekommunikációs eszköz használatára – tekintettel az alkalmazás fedett nyomozó lelepleződésével járó fokozott kockázatára – csak a fedett nyomozót foglalkoztató szerv hozzájárulása esetén biztosítható. Ez utóbbi hiánya természetesen még nem zárja ki, hogy a fedett nyomozó kihallgatására más módon – írásban, kiküldött, megkeresett bíróság útján – kerüljön sor. Emellett a telekommunikációs eszköz alkalmazása esetén a foglalkoztató szerv határozhatja meg annak technikai körülményeit, sajátosságait is (torzítás és annak módszere, helyszín). Biztosított továbbá, hogy lehetőség legyen arra is, hogy az elkülönített helyszínen a fedett nyomozó mellett kizárólag a foglalkoztató szervnek a fedett nyomozó személyazonosságának megállapítására jogosult tagja lehessen jelen.

Ezeknek a technikai jellegű, ugyanakkor az eljárási cselekmények végrehajtása szempontjából kiemelkedően fontos szabályoknak a bevezetésével

a Be. novella a tisztességes eljáráshoz való jog, a bizonyíték megvizsgálásának lehetősége mellett a fedett nyomozó személyét, személyazonosságát biztosító részletszabályokat hozott létre. Remélhetőleg e szabályok elősegítik, hogy a fedett nyomozó alkalmazásával folytatott eljárásokban a fedett nyomozó bizonyítási eszközként történő felhasználása biztonságosabb, a vádhatóság oldalán pedig elfogadottabb legyen, ezzel is elősegítve a bizonyítás hitelességének megerősítését.

A titkos együttműködő szabályozásának módosítása

A Be. az együttműködő alkalmazása tekintetében is a szabályozás rendezésére törekedett. A Be. hatálybalépésével tisztázódott a leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szervvel titkosan együttműködő személy információk megszerzése, rejtett figyelés és dezinformáció továbbítása érdekében történő külső engedélyhez nem kötött²⁴, illetve az álvásárlás érdekében történő ügyési engedélyhez kötött alkalmazása²⁵. Emellett az álvásárlás esetén – amely során az együttműködő részéről bűncselekmény elkövetésére kerülhet sor – a Be. általánosságban hívta fel a fedett nyomozóra vonatkozó szabályok alkalmazhatóságát.²⁶

A leplezett eszközök alkalmazása eredményének felhasználására vonatkozó szabályok között ugyanakkor elmaradt az együttműködőre vonatkozó sajátos szabályok kidolgozása.

Az együttműködő alkalmazása jellegét tekintve alapvető hasonlóságot mutat a fedett nyomozó alkalmazásával. A Be. rendelkezései alapján az együttműködő alkalmazására – a bünszervezetbe, terrorista csoportba történő beépülés kivételével, valamint az álvásárlás tekintetében a Be. 226.§ (2) bekezdése szerinti korlátozással²⁷ – ugyanabban a körben, illetve célból

²⁴ Be. 215.§ (1), (6) és (7) bekezdése

²⁵ Be. 226.§ (1) és (2) bekezdés

²⁶ Be. 226.§ (3) bekezdés

²⁷ Be. 226.§ (2) bekezdés: A leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szerv titkosan együttműködő személyt akkor alkalmazhat álvásárlás érdekében, ha az álvásárlással elérni kívánt cél fedett nyomozó vagy a leplezett eszköz alkalmazására feljogosított szerv tagja közreműködésével nem, vagy csak jelentős késedelemmel érhető el.

kerülhet sor, mint a fedett nyomozó alkalmazására. Ennek megfelelően az együttműködő is ugyanolyan veszélyeknek van kitéve, személyében ugyanolyan mértékű védelemre tarthat igényt. A fokozott védelem arra tekintettel is különösen indokolt, hogy amíg a fedett nyomozó esetében az általa választott hivatással együtt járó – nyilvánvalóan el nem hanyagolható mértékű – kockázatról beszélhetünk, addig az együttműködő nem hivatásbeli, hanem önként vállalt feladatot teljesít.

Mindezekre figyelemmel az együttműködés esetén is szükséges volt megteremteni, hogy az alkalmazás eredményének felhasználására a fedett nyomozóra vonatkozó szabályok szerint a fedett nyomozó részére is biztosított védelmi eszközök igénybevételével kerülhessen sor. A jogalkalmazói tapasztalatok alapján azonosítható volt, hogy az együttműködő részére biztosított védelem hiánya a gyakorlatban az együttműködő büntetőeljárési keretek között történő alkalmazásának ellehetetlenülését eredményezné, amellyel – nyilvánvalóan nem kívánt módon – a bűnüldözés egy egyébként lényeges felderítési eszközt veszítene el. A Be. 255.§ új (8) bekezdése ennek megfelelően 2021. január 1. napjától kezdve generálisan biztosítja a fedett nyomozó által biztosított bizonyíték felhasználására vonatkozó rendelkezések használatát.²⁸ Az utaló szabályra figyelemmel kiemelendő, hogy ezzel megnyílik a bizonyítékként nem használt eredmény ügyiratainak zárt kezelése, vagyis kirekesztése is, miközben a bírósági megismerés – garancia – e körben is biztosított. Lényeges továbbá, hogy a Be. 255.§ (6) bekezdésére figyelemmel – a korábbiakban kifejtett garanciális okból – együttműködő esetében sem rendelhető el az ügyiratok zárt kezelése, ha az együttműködőt álvásárlás vagy dezinformáció továbbítása érdekében alkalmazták.

²⁸ Be. 255.§ (8) bekezdés: Az (1)-(7) bekezdést megfelelően alkalmazni kell a titkosan együttműködő személyre is azzal, hogy a fedett nyomozót foglalkoztató szervben a titkosan együttműködő személyt alkalmazó leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szervet kell érteni.

Új leplezett eszközök a Be.-ben

A fedett nyomozót és az együttműködőt érintő módosításokon túl a Be. novella leplezett eszközöket érintő módosításai közül – több technikai jellegű, a jogszabályon belüli vagy jogszabályok közötti koherenciát²⁹, illetve téves joggyakorlatot korrigáló³⁰ apróbb módosítástól eltekintve – két, a rendelkezésre álló eszközöket kiterjesztő módosítás kiemelése indokolt. Egyrészt a kommunikáció tényének és eszközének azonosításához használható új leplezett eszköz (Be. 215.§ új (9) bekezdése), másrészt az együttműködő bevonása, illetve a büntetőeljárásban alkalmazott együttműködő információjának ellenőrzése érdekében alkalmazható műszeres ellenőrzés (Rtv. 64.§ módosított, illetve új i) és j) pontjai).

A kommunikáció tényét, eszközét azonosító technikai eszköz esetében joggal merül fel annak kérdése, hogy vajon szükséges-e ezen eszköz külön nevesítése. A technikai eszköz által megszerzett információk lényegében a kommunikációs eszköz működtetését biztosító szolgáltatók célzott megkeresésével – adatkéréssel –, esetenként bűnügyi adatok elemzésével, kezelésével, illetve (rejtett) megfigyeléssel is megszerezhetők. A technikai eszköz felfogható a rejtett figyeléshez kapcsolódó, annak célját elősegítő kiegészítő eszközként is. Jelentős dogmatikai különbség nem azonosítható egy rejtett figyelés során az észlelést – látást, hallást – segítő technikai eszközökhöz képest, amely eszközök használatához külön törvényi felhatalmazás nem szükséges. Garanciális szempontból természetesen semmilyen

²⁹ Ilyeneknek tekinthető például a nyomozás elrendelésére vagy annak kezdeményezésére vonatkozó rendelkezések következetes átvezetése a szabályozáson, vagy a fizetési művelet teljesítésének a felfüggesztése esetén a határidő négy munkanapban történő meghatározása, valamint szintén a fizetési műveletek megfigyelésénél a zár alá vétel mellett a lefoglalás mint intézkedési lehetőség feltüntetése.

³⁰ Ide tartozik a Be. 252.§ (5) bekezdésének pontosítása, amely az eredeti jogalkotói szándékknak megfelelően egyértelművé teszi, hogy a leplezett eszköz eredménye kiterjesztett felhasználásáról csak akkor kelljen döntenie, ha az adott ügyben a különleges eszközök együttes – és nem egy adott leplezett eszköz – alkalmazása fejeződik be, tekintettel arra, hogy a ténylegesen érintett elkövetői körrel csak az összes adat alapján lehet felelősségteljes döntést hozni, és még így is biztosított, hogy utólag már nem lehet a felhasználást indokolatlanul kiterjeszteni.

körülmények között nem tekinthető aggályosnak, ha egy ilyen jellegű kérdést a jogalkotó törvényi szabályozással rendez, hiszen ez az eszköz használatát igénylő szervek számára egyértelmű helyzetet teremt. A kérdés dogmatikailag is igazodik a leplezett eszközök alkalmazásának szabályozásához, mert az ilyen jellegű eszközök alkalmazása során egy kommunikációs, informatikai rendszerhez történik közvetlen hozzáférés, illetve esetenként a rendszer bizonyos mértékű működtetésére is sor kerül, kerülhet. Így pedig olyan, a magánszférához kapcsolódó adatkörök válnak érintetté, amelyek tekintetében helyesebb a törvényi keretek kialakítása.

Az is lényeges körülmény, hogy helyénvaló lehet a szabályozás abból a célból, hogy ezt a kommunikáció tartalmának megismerésre nem irányuló eszközt elhatárolja a kommunikáció tartalmának megismerését, rögzítését célzó külső engedélyhez kötött eszközöktől.

A Be. novella szabályozási igényét érdemben mégsem ezek a felvetések, hanem elsősorban annak a ténye döntötte el, hogy az eszköz használatát a TIGYtv. a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény 54.§ (1) bekezdés j) pontjában, a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló 2010. évi CXXII. törvény 54.§ e) pontjában, illetve az Rtv. 66.§ (1) bekezdés e) pontjában – éppen a külső engedélyhez kötött eszközöktől történő elhatárolás érdekében – 2018. július 1. napjával már külön leplezett eszközként nevesítette. Így az a szabályozási helyzet alakult ki, hogy a büntetőeljárásán kívül egy jogilag rendezett és alkalmazható eszközről volt szó, míg a büntetőeljárás keretei között ez meg sem jelent, így alkalmazása akár törvénytörésnek is tűnhetett.

A leplezett eszközök szabályozásának új koncepciója viszont éppen azt (is) tüzte ki célul, hogy a leplezett eszközök szabályozásának terminológiája, szabályozási rendszere teljesen egységes legyen a nemzetbiztonsági, a rendészeti és a bünyügyi célú alkalmazásra nézve is. Ezért – az eszköz megnyugtató és jogszerű alkalmazhatóságának biztosítása végett – szükségessé vált azt a büntetőeljárás törvényben is megjeleníteni. Itt tehát nem egy előzmény nélküli, teljesen új leplezett eszköz bevezetésére került sor, hanem egy szabályozási anomália feloldására. Hangsúlyozni kell, hogy az új felhatalmazás a kommunikáció tartalmának megismerésére továbbra sem

teremt lehetőséget, ennek révén kizárólag a hírközlési eszközök, illetve az információs rendszerek azonosítására, illetve helyük meghatározására van lehetőség.

A korábbiakban már bemutatott, az Rtv. módosításával bevezetett együttműködőt érintő műszeres ellenőrzés lehetőségét a Be. novella két tárgykörben érintette. Egyrészt a novella rendezte a titkosan együttműködő személy által rendelkezésre bocsátott információ ellenőrzésének célját az ágazati jogszabályok kötött rendszerében. Ez tehát nem tekinthető tartalmi változásnak, csupán a korábbi, a műszeres ellenőrzést biztosító szabályozás belső koherenciáját teremtette meg. Ennél lényegesebb változás, hogy a szabályozás kiterjesztette a titkos információgyűjtés alkalmazásának, illetve a műszeres ellenőrzés alkalmazásának lehetőségét a büntetőeljárásban a hatóságokkal titkosan együttműködő személyre is.

A Be. megszüntette a korábbi, az egyéb adatszerező tevékenység alkalmazhatóságára vonatkozó szabályozási rendszert, amely a nem bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök alkalmazását oly módon biztosította a büntetőeljárás keretei között, hogy egy utaló szabállyal lényegében lehetővé tette az Rtv. szerinti titkos információgyűjtő eszközök alkalmazását büntetőeljárás célból is. Az új rendszerben ilyen utaló szabály nincs, büntetőeljárás célból csak a Be. által szabályozott leplezett eszközök alkalmazhatók, az ott meghatározott feltételekkel.

A Be. és a TIGYtv. rendszere az ágazati jogszabályokba tartozó, rendészeti célú alkalmazásnak tekinti a leplezett eszközök infrastruktúráját védő, biztosító alkalmazást.³¹ Ennek megfelelően az ágazati törvények a fedett nyomozó védelme, a leplezett eszközök alkalmazását lehetővé tevő fedőokiratok, fedővállalkozások létrehozása, vagy éppen a leplezett eszköz telepítése érdekében alkalmazott különleges eszközöket mind rendészeti célú alkalmazásként határozzák meg. Ilyen esetben a leplezett eszköz alkalmazása nem büntetőeljárás célú – bizonyíték beszerzését – szolgál, hanem a különleges eszközök infrastruktúrájának hatékony működtetését, pusztán alkalmazhatóságát vagy védelmét. Ahogy a fedett nyomozó védelme, úgy az

³¹ Szendrei Ferenc – Nyeste Péter: i.m. 57. o.

együttműködő bevonása, védelme, ellenőrzése is rendészeti célú tevékenység. Ezért azzal, hogy a Be. novella a büntetőeljárásban együttműködő személy tekintetében is az ágazati szabályok között biztosítja a titkos információgyűjtés alkalmazásának lehetőségét, nem a régi szabályozáshoz történő visszarendeződést valósít meg, hanem az új szabályozási rendszerhez igazodó, az együttműködő alkalmazásának működtetését biztosító rendészeti célú alkalmazást tesz lehetővé. E körben megemlítendő, hogy a Be. novella sem változtatott azon a lényeges garanciális szabályon, hogy – a fedett nyomozó védelmével szemben – a titkosan együttműködő személy bevonása, ellenőrzése, védelme, valamint az általa rendelkezésre bocsátott információk ellenőrzése céljából bírói engedélyhez kötött eszköz nem alkalmazható (Rtv. 65/A.§ (3) bekezdés).

E szabályozási logika alól némiképp kilógni látszik a büntetőeljárásban alkalmazott együttműködő által rendelkezésre bocsátott információ ellenőrzése érdekében biztosított műszeres ellenőrzés lehetőségének biztosítása, hiszen itt már konkrétan felsejlik a büntetőeljárás érdeke. A Be. novella szabályozása ennek ellenére azon a szükségszerű logikán alapul, hogy az együttműködő által rendelkezésre bocsátott információ ellenőrzése az infrastruktúrához tartozó kérdés, míg a büntetőeljárás cél- és eszközrendszer az információ megszerzésétől, felhasználásától kezdődik. A szabályozási logika lényeges eleme, hogy a büntetőeljárás az információval alapvetően csupán a nyomozás során tud mit kezdeni, bűnösséget megalapozni kizárólag bizonyítékokra, bizonyítási eszközökre lehet. Ennek megfelelően önmagában az információ büntetőeljárás jelentőséggel még kevésbé bír, inkább a nyomozás irányát befolyásoló, a bizonyítási eszközök beszerzését segítő elem. Ahhoz, hogy az információ a bűnösség megállapítása során is valóban felhasználható legyen, szükséges annak bizonyítási eszközzé történő átalakítása. Ameddig tehát az együttműködő által rendelkezésre bocsátott információ „csupán” információként jelenik meg a büntetőeljárásban, annak ellenőrzése nehezen választható el az együttműködő ellenőrzésétől, így helyes e tárgykört rendészeti kérdésként kezelni. Ha azonban az információ bizonyítási eszközzé alakul – az információ alapján szemlére,

lefoglalásra kerül sor –, úgy annak további ellenőrzése már csak a büntető-eljárás keretei között történhet.

Ez érhető tetten magának az együttműködő személyének információforrásként vagy bizonyítási eszközként történő kezelésében és ellenőrzésében is. Az információforrásként szolgáló együttműködő a büntetőeljárásban értelmezhető bizonyítási eszközt nem szolgáltat, tanúvallomást nem tesz. Vallomás hiányában a Be. 212.§ szerinti műszeres vallomás-ellenőrzés alkalmazására nem kerülhet sor. Ezért nyilatkozatának ellenőrzése alapvetően rendészeti kérdés, poligráf pedig csak az Rtv. 66.§ (1a) bekezdésének keretei között alkalmazható. Ezzel szemben, ha az együttműködő saját személyében bizonyítási eszközzé – tanúvá – válik és tanúvallomást tesz, úgy vallomásának ellenőrzésére a továbbiakban már kizárólag a Be. 212.§-a alapján végezhető műszeres vallomás-ellenőrzés.

Összegzés

A Be. és a TIGYtv. által bevezetett új szabályozási rendszer alkalmazása idén betölti a harmadik életévét. Ez még törvényi rendelkezések hiányában is csecsemőkornak számít, ugyanakkor a megalkotásakor nem volt teljesen alaptalan az azzal kapcsolatos félelem, hogy idővel a régi – kötetlenebb, kevesebb garanciális elemet tartalmazó – szabályozás irányába tartó visszarendeződés indulhat meg.

A tanulmányban bemutatott módosítások ugyanakkor azt mutatják, hogy a joggyakorlat többnyire elfogadta az új szabályozási rendszert, és konstruktív javaslatokkal járult hozzá az új rendszer alkalmazhatóságának javításához. Emellett a jogalkotói akarat is változatlanak tűnik.

Az egyes belügyi tárgyú és más kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2018. évi CXXI. törvény az NVSZ vonatkozásában ugyan kissé rendszeridegen szabályozást tett lehetővé, de ennek elfogadható indoka az NVSZ feladatkörét érintő személyi állomány és büncselekményi kör sajátossága. A Be. novella tekintetében ugyanakkor már egyértelműen azonosítható a jogalkalmazó szervek és a jogalkotó új szabályozási rendszer iránti elkötelezettsége. A jogalkalmazói tapasztalatok alapján módosított

rendelkezések minden esetben azt szolgálták, hogy a leplezett eszközök rendészeti és bűnügyi célú alkalmazásának elhatárolását megtartva elősegítsék a leplezett eszközök alkalmazásának gördülékeny és a tisztességes eljárás követelményéhez igazodó alkalmazását.

A leplezett eszközök alkalmazásának tapasztalatai a jogintézmény bevezetésétől napjainkig

Bevezetés

A leplezett eszközök megjelenésének és alkalmazásának vonatkozásában 2018. július 1. napja jelentett mérföldkövet, ugyanis akkor lépett hatályba a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.), a nyomozás és az előkészítő eljárás részletes szabályairól szóló 100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Nyer.) és a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (a továbbiakban: Rtv.) módosított VII. fejezete, amelyek jelentős koncepcióváltás keretében új alapra helyezték a bűnügyi hírszerző tevékenységet, például megjelenítve a Be.-ben a leplezett eszközök alkalmazásának lehetőségét.¹

A leplezett eszközök a büntetőeljárásba új jogintézményként kerültek bele, azonban ez a megoldás nem teljesen előzmény nélküli. Tartalmilag a jelzett 2018. július 1-jét megelőző időszakban az érintett eszközök egyrészt az Rtv. hatálya alá tartozó titkos információgyűjtésen belül², másrészt a korábbi büntetőeljárásról szóló törvényben³ az egyéb adatszerző tevékenység keretében, illetve titkos adatszerzés során alkalmazott különleges eszközök körében már ismertek és rendszeresen alkalmazott módszerek voltak. Ezen eszközrendszer átszervezése valósult meg a jogszabályi változások alapján,

¹ Nyeste Péter: A titkos információgyűjtés és a leplezett eszközök, a felderítés új modellje. Belügyi Szemle 2018/5. szám. 20–39. o.

² A titkos információgyűjtés részei voltak 2018. július 1. napját megelőzően: titkos információ-ellenőrzés (TIE) és a titkos nyomozás (TNY).

³ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény III. és V. cím

amelynek eredményeképpen az érintett eszközök egy részét a jogalkotó beemelte a büntetőeljárás újraszabályozott keretébe, ezáltal növelve a rendszer átláthatóságát, illetve a jogbiztonságnak való nagyobb megfelelést.⁴

Felderítés és bűnügyi hírszerzés⁵

Azonban az látható, hogy a leplezett eszközöket nem célszerű önállóan vizsgálni, ugyanis alkalmazásuk döntő többségében egy folyamat részeként értelmezhetők a maguk teljességében. Ezt a folyamatot a szakma korábban, de sok esetben még jelenleg is „felderítés” néven foglalja össze.

Itt szükséges megjegyezni, hogy eredetét tekintve – azaz 2018. július 1-jét megelőzően – a „felderítés” fogalma a titkos információgyűjtést (titkos információ-ellenőrzést, titkos nyomozást), illetve a büntetőeljárás mellett alkalmazott különleges eszközalkalmazásokat (egyéb adatszerző tevékenységet, titkos adatszerzést) jelentette, azonban a folyamat részeként említett elemek már vagy megszűntek, vagy jelentős mértékben átalakultak.

Emellett a Be. 348. § (2) bekezdése alapján az új büntetőeljárás rendszemben a „felderítés” fogalma már a nyomozás első szakaszát fedi le, azaz a nyomozás elrendelésétől az elkövető ismertté válásáig terjedő szakaszt, határozottan más értelmet adva az említett fogalomnak.

Nem véletlen tehát, hogy a büntetőeljárást megelőzően felmerülő bűnügyileg releváns információk feldolgozásától (titkos információgyűjtéstől), a leplezett eszközök vádemelésig tartó nyomozás során történő alkalmazásáig tartó tevékenység azonosítására a szakma új fogalmat próbál bevezetni. Ugyan még nincs általánosan elfogadott terminus technicus, de jelenleg a „bűnügyi hírszerzés” kifejezés az, amit a szakemberek leginkább elfogadnak és kezdenek e terület megjelölésére használni.

⁴ Mészáros Bence: A bűnügyi hírszerzés új rendszere hazánkban. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): A XXI. század biztonsági kihívásai. Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport. Pécs, 2018. 173–181. o.

⁵ Nyeste Péter – Szendrei, Ferenc: A bűnügyi hírszerzés kézikönyve. Dialóg Campus Kiadó – Nordex Kft. Budapest, 2019. 249. o.

A bűnügyi hírszerzés mint folyamat részei között továbbra is szoros a kapcsolat, amit jól illusztrál, hogy a titkos információgyűjtés megmaradt eszközei és a leplezett eszközök között is jelentős mértékű átfedés maradt (12 eszköz kisebb eltérésekkel – cél, alkalmazási, felhasználási lehetőségek, például fedett nyomozó, titkos és rejtett figyelés – megegyező tartalmú)⁶, ezáltal a végrehajtásuk formája és metodikája is azonos. Ennek következménye, hogy mindkét esetkör gyakorlati részletei ugyanabba a minősített normába⁷ kerültek.

A tárgykor esetében további érdemi változást jelentett, hogy bűncselekmény – már legalább távoli – gyanúja esetén is különleges eszköz (az új rendszer szerint leplezett eszköz) alkalmazása csak a büntetőeljárás keretei között megengedett. Konkrét személy, illetve bűncselekmény vonatkozásában a Be. szabályrendszerén kívül felderítést, nyomozást folytatni – 2018. július 1-jét megelőző időszaktól eltérően – már semmilyen módon nem lehet.

A megváltozott eljárási keretek természetesen az abban alkalmazható eszközök (így a leplezett eszközök) körét is determinálják, amit a későbbiekben részletesen is bemutatunk.

Világosan látni kell azonban, hogy a bűnügyi hírszerző tevékenység egyrészt egy nagyon fontos, a bűnüldözés hatékonyságát akár jelentősen mértékben támogató lehetőség, másrészt azonban az abban alkalmazható eszközök a bűnözés elleni harc szempontjából mintegy „ultima ratio”-ként bevezethető fegyvernek minősülnek.

Ezt a szemléletet rögzíti a Be. 214. § (5) bekezdése, amely szerint csak akkor alkalmazható a büntetőeljárás során leplezett eszköz, ha a büntetőeljárás céljának eléréséhez az elengedhetetlenül szükséges, és más módon nem szerezhető meg a kívánt információ, illetve bizonyíték, továbbá az

⁶ Együttműködő személy, „puhatolás”, személy rendőrrel helyettesítése, rejtett figyelés, fedett nyomozó alkalmazása, fedőokirat, fedőintézmény, titkos kutatás, hely titkos megfigyelése, küldemény titkos megismerése, információs rendszer titkos megfigyelése, lehallgatás, illetve 2021. január 1-jei hatállyal az elektronikus felderítés – Be. 215. § (9)

⁷ B7/2018. (V. 7.) BM utasítás

érintett vagy más személy alapvető jogainak korlátozása nem aránytalan mértékű az elérendő bűnüldözési célhoz képest.

Hasonló szabályozást alkalmaz az Rtv. is, amelynek 63. § (3) bekezdése kimondja, hogy a titkos információgyűjtés során az arányosság követelményét fokozott körültekintéssel kell érvényesíteni, és az az eljárás törvényes céljával nyilvánvalóan arányban nem álló hátrányt nem okozhat, továbbá több lehetséges intézkedés és eszköz alkalmazása esetén azt kell választani, amely az érintettre a legkisebb korlátozással, sérüléssel vagy károkozással jár.

A fenti szabályok szerint sem a titkos információgyűjtés, sem a leplezett eszközök alkalmazása nem lehet rutin eljárás, az különleges tevékenységnek minősül⁸, ezért igénybevitelére csak a törvényesség, szükségesség és arányosság figyelembevételét követően kerülhet sor. Ennek megfelelően a kérdéskör esetében az eszközalkalmazások – különösen azok statisztikai szemléletű – értékelése során figyelemmel kell lenni az eljáró szervek (kiemelten a helyi szervek) hatáskörére, és ennek megfelelően szükséges tekinteni az alkalmazott eszközök fajtáira és mennyiségére.

A bűnügyi hírszerzés szakaszai

Titkos információgyűjtés

A titkos információgyűjtés végrehajtásának legjelentősebb változása, hogy megszűnt a titkos információellenőrzés és a titkos nyomozás, mint a titkos információgyűjtés eltérő szakaszainak elkülönítése, illetve az egyéb adatszerző tevékenység és a titkos adatszerzés, mint a büntetőeljárás támogatására szolgáló, ténylegesen az eljárás mellett folytatott információgyűjtés.⁹ Az új rendszerben, ha konkrét bűncselekmény gyanúja vagy a gyanú megállapításának lehetősége felmerül, akkor csak a büntetőeljárás keretei kö-

⁸ Be. 214. § (1) és Rtv. 63. § (1)

⁹ Szendrei Ferenc: A rendészeti célú titkos információgyűjtés. In: Nyeste Péter – Szendrei Ferenc (szerk.): A bűnügyi hírszerzés kézikönyve. Dialóg Campus Kiadó – Nordex Kft. Budapest, 2019. 57–84. o.

zött lehet nyomozást végezni. A korábbi Rtv. szerint folytatott titkos információgyűjtés, amely ténylegesen egy „titkos” büntetőeljárás lefolytatását biztosította – hiszen szintén a bűncselekmény felderítésére, az elkövető kilétének megállapítására és elfogására irányult –, megszűnt.

Ezt egyértelműsíti az Rtv. 63. § (4) bekezdése, amelynek lényege szerint a bűncselekmény felderítése, megszakítása, az elkövető kilétének megállapítása, elfogása, a bizonyítékok megszerzése, illetve a bűncselekményből származó vagyon visszaszerzése érdekében kizárólag a Be.-ben meghatározottak szerint lehet eljárni.

Ez egy rendkívül nagymértékű változás, amely sok folyamatban lévő eljárást is érintett, ezért a jogalkotó lehetőséget teremtett egy kisebb átmeneti időszak biztosításával, hogy az átrendeződés viszonylag zökkenőmentesen történjen meg. Ennek megfelelően az Rtv. 103. § (4) bekezdése alapján a törvény hatályba lépésekor folyamatban volt titkos információgyűjtésekre a korábbi szabályokat kellett alkalmazni 2019. január 1-jéig. Szintén ilyen irányú rendelkezést tartalmazott a Be. 872. § (2) bekezdése, amely szerint a rendelkezésre álló fél éven belül kellett dönteni arról, hogy a folyamatban lévő eljárás befejezése esetén abból előkészítő eljárást kezdeményeznek vagy feljelentést tesznek, és így történik meg a büntetőeljárásba való átmenet.

A változás mértékét és mélységét mutatja, hogy 2018-ban – az átmeneti rendelkezések alkalmazását is felhasználva – 665 titkos információ-ellenőrzés, 1 189 titkos nyomozás, 770 titkos adatszerzés és 530 egyéb adatszerzés történt. Ez összesen 3 154 eljárást jelentett, amely jövőre nézve történő megszűnése, illetve alapvető megváltozása komoly kihívás elé állította a rendőrség bűnügyi hírszerző szerveit.

Titkos információgyűjtést az új szabályozási környezetnek megfelelően jelenleg kizárólag az Rtv. 64. §-ában meghatározott kilenc célból lehet végezni, amelyek közül általános jellegű alkalmazhatósága miatt 2020. I. fél-

évében – mint a bevezetés óta folyamatosan – kiemelkedik a bűncselekmények elkövetésének megelőzése (64. § a) pont – 26,6%)¹⁰, a körözési eljárás során történő alkalmazás (64. § c) pont – 16,3%), valamint a rendőrséggel titkosan együttműködő személy védelme, bevonása és ellenőrzése érdekében folytatható információgyűjtés (64. § i) pont – 55,8%).

Ezek mellett olyan, az általános rendőrségi feladatok ellátása szempontjából periférikus vagy kifejezetten egy speciális szakegység számára kialakított feladat került meghatározásra, mint a megbízhatósági vizsgálat elvégzése (a Nemzeti Védelmi Szolgálat kizárólagos jogkörében), a fedett nyomozó és a fedőintézmény védelme (a NEBEK BEI¹¹, mint foglalkoztató szerv illetékességében), vagy például a személyi védelem, illetve a létesítményvédelmi feladatok ellátása.

Valamennyi titkos információgyűjtés során – 2020. I. félévében – összesen 1 285 eszközalkalmazásra került sor, így látható, hogy a bűnügyi hírszerzés ezen első, bár nem szükségképpen szakasza jelentős mértékű bűnügyi tevékenységet foglal magába, ami több esetben is büntetőeljárások megindítását, illetve leplezett eszközök alkalmazását indukálja, ezért szükséges figyelembe venni jelen szakterület vizsgálata esetén is.

A leplezett eszközöknek a büntetőeljárás különböző szakaszaiban történő alkalmazása

Előkészítő eljárás¹²

Célszerű külön kiemelni a Be. egyik újdonságaként a büntetőeljárás rendszerébe szintén 2018. július 1-jével bevezetett előkészítő eljárást. E szakasz

¹⁰ A statisztikai adatok forrása a Titkos Információgyűjtés Adatkezelési Rendjével, valamint a „D” és „F” adattárakkal kapcsolatos feladatokról szóló 35/2018 (VI. 27.) ORFK utasításban foglalt előírások alapján az alkalmazó szervek ORFK BF BEÉFO részére történő adatszolgáltatása 2020. I. féléve tekintetében.

¹¹ Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központ Bűnügyi Ellátó Igazgatóság

¹² Nyeste Péter: A bűnügyi felderítés. In: Nyeste, Péter – Szendrei Ferenc (szerk.): A bűnügyi hírszerzés kézikönyve. Dialóg Campus Kiadó – Nordex Kft. Budapest, 2019. 85–116. o.

alkalmazásának célja annak megállapítása, hogy a rendelkezésre álló információk alapján a bűncselekmény gyanúja fennáll-e?¹³

Fogalma és eddigi alkalmazási tapasztalata alapján megállapítható, hogy az előkészítő eljárás egyrészt a feljelentés kiegészítés kíségetésére alkalmas jogintézmény, hiszen a feljelentés kiegészítésében¹⁴ mindössze a feljelentő hallgatható meg, illetve tőle lehet iratokat bekérni, ami a feljelentésről szóló döntéshez nem minden esetben elegendő.

A másik alkalmazási esetköre, a Be. szellemiségének és céljainak figyelembevételével a korábban titkos információ-ellenőrzés néven alkalmazott titkos információgyűjtési tevékenység büntetőeljárásba történő integrálása. E körben a Be. általános szabályaira tekintettel külső igazságügyi kontrollt vezettek be, azaz az ügyészség törvényességi felügyeleti joggal rendelkezik az előkészítő eljárás során is, amelyet kiemelten biztosít az eljárás elrendelését követő 24 órán (2021. január 1. után három munkanapon) belül, majd a továbbiakban kéthavonta végrehajtandó tájékoztatási kötelezettsége van az ügyészség részére.¹⁵

Az előzőekben említettek szerint a büntetőeljárás során a leplezett eszközök alkalmazásának első szakasza tehát, amennyiben egyáltalán sor kerül rá, az előkészítő eljárás, ahol a Be. 341. §-ának előírásai alapján – a többi szakasztól eltérően – csak szűkített eszközalkalmazás lehetséges. Ennek megfelelően előkészítő eljárásban a rendelkezésre álló eszközök közül mindössze 11 alkalmazható.¹⁶

Felderítés

A következő rész a nyomozás elrendelését követő felderítés. E szakaszban, ahol már teljes eszközalkalmazási lehetőség áll fenn, még nincs gyanúsított

¹³ Be. 340. § (1)

¹⁴ Be. 380. §

¹⁵ Be. 344. § (3)-(4)

¹⁶ Együttműködő alkalmazása, puhatolás, rejtett figyelés, fizetési műveletek megfigyelése, az álvásárlás mintavásárlási részcselkménye, fedett nyomozó, információs rendszer titkos megfigyelése, titkos kutatás, hely titkos megfigyelése, küldemény titkos megismerése, lehallgatás, elektronikus felderítés.

és védő, ezáltal az eljárási résztvevők iratmegismerési jogának kérdése még nem merül fel. Ez szélesebb tevékenységi spektrumot biztosít az eljáró szerveknek, mivel a dekonspiráció veszélye így jóval alacsonyabb.

Vizsgálat

Az utolsó büntetőeljárási periódus a vizsgálat, amikor már megtörtént a gyanúsított kihallgatása.

Itt az előbb említettek szerint jelentősen megnövekszik a lepleződés veszélye (mind a nyomozás taktikája, mind metodikája tekintetében), hiszen egy leplezett eszköz alkalmazásának befejezését követően az eszköz használatára vonatkozó engedélyt és a keletkezett bizonyítási eszközöket – amelyeket korábban a büntetőügy irataitól elkülönítetten kellett kezelni –, ekkor be kell csatolni az ügy iratai közé.¹⁷

Az említett szakaszokban történő leplezett eszközök alkalmazási gyakoriságának áttekintése alapján az állapítható meg, hogy az elsődleges alkalmazási területük – az eljárási szakaszok vonatkozásában – a felderítés, amit az előkészítő eljárás követ, míg a legkisebb aktivitás a vizsgálati szakban mutatható ki.¹⁸

Ennek okai külön vizsgálat tárgyát is képezhetnék, az azonban nyilvánvaló, hogy mivel az eszközök alkalmazásának fő célja a bizonyításhoz szükséges információk felkutatása és begyűjtése, ez eltérő jelentőségű a különböző szakaszokban. Értelemszerűen a vizsgálati szakban, mikor már rendelkezésünkre áll a megalapozott gyanúhoz is elegendő információ – amely alapján sor kerül a gyanúsítás közlésére –, sokkal kevésbé indokolt a leplezett eszköz alkalmazása, mint a felderítésben, ahol még keresni kell a bűncselekmény bizonyítható elkövetőjének személyét és a bizonyítást megalapozó adatokat, tárgyakat.

¹⁷ Be. 249. §

¹⁸ Leplezett eszközökkel érintett eljárások száma: előkészítő eljárás – 561, felderítés – 907, vizsgálat – 187.

A leplezett eszközök alkalmazásának általános jellemzői

A leplezett eszközök alkalmazása – az előzőekben már jelzettek szerint – tartalmilag nagyjából megfeleltethető a korábban csak a titkos információgyűjtésben alkalmazott eszközöknek (például csapda, titkos megfigyelés), valamint a büntetőeljárás mellett alkalmazott titkos adatszerzésben használt, külső engedélyhez kötött különleges eszközöknek (például lehallgatás, küldemény titkos megismerése).

A változtatás következtében szinte valamennyi ilyen eszköz – leplezett eszköz megnevezéssel – a büntetőeljárás során is alkalmazható lett, előkészítő eljárásban korlátozottabb körben, míg nyomozásban és vizsgálat esetén teljes körűen.

Említést érdemel, hogy egyes, tartalmilag megegyező eszközök alkalmazhatóak az Rtv. alapján a titkos információgyűjtésben, de a Be. alapján a büntetőeljárásban is, hasonló vagy sokszor teljesen azonos néven. Ilyen például a figyelés, amely a titkos információgyűjtésben titkos megfigyelés néven, míg a büntetőeljárásban rejtett figyelés néven került szabályozásra. Az együttműködő alkalmazása vagy a lehallgatás esetén azonban még ilyen minimális, elnevezésbeli különbségek sincsenek. Az eszközök alkalmazását még az is tovább bonyolítja, hogy a végrehajtás konkrét szabályait mindkét esetben ugyanaz, a már említett a B7/2018. BM utasítás tartalmazza, a leplezett eszköz esetén ráadásul nem írja le külön az eljárási rendet, hanem a hasonló titkos információgyűjtési eszköz végrehajtására vonatkozó szabályokat hivatkozási alapként alkalmazza.

A leplezett eszközök fajtái

A leplezett eszközök alkalmazására jelentős hatással bír, hogy azt milyen egyszerűen, gyorsan vagy esetleg bonyolultabb, komplex módon lehet csak végrehajtani. E szempontokat leginkább az eszközök engedélyezési metódusa határozza meg. A leplezett eszközök egy részénél az alkalmazáshoz

szervezetten belüli vezetői engedélyezés is elegendő, vannak azonban ügyészi engedélyhez, illetve bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök¹⁹ is. Az eszközök ilyen jellegű eltérését az magyarázza, hogy minél súlyosabb alapjogi sérelem okozására képes az érintett leplezett eszköz, annál komolyabb engedélyezési metódus kapcsolódik hozzá. Ennek köszönhetően az eljárásba belépő igazságügyi hatóságok biztosítják az eszközalkalmazás törvényességét, ami korábban, a titkos információgyűjtés eszközei esetében, alkotmányjogi aggályokat is felvetett, így az eszközök felhasználhatósága – és ennek megfelelően hatékonysága – megkérdőjelezhető volt.

A leplezett eszközök alkalmazásának mennyiségi értékelése

A leplezett eszközök 2018. július 1. napjától történő megjelenése óta szinte nem volt olyan eszköz, amelyet a nyomozó szervek ne használtak volna. Ez azt jelenti, hogy az alkalmazó egységek a bűncselekmények felderítése és bizonyítása érdekében valamennyi jog adta lehetőséggel igyekeznek élni, és az eszközöket változatosan, az ügy által megkívántak szerint használják.

A statisztikai értékelés során figyelembe veendő, hogy a leplezett eszközök alkalmazásának bevezetését követő fél évben (2018. július 1. – december 31.) történt alkalmazások adatai – az átmeneti időszakra tekintettel – teljesen eltértek a későbbi szabályrendszer adta keretektől. Szintén fontos

¹⁹ Bírói és ügyészi engedélyhez nem kötött leplezett eszközök a Be. XXXVI. fejezete alapján: titkosan együttműködő személy, valódi cél titokban tartásával a bűncselekményre vonatkozó információgyűjtés és ellenőrzés (puhatolás), csapda, sértett vagy más személy helyettesítése, rejtett figyelés, valótlán vagy megtévesztő információ közlése (dezinformáció), elektronikus felderítés.

Ügyészi engedéllyel alkalmazható eszközök a Be. XXXVII. fejezete alapján: fizetési műveletek megfigyelése, a büntetőjogi felelősségre vonás elkerülésének kilátásba helyezése (nyomozati alku), hozzájárulással alkalmazott megfigyelés, álvásárlás, fedett nyomozó alkalmazása, fedőokirat, fedőintézmény.

Bírói engedéllyel alkalmazható eszközök a Be. XXXVIII. fejezete alapján: információs rendszer titkos megfigyelése, titkos kutatás, hely titkos megfigyelése, küldemény titkos megismerése, lehallgatás.

körülmény, hogy 2020 tavaszán betört hazánkba is a világméretű koronavírus-járvány, amely Magyarország életét – így közvetetten a bűnügyi helyzetét is – érzékenyen befolyásolta.

A veszélyhelyzet kihirdetésére 2020. március 11-én került sor, míg a rendelkezés tényleges hatásait külön kormányrendeletekben foglalt szabályok alakították. Ezek közül a legnagyobb hatásúak a szabad mozgáshoz fűződő alapvető jog korlátozásának szabályai voltak. A különleges helyzet – szinte 2020 teljes II. negyedévéig végigkísérve – 2020. június 18-ig állt fent²⁰, azonban egyes korlátozó rendelkezések jelenleg is érvényben vannak, tekintettel a pandémia második hullámára.

E rendelkezések bűnügyi hatásai az adott időszakban a következők voltak:

- érzékelhetően csökkent az adott időszakban az elkövetett bűncselekmények száma;
- a korlátozó intézkedések hatására megnőtt az állampolgárok otthon tartózkodása, ezzel összefüggésben lecsökkent a közterületen történő jelenlétük mértéke (ezáltal kisebb lett a bűncselekmények elkövetésének, illetve az áldozattá válásuknak a lehetősége);
- a személyes kapcsolatok korlátozása érdekében a rendőri (bűnügyi), valamint a közreműködő nemzetbiztonsági szolgálat munkavégzése is átszervezésre került (ennek megfelelően a szolgálatot két váltásban mindössze az állomány fele látta el egy időben);
- a bűnügyi és így a bűnügyi hírszerző állomány is folyamatosan és jelentős létszámmal vett részt a veszélyhelyzet során felmerült új feladatok ellátásában (többek között kontaktkutatás, határellenőrzés, karantén szabályainak kontrollálása);
- a fentiek miatt csökkent az eszközalkalmazások, illetve az együttműködő személyekkel történő kapcsolattartások lehetősége.

²⁰ A veszélyhelyzet megszüntetéséről szóló 2020. évi LVII. törvény és a 2020. március 11-én kihirdetett veszélyhelyzet megszüntetéséről szóló 282/2020. (VI. 17.) Korm. rendelet.

Az előzőek alapján teljes körű értékelés, illetve egyértelmű tendenciák bemutatása ugyan nem lehetséges a tárgykörben, azonban a változások főbb irányai és várható alakulásuk a rendelkezésre álló statisztikai adatok alapján is megállapíthatók.

A külső engedélyhez nem kötött eszközök

Valamennyi (helyi és területi) bűnügyi hírszerző szerv elsősorban a saját hatáskörben végrehajtható és külső engedélyhez nem kötött leplezett eszközöket alkalmazza. Ez különösen érvényes a szakmai zsargonban „puhatolásnak” hívott eszközre (valódi cél titokban tartásával történő információgyűjtés, ellenőrzés) és a hasonló feltételekkel alkalmazható rejtett figyelemre. E két eszköz alkalmazása 2020. I. félévét tekintve az összes alkalmazás közel 42,5%-a volt, amely igen számottevő arány.

Külön meg kell említeni a bűnügyi hírszerzés kiemelt jelentőségű szakterületének és egyik alappilléreinek tekinthető tevékenységet, a rendőrséggel titkosan együttműködő személyek foglalkoztatásával és információik hasznosításával kapcsolatos szakirányt. A jogi szabályozás átalakulásával az együttműködők leplezett eszközként történő alkalmazása szinte marginálissá vált. A mikénteknek több összetevője is van. Az alapkérdés e körben, hogy miként lehet az együttműködők konspirációját és védelmét fenntartani, egyben az általuk szolgáltatott bűnügyileg és rendészetileg releváns információkat hasznosítani.

Az alkalmazási szint alacsony volta többek között abból ered, hogy az új Be. egyrészt lehetőséget teremt a gyanúsítottak részére a velük szemben közölt gyanúsítást követően valamennyi – nem csak velük kapcsolatos – irat megtekintésére²¹, másrészt abból, hogy az iratbetekintés jogát az adatok minősített volta sem korlátozhatja, azaz azokat a minősített adatokat is megtekintheti a gyanúsított²², amelyek korábban számára nem voltak elérhetőek.

²¹ Be. 100. § (1), (2)

²² Be. 103. §, 105. §

Az előzőeken túl további nehézséget jelent, hogy a leplezett eszköz alkalmazásának elrendelésére vonatkozó feljegyzésnek kötelezően tartalmaznia kell, hogy titkosan együttműködő személy igénybevételére is sor kerül-e a végrehajtás során²³, illetve az együttműködőtől származó információk felhasználása esetén nincsenek törvényileg rögzített garanciák arra vonatkozóan, hogy a titkosan együttműködő személy a büntetőeljárás során ne váljon eljárási résztvevővé (tanúvá), akár az ügyészség döntését, akár védői kezdeményezést követően.

Ezek a tények jelentős bizonytalanságot generáltak e területen, mivel az új rendszernek még nincs értelmezhető mértékű ítélkezési gyakorlata (az új Be. alapján indult ügyek többségében egyelőre nincs jogerős ítélet), amely megmutatná az ügyek gyakorlati kimenetelét, azaz hogy bizonyos eljárási lépések veszélyeztetik-e a bizonyítás eredményességét (kizárásra kerül-e egy bizonyíték), illetve az együttműködő esetleges lelepleződéséhez vezethet-e.

E kérdésekre adott választ a Be. módosító novella²⁴, amely 2021. január 1-jétől lehetővé teszi a fedett nyomozók védelme érdekében bevezethető intézkedések együttműködők vonatkozásában való alkalmazhatóságát. A módosításhoz fűzött remények szerint e feljavított garanciarendszer jelentősen megnöveli majd az együttműködők leplezett eszközként történő alkalmazását.

Ügyészi engedélyhez kötött leplezett eszközök²⁵

Az ügyészi engedélyhez kötött eszközöket minimális mértékben használják fel (az összes alkalmazás 1,5%-a). Kiemelkedő e körben a fedett nyomozó igénybevételének aránya, amely valamennyi ügyészi engedélyhez kötött

²³ Nyer. 186. § (3) d)

²⁴ A büntetőeljárásról szóló törvény és más kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2020. évi XLIII. Törvény.

²⁵ Szendrei Ferenc: Ügyészi engedélyhez kötött leplezett eszközök. In: Nyeste Péter – Szendrei Ferenc (szerk.): A bűnügyi hírszerzés kézikönyve. Dialóg Campus Kiadó – Nordex Kft. Budapest, 2019. 117–130. o.

eszköz alkalmazásának 60%-át adja, továbbá nominálisan és számarányát tekintve is növekedést mutat az elmúlt évekhez képest.

A Be. módosító novella ráadásul növeli a fedett nyomozók védelmének szintjét, amely előre vetíti az alkalmazásuk iránti igények további emelkedését.²⁶

Itt érdemes megemlíteni a szintén új jogintézményként bevezetett „*büntetőjogi felelősségre vonás elkerülésének kilátásba helyezése*” nevű eszközt, amelyet a szakmai zsargon „nyomozati alku” néven emleget. A jogalkotó szándékai szerint ez az eszköz segített volna növelni a felderítések hatékonyságát, és növelte volna az elkövetők hatósággal kapcsolatos együttműködési hajlandóságát az általuk elkövetett bűncselekmények vonatkozásában biztosított büntetlenség segítségével. A kialakult gyakorlat alapján azonban jól látható, hogy jelen formájában a nyomozati alku nem képes megfelelni az előzetes elvárásoknak. A jogszabályban előírt „*nemzetbiztonsági vagy bűnügyi érdek, illetve az elkövető büntetőjogi felelősségre vonásához fűződő érdek*” arányát nem könnyű megtalálni, különösen úgy, hogy az alkuban részt vevő elkövető és ügyész, illetve az eljárást lefolytató – de alkupozícióban nem lévő – nyomozó hatóság álláspontja csak a legkritikább esetben vág egybe. Ráadásul az alku „mindent vagy semmit” típusú, azaz nincs benne tényleges mozgástér (többek között a büntetés csökkentése, a következmények enyhítése). Ennek is köszönhető, hogy 2018. július 1. óta összesen 16 esetben került sor az alkalmazására, amely a várakozásokhoz képest elhanyagolható.

Bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök

A bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök esetében a bevezetésük óta ugyanaz a trend érvényesül, azaz az összes eszközalkalmazás körülbelül felét adják. Ennek okai szintén igen összetettek, az azonban nyilvánvaló, hogy ezen eszközök több pozitív jellemzővel rendelkeznek.

²⁶ Mészáros Bence: A fedett nyomozó bűncselekményeinek jogi megítélése az új büntető-eljárás törvény alapján. Miskolci Jogi Szemle 2019/2. (különszám) 141–149. o.

A bűnügyi hírszerző szervek részéről az eszközök viszonylag könnyű, kis humánerőt igénylő végrehajtása az egyik legvonzóbb tulajdonság, hiszen a legtöbb eszközt kizárólag az erre felhatalmazott nemzetbiztonsági szolgálat, nevesítve a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat (a továbbiakban: NBSZ) hajthatja végre.²⁷ A másik kiemelt szempont, hogy az eljárás valamennyi résztvevője – kivéve a leplezett eszközzel érintett személy és védője – szempontjából rendkívül hatékony eszközök, ugyanis az általuk beszerzett bizonyítékok különösen nagy bizonyító erővel rendelkeznek, hiszen olyan információkat és olyan módon rögzítenek, amelyek kis túlzással kétségbe vonhatatlanok. Gondolhatunk itt egy elhangzott telefonbeszélgetésre vagy egy elküldött videoüzenetre.

A kapcsolattartás fejlettségének és elterjedtségének helyzete miatt az elkövetők szinte minden esetben mobiltelefonon kommunikálnak egymással, amelynek a megismerése jelentős bizonyítási eszközöket szolgáltat a bűnügyi hírszerző és az igazságügyi szervek számára.

Az ügyészség és a bíróság is támogatja azok alkalmazását, ennek következménye, hogy a leplezett eszközök közül – hiába bírói engedélyhez kötött – a legnagyobb számban a lehallgatás alkalmazása történt eddig, történik jelenleg is, és feltehetőleg történni fog még jó darabig.

A leplezett eszközök előzőekben jelzett igénybevételi arányait jól mutatja, hogy az összes bírói engedélyhez kötött eszköz majdnem 94%-át, míg valamennyi leplezett eszközt figyelembe véve az alkalmazások 50%-át tette ki a lehallgatás 2019. – az egyetlen teljes és külső hatásoktól nem befolyásolt év – folyamán. Ennek megfelelő folyamatok érvényesültek 2020. I. félévében is, azaz az összes eszközalkalmazás több mint felét adják (54,5%) a bírói engedélyhez kötött eszközök, amelyből továbbra is kiemelkedik (49,7%) a lehallgatások végrehajtásának száma (847).

Itt érdemes megemlíteni az internetes, illetve egyéb csúcstechnológiai eszközökön keresztüli kommunikáció ellenőrzésére bevezetett információs rendszer titkos megfigyelését is. Az egyre terjedő IP alapú kapcsolattartási

²⁷ Küldemény titkos megismerése, lehallgatás, információs rendszer titkos megfigyelése – Nyer. 204. § (2)

módszerek miatt ennek az újonnan bevezetett leplezett eszköznek a jelentősége folyamatosan növekszik, amelyet az is mutat, hogy 2019-ben 38 alkalommal, míg 2020. I. félévében már 36 alkalommal vették igénybe a bűnügyi hírszerző szervek. Ez időarányosan duplájára növekvő felhasználást jelent. Ráadásul az elkövetők módszereinek és szokásainak figyelembevételével e terület jelentőségének további növekedése várható.

Nem véletlen tehát, hogy a tavalyi azonos időszakhoz képest 2020-ban kismértékű átrendeződés történt, ugyanis a lehallgatások száma minimálisan, de csökkent, ellenben az információs rendszer titkos megfigyelése (IP alapú lehallgatás, illetve számítástechnikai eszközök adatforgalmának megfigyelése) jelentős mértékben, a helyi titkos megfigyelése és a küldeményi titkos megismerése kisebb, de érzékelhető mértékben nőtt.

A leplezett eszközök alkalmazásának szervezeti jellemzői

A leplezett eszközök sokrétűsége és változatossága miatt a bűnügyi hírszerzés egy speciális terület a bűnügyi munka világában. A magas szintű, hatékony és megfelelően leplezett végrehajtást csak sokéves tapasztalat segítségével, az ügyek egyedi sajátosságainak figyelembevétele mellett lehet úgy megvalósítani, hogy azok a vádképviselő számára is eredményesen használható bizonyítékokat képezzenek.

Ennek megfelelően a leplezett eszközök alkalmazását elsősorban – egyes területi szervek esetében kizárólagosan – a felderítő osztályok állománya hajtja végre.

Amennyiben a többi szervezeti elem is végez eszközalkalmazást – általában kisebb volumenben –, akkor is szakmai, adminisztratív és egyes nagyobb előerőt igénylő eszközök esetében (például rejtett figyelés) humán erőt is biztosítanak a felderítők a többi bűnügyi szervezeti elem számára.

E jelenség a helyi szervek (városi rendőrkapitányságok) vonatkozásában is érvényes, azaz elsősorban a felderítő alosztályok és csoportok végzik az eszközalkalmazásokat, amelyek végrehajtásában szükség szerint a területi szervek felderítő osztályai nyújtanak – szakmai és humán – támogatást.

Kihívások és új kitörési pontok

Összességében megállapítható, hogy a bűnügyi hírszerző szervek eltérő rugalmassággal és gyorsasággal tudtak reagálni a változásra, figyelemmel az illetékes ügyészi és bírósági hozzáállásra is.

Pozitívumként értékelhető a leplezett eszközök tekintetében, hogy az így beszerzett adatok a törvény erejénél fogva – különösebb adminisztrációs eljárás nélkül – felhasználhatók lettek bizonyítékként az eljárásban. Emellett azonban több kihívás is akadt a szakterületen.

Az együttműködő személyek védelmének kérdése

A korábbiakban részletesen bemutattuk ezt a kiemelt jelentőségű, de igen szenzitív területet és a vele kapcsolatos nehézségeket. A már említett Be. novella idevágó része felvillantja annak lehetőségét, hogy érdemi előrelépés történhet mind számbelileg, mind eredményesség terén e speciális leplezett eszköz esetében. Azt azonban szintén figyelembe kell venni, hogy az együttműködő személyek foglalkoztatásának elsőszámú területe továbbra is a titkos információgyűjtés. E körben a védelmük, bevonásuk és ellenőrzésük vonatkozásában alkalmazható információgyűjtési cél a jövő évtől kiegészül az érintettek információinak ellenőrzési lehetőségeivel is, ami feltehetőleg elősegíti a továbbiakban is az együttműködők titkos információgyűjtésben való alkalmazásának primátusát.

Együttműködések más szervekkel

A kialakított új eljárásrendben a leplezett eszközöket alkalmazó szervek önmaguk nem, vagy nem teljes körűen képesek feladataikat végrehajtani. Ezek közül a „kényszerházasságok” közül kiemelkedik kettő, amelyek kifejezetten érdemi módon befolyásolják az eszközalkalmazásokat.

Nemzetbiztonsági Szakszolgálat

Az NBSZ-szel történő együttműködés kiemelt jelentőségű, mert az új eljárási rendszerben sok közös felület akad. Az új szabályozás alapján az egyes

adatkéréseken túl (például konszolidált híváslista), mind a titkos információgyűjtésben²⁸, mind a büntetőeljárásban²⁹ egyes eszközök alkalmazását – a korábban jelzettek szerint – kizárólag az NBSZ hajthatja végre az eljáró szervek számára. Ezen túl egyes további eszközalkalmazások esetén is felkérhetők (például titkos kutatás, rejtett figyelés).

Ennek azért van kiemelt jelentősége, mert ugyan a két szerv közötti együttműködés általánosságban jónak minősíthető, azonban a végrehajtás során az NBSZ kapacitásai végesek, és emiatt időnként előfordul, hogy a megkereséseket nem, vagy csak jelentős időbeli csúszással képesek végrehajtani, ami a nyomozás érdekeire tekintettel negatívan befolyásoló tényező lehet.

Ügyészség

A másik kiemelt szereplő e tárgykörben az ügyészség, amelynek szerepvállalása a bűnügyi hírszerzés területén érzékelhetően megemelkedett. Az érintkezési felületek közül az egyik legfontosabb a törvényességi felügyelet gyakorlása, mind az előkészítő eljárás, mind a nyomozás során, amely az érintett eljárásban alkalmazandó leplezett eszközökre is jelentős, bár csak közvetett hatással van.

E körben azonban jelentős különbségek állnak fenn az ügyészségi hozzáállásban. Egyes ügyészségek véleménye szerint a törvényességi felügyelet csak a végrehajtás formai szabályosságának ellenőrzésére terjed ki, így a rendőri szervek vonatkozó kérdéseit, útmutatáskéréseit érdemi válasz nélkül elutasítják arra hivatkozva, hogy majd a vizsgálati szakban – amelyben az ügyészségnek már irányítási jogköre áll fenn – meghatározzák az eljárás menetét, addig azonban a nyomozó hatóság önállóan hajtja végre a feladatait. Más ügyészség – a törvényességi felügyeleti jogának teljes körű gyakorlására hivatkozva – előírja a külső engedélyhez nem kötött leplezett eszközök alkalmazásáról történő értesítési kötelezettséget is, illetve több ügyészségi állásfoglalást is kiadtak a végrehajtás részleteit illetően.

²⁸ 13/2018. BM rendelet (3)

²⁹ Nyer. 204. § (2)

A másik – közvetlen – ügyészségi ráhatás területe az alkalmazható leplezett eszközök engedélyezési köre. Mind a titkos információgyűjtésben, mind a leplezett eszközök használata során ez jelentős szempont, hiszen a legfontosabb adatkérések mellett (többek között híváslista, banki, adóhatósági adatok bekérése) hat leplezett eszköz alkalmazása van ügyészi engedélyhez kötve, illetve valamennyi bírói engedélyhez kötött leplezett eszköz is az ügyészségnek kell indítványoznia a bíróság felé. Ennek megfelelően központi kérdés az eljáró hatóság számára, hogy az ügyészség támogató jelleggel áll-e hozzá az eszközalkalmazásokhoz vagy sem.

E kérdésben kitűnő indikátor a leplezett eszközök alkalmazására vonatkozó kérelmek elutasításának alakulása. Ennek alapján látható, hogy 2018. II. félévében – a bevezetés időszakában – a külső engedélyhez kötött eszközöknél az elutasítási arány 5,7% volt, addig ez a 2019-es teljes évet tekintve jelentősen, 1,3%-ra csökkent.

A jelzett számok alapján megállapítható, hogy az ügyészség és az eljáró hatóságok a gyakorlat során „összeecsiszolódtak”, általában az engedélyezés során támogató hozzáállás a jellemző, azonban néhány kihívás továbbra is fennáll. A jelenlegi legnagyobb nehézséget az engedélyezési folyamat viszonylagos lassúsága okozza – az elektronikus ügyintézés ellenére is –, illetve, hogy néhány megyében eltérő adminisztrációt várnak el, elsősorban a lehallgatások esetén. Ez abban nyilvánul meg, hogy az érintett megyékben³⁰ a vádemelés szükséges kellékének tekinti az ügyészség a lehallgatás során beszerzett hanganyagok szó szerinti legépelését és irat alapon történő megküldését is. Esetenként ez több száz közlemény leírását jelenti, ezáltal igen nagy többlet idő- és energiárfordítást okoz annak ellenére, hogy a büntetőügy tárgyalásán nem a legépelte iratot, hanem a – ténylegesen elhangzott beszélgetést eredetben tartalmazó – hitelesített CD lemez tartalmát veszi figyelembe a bíróság bizonyítékként.

³⁰ Baranya, Békés, Csongrád-Csanád, Veszprém megye

Technikai eszközök terén fennálló kihívások

A titkos információgyűjtő tevékenység és a leplezett eszközök alkalmazása is többnyire komplex, nagyobb élőerő által, csoportosan végrehajtott tevékenység, és a bizonyítékok beszerzése és rögzítése miatt egyre inkább technikai eszközök alkalmazását megkívánó feladatösszesség. Ennek köszönhető, hogy időnként érzékelhető gondot okoz mind az ehhez szükséges eszközök ügyekhez viszonyított alacsony száma, illetve azok időnként elavult technikai szintje. E körben a hiánypótlás, illetve a technikai szintjavítás azonban – mind az NBSZ, mind a rendőrség, ezen belül a NEBEK BEI részéről – folyamatos és kisebb szervezési többletmunkával e nehézség orvosolható, így a tevékenység színvonalát érdemben még nem befolyásolja.

Összegzés

A leplezett eszközök alkalmazása, illetve a titkos információgyűjtések folytatása az új jogszabályi környezetben hosszú előzményekkel rendelkező, de 2018. július 1. napjától alapvető változásokon átesett bűnügyi szakterület. Az előzőekben ismertetettek szerint a bűnügyi hírszerző tevékenység taktikai és metodikai koncepcióváltást igényelt, amelyre az adott szervek eltérő rugalmassággal és gyorsasággal tudtak reagálni, figyelemmel az illetékes ügyészi és bírósági hozzáállásra is.

A feladatok országosan egységes végrehajtási igénye mellett a területi sajátosságok (végrehajtói létszám, munkaszervezési különbségek) figyelembevételére is szükség volt az átállás gördülékenysége érdekében. Ezen túl a változások gyakorlatba történő átültetése az ügyészségek és a bíróságok számára is kihívásokkal volt terhes, ezért az ebből az irányból érkező hatások miatt is regionális eltérések alakultak ki, amelyek ha feltétlenül nem is nehezítették a munkavégzést, azonban egyedi megoldási módok ki-fejlődését eredményezték.

Összességében megállapítható, hogy a leplezett eszközök alkalmazása a rendőrségi szerveknél egy jól működő, eredményes tevékenység. Jelentős mértékben történnek végrehajtások, amelyek szakszerűen, a jogszabályok

Győri Attila – Szendrei Ferenc: A leplezett eszközök alkalmazásának tapasztalatai a jogintézmény bevezetésétől napjainkig

keretei között zajlanak. Az alkalmazó állomány általában jól felkészült, hatékony és körültekintő munkavégzés megvalósításával jelentősen hozzájárul a büntetőfelmérési és büntetődolgozói munka eredményességéhez.

A titkos információgyűjtés és egyes leplezett eszközök alkalmazásának gyakorlati tapasztalatai

Bevezetés

A hatékony bűnüldözési tevékenység végzéséhez elengedhetetlenül szükséges az úgynevezett „titkos szolgálati eszközöknek” titulált módszerek, technikák alkalmazása. Ezen metódusok mára a rendőrség által folytatott eljárások szerves részévé váltak, melyeket szabályozása részben az ágazati törvények (a rendőrség, Nemzeti Adó- és Vámhivatal, ügyészség), részben pedig az éppen hatályos büntetőeljárás törvény szabályozza. Alkalmazásuk nem minden esetben volt összhangban egymással, és értelmezésük gyakran az eljárások sikerességét veszélyeztette. Észszerűnek tűnt, hogy a szabályok racionalizálásával és egységesítésével egy könnyen alkalmazható és értelmezhető rendszer jöjjön létre. Ennek folyományaként a jogalkotó behozta a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvénnyel a leplezett eszközök fogalmát, és hozzá igazította a rendőrségi törvény ide vonatkozó rendelkezéseit is.

Jelen írásban főképp a rendőrség oldaláról közelítem meg a kérdéskört, tekintettel arra, hogy ezen területen rendelkezem mélyrehatóbb ismeretekkel, de közben nem szabad megfeledkezni az ügyészség és a Nemzeti Adó- és Vámhivatal ezen irányú tevékenységéről sem.

A rendőrségi törvény alapján folytatható titkos információgyűjtő tevékenység

A rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (a továbbiakban: Rtv.) 1.§ alapján a rendőrség feladata *„az Alaptörvényben meghatározott feladatok mellett a határforgalom ellenőrzése, a terrorizmus elleni küzdelem és az e*

törvényben meghatározott bűnmegelőzési, bűnfelderítési célú ellenőrzés, a bűncselekményből származó vagyron visszaszerzése”, illetve a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) 31. § (1) alapján „a nyomozó hatóság a bűncselekmények felderítése érdekében előkészítő eljárást és nyomozást végez.”

A fentiek alapján alapfeladatai közé tartozik többek között bűncselekmények megelőzése, megszakítása, megakadályozása, valamint azok felderítése.

Az ágazati jogszabályok módosítására és az új büntetőeljárás törvény hatályba lépésére 2018. július 1-jei hatállyal került sor, mely alapján megváltoztak a rendvédelmi szervek által folytatható eljárások rendjei. Látszólag a módosított büntetőeljárás törvénybe elhelyezett új eljárási formákkal és eszközökkel alapjaiban változott meg a rendőrség megelőző, felderítő és bűnüldöző tevékenysége. Ennek ellenére megállapítható, hogy ez a következtetés téves, hiszen a rendőrségnek minden olyan eszköz és eljárási forma megmaradt az eszközrendszerében, ami 2018. július 1-jét megelőzően is megvolt.

A módosítások leginkább strukturális változást hoztak, amelyek leegyszerűsítik a folyamatokat, könnyebbé teszik a beszerzett információk bizonyítékként történő felhasználását, és egyértelműen elősegítik a felderítést és a bűnüldözést. Az új törvény rögzíti az eszközök, módszerek szabályozását és azok rendszerét, illetve nem utolsósorban – minimálisan, de – bővíti is az operatív eszközök körét.

Ebből kifolyólag mindegyik „operatív” eszköz a régi szabályokon alapul, és a törvényi változások a korábbi gyakorlati problémákra és „hibákra” adnak hatékony választ, megoldást.

Amikor a büntetőeljárás szerinti előkészítő eljárásról és nyomozásról, valamint az ezek keretében alkalmazható leplezett eszközökről beszélünk, akkor nem kizárólag erre a törvényre kell gondolnunk, hanem a rendőrségi törvényre (és egyéb ágazati törvényekre) is, hiszen a 2018. július 1-jén bevezetett változások egy olyan koherens szabályrendszert alkottak meg, amely alapján kijelenthető, hogy ezek a törvények abszolút kiegészítik egymást.

Ezért szükséges részben a rendőrségi törvény által nevesített titkos információgyűjtő tevékenység körében alkalmazható eljárásokat és eszközöket is jobban megvizsgálunk.

A bűnmegelőzési célú titkos információgyűjtés

Ahhoz, hogy megértsük, hogy miért kerültek át egyes célok a büntetőeljárás törvénybe, meg kell vizsgálnunk azt is, hogy milyen korábbi gyakorlati hibák vagy problémák generálhatták a törvények módosítását.

A rendőrség és más, az Rtv. alapján tevékenykedő rendvédelmi szervek az általuk korábban folytatott titkos információgyűjtések során rengeteg információt szereztek meg, gyűjtöttek össze.¹ Függetlenül attól, hogy az információkat milyen céllal gyűjtötték vagy gyűjtik, a rendőrségnek mindig figyelemmel kell lennie az alapfeladatából fakadó kötelezettségeire, hiszen éppen ebből a törvényből fakadóan intézkedési kötelezettség terheli. A megszerzett adatok nem hatékony felhasználása, vagy éppen a fel nem használása miatt sérülhet a bűnüldözési érdek és ezen keresztül az állam büntetőjogi igényét érvényesítő képessége, amit az alábbi példák (késedelmesen vagy elmulasztott feljelentések alapján indult eljárások) jól szemléltetnek.

„Például amikor valamelyik rendőri szerv korábban, az Rtv. alapján folytatott bűnüldözési célú titkos információgyűjtésben bírói engedélyhez kötött külső engedélyek alapján beszerzett adatok eredményeinek felhasználása során nem a törvényben meghatározott időn belül kezdeményezett intézkedést, akkor az így beszerzett eredményeket a büntetőeljárás során nem lehetett felhasználni. Ez részben a szűk határidőből, részben pedig a törvényben nem pontosan megfogalmazott és eltérő értelmezésből fakadhatott.

Egy másik példán szemléltetve, ha egy nyomozó szerv emberölés előkészülete miatt az Rtv. alapján titkos nyomozást rendelt el, akkor – az általá-

¹ Ez igaz az együttműködők által megszerzett információkra is.

nos tapasztalat alapján – azt két célból tette meg. Egyrészt a bűncselekmény megelőzése, másrészt a bűncselekmény felderítése és bizonyítása érdekében. Az utóbbi esetben is bűnüldözési célú titkos információgyűjtést rendeltek el, helytelenül!

Helyesen büntetőeljárást kellett volna indítani, hiszen az emberölés előkészületét a büntető törvénykönyv büntetni rendeli, és ezzel párhuzamosan a büntető eljárás elősegítése céljából kellett volna egyéb adatszerző tevékenységet folytatni, és ezzel párhuzamosan a gyanúsítható személyekkel szemben titkos adatszerzést lehetett volna kezdeményezni. Természetesen titkos adatszerzés keretében is lehet (és kell is) intézkedni a bűncselekmény megelőzésére.

A kettő közötti különbség a beszerzett adatoknak a felhasználhatósága a büntető eljárás során, amelyek igazából markánsan a bírósági szakaszban jelentek meg, hiszen a példában említett esetben beszerzett adatokat a bíróság nem vette figyelembe és kizárta azokat a bizonyítékok köréből.

Tehát, ha egy nyomozó szerv az Rtv. alapján folytatott titkos információgyűjtést, és annak során a bírói engedélyhez kötött különleges eszközt alkalmazott, akkor azt csak bizonyos feltételek megléte esetén lehetett felhasználni, ha egyáltalán időben intézkedett a nyomozó szerv annak felhasználásáról.”

A korábbi tapasztalatok eredményeként a rendőrségi törvényben csak a bűnmegelőzési célú titkos információgyűjtés maradt meg. A törvény egyértelműen megfogalmazza, hogy a „bűncselekmény elkövetésének megelőzése céljából akkor folytatható titkos információgyűjtés, ha megalapozottnak feltehető, hogy attól a bűnözésre vonatkozó olyan információk megszerzése várható, amelyek elemzése és értékelése révén feltárhatók a bűncselekmények elkövetésére irányuló törekvések, és lehetővé válik a bűncselekmények megelőzése, illetve megakadályozása”.

Megjegyzem, hogy ez a tevékenység – bár a törvény ilyen részletességgel nem fejtette ki – a 2018. július 1-jét megelőző hatályos rendelkezések

alapján is végezhető lett volna, csak a helytelen gyakorlat – a titkos információgyűjtés céljának rossz megjelölése – miatt nem feltétlenül rendelték el.

A bűncselekmények megelőzése a rendőrség általános feladatai közé tartozik, és azzal összefüggésben intézkedési kötelezettség terheli.

„Például ha egy rendőrkapitányság illetékességi területén elszaporodtak a betöréses lopások, akkor a jövőben bekövetkező bűncselekmények „elkerülése” érdekében megelőzési kötelezettség terheli. Ez mindaddig fennáll, amíg a területén ilyen jellegű cselekmények fordulnak elő és meg nem szűnnek.”

Az előbbi példából kiindulva a gyakorlatban ez úgy valósul meg, hogy a hatóság egy elemző-értékelő tevékenységet hajt végre a titkos információgyűjtés keretén belül. Ez az úgynevezett „vonaldosszié”, amelyben egy adott területen működő csoport, illetve szervezet által folytatott tevékenységek vagy egy adott területen elkövetett bűncselekmények (amelyekkel összefüggésben a hatáskörrel rendelkező szervek büntetőeljárást folytatnak) elemzése és értékelése történik. Ennek segítségével olyan összefüggéseket és kapcsolódásokat lehet feltárni, amelyek alapján intézkedni lehet a jövőbeni bűncselekmények megelőzésére.

Az egyértelmű, hogy azok a bűncselekmények, amelyeknek az előkészületét büntetni rendeli a törvény, csak és kizárólag a büntetőeljárás keretében vizsgálhatók, azokkal összefüggésben Rtv. alapú eljárás nem folytatható.

A fentiek alapján bűnmegelőzési célú titkos információgyűjtés az alábbi esetekben lehetséges:

- a) Bűncselekmények megelőzése céljából: a korábban említett példa (többek között betöréses lopások) alapján a rendőri szerv területén megnövekedett a bűncselekmények megelőzése érdekében folytatott titkos információgyűjtések száma. Az ilyen jogsértő magatartások megelőzése mindig a rendőrség feladatai közé

tartozik, így az adott bűnügyi osztály titkos információgyűjtést tud folytatni, melyben megvizsgálja, hogy az adott cselekményeket milyen módszerrel követték el, milyen körülmények segítették elő az elkövetést. A beszerzett hírközlési és telekommunikációs adatokból származó cellainformációk további elemzése során pontosítható a megelőzési célból szervezett akciók és portyaszolgálatok végrehajtásának helyszíne. Portyaszolgálatok, akciók adatait további elemzés alá lehet vetni. Megvizsgálható, hogy az adott területen esetleg megjelent-e olyan személy, aki hasonló jellegű jogsértések miatt korábban már a hatóságok látókörébe került, és annak a személynek a tevékenységét ezen eljárásban további elemzések alapján ki lehet értékelni. Szükség esetén több helyi vagy területi szerv adatai összevethetőek.

- b) Szervezett bűnözői csoportok ellenőrzése céljából: Egyes bűnözői (többek között nemzeti, etnikai, családi alapon szerveződő) csoportok figyelemmel kísérése.
- c) Objektumokkal, területekkel vagy rendezvényekkel összefüggő bűnmegelőzési tevékenység céljából: Rendezvényekkel és demonstrációkkal (állami, sport-, kulturális, egyéb, illetve büntetés-végrehajtási intézmények rendjével kapcsolatos) összefüggésben keletkezett adatok elemzése, értékelése.

Az első két pont esetén a rendőrségi törvény és a büntetőeljárás törvény nem választható el egymástól, azok szervesen összefüggenek és kiegészítik egymást, függetlenül attól, hogy az Rtv. alapú eljárásokat nem a büntetőeljárások támogatására folytatjuk (tehát nem a változásokat megelőző egyéb adatszerző tevékenység).

A törvény módosításának hatályba lépésekor úgy érezhettük, hogy az ágazati törvényben elérhető eszközöket, módszereket szűkítették, de ha jobban megvizsgáljuk a kérdést, akkor megállapíthatjuk, hogy a módosítás során kikerülő eszközöket és módszereket (csapda, álvásárlás) korábban is csak bűncselekmények tárgyi bizonyítási eszközeinek beszerzése céljából alkalmaztuk.

Az elemzés és értékelés lényegesen hangsúlyosabb lett, így a felderítésknél sokkal szélesebb körben kell OSINT² tevékenységet folytatni, amit az egyéb eszközökből származó adatokkal együttesen folyamatosan, újra meg újra értékelni kell. Az ezekből levont következtetések teszik lehetővé a hatékony intézkedések megtételét.

Mint azt egy korábbi példában is említettem, a bűnmegelőzési intézkedési kötelezettség mindaddig fennáll, amíg a titkos információgyűjtés (a továbbiakban: TIGY) alapjául szolgáló jelenség vagy körülmény meg nem szűnik, ebből kifolyólag az ilyen jellegű titkos információgyűjtésnek befejezési határidőt szabni lehetetlen.

A körözési titkos információgyűjtés

Az ilyen jellegű titkos információgyűjtés lényegét tekintve nem változott, inkább csak bővültek azok a körülmények, amelyek alapján helye lehet a TIGY lefolytatásának. Az alábbi eset fontos gyakorlati tapasztalat szerzésére nyújtott lehetőséget:

„ Emberkereskedelem büntett elkövetésének magalapozott gyanúja miatt büntetőeljárás (felderítési szak) volt folyamatban. A gyanúsítható személyek vonatkozásában bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök alkalmazására került sor, és velük szemben a harmadik kilencven nap volt folyamatban. A felderítés eljutott abba a szakaszba, hogy realizálni lehessen, és sor került a gyanúsítottak elfogására (vizsgálati szak). A realizálás során egyetlen kivétellel az összes gyanúsított elfogásra került. A szökésben lévő gyanúsítottra hazai elfogatóparancsot adtak ki (és intézkedtünk az európai elfogatóparancs kiadására is). Ezt követően az eljárás során beazonosították a szökésben lévő terhelt által használt mobiltelefont.

Ebben az esetben célszerű a gyanúsított használatában lévő készülék azonosítóját a büntetőeljárás keretén belül bírói engedélyhez kötött leplezett eszközként lehallgatni a rendelkezésre álló és fennmaradó törvényes keretideig, mivel az azon keletkezett közlemények még akár bizonyítékként

² Open Source Intelligence

is felhasználhatóak lehetnek. A keretidőn túli lehallgatás esetén viszont már célszerű, hogy arra a körözési eljárásban kerüljön sor.”

A bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök alkalmazása során igénybe vett technikai eszköz vagy adat elhelyezése, valamint eltávolítása érdekében folytatott titkos információgyűjtés

Korábban számtalan esetben előfordult, hogy egy büntetőeljárás keretében bírói engedélyhez kötött eszközök (magánlakásnak minősülő hely megfigyelésére és lehallgatására alkalmas eszközök) kerültek telepítésre. Ezen eszközök telepítése és főleg kivonása alkalmával jogi anomália merült fel, mivel egy adott eszköz kivonására intézkedni kellett a bírói engedélyben megjelölt rendelkezésre álló törvényes határidőn belül, így viszont az ilyen jellegű technikai adatszerzés határideje lerövidült, és sem a rendőrségi törvény, sem pedig a büntetőeljárás törvény nem rendelkezett a törvényes határidő lejáratá utáni kivonásról. A 2018. évi módosítás erre a helyzetre ad megnyugtató választ.

Az ilyen titkos információgyűjtést a büntetőeljárással párhuzamosan kell alkalmazni, hiszen csak abban lehet bírói engedélyhez kötött leplezett eszközt alkalmazni. Arra szolgál, hogy a büntetőeljárásban nevesített bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök alkalmazására biztosított határidő ne rövidüljön le, és a rendelkezésünkre álló, a Be. törvényben meghatározott 360 napos technikai adatszerzés maradéktalanul teljesüljön.

Amikor egy büntetőeljárás során felmerül, hogy bírói engedélyhez kötött leplezett eszközt kell telepíteni, akkor azzal párhuzamosan egy Rtv. alapú titkos információgyűjtés kerül elrendelésre, melynek során az eszközök telepítésével és kivonásával összefüggően minden, az Rtv.-ben foglalt bírói engedélyhez kötött és nem kötött eszközt alkalmazni lehet. Mindössze arra kell figyelemmel lennünk, hogy a TIGY során a törvény a bírói engedélyhez kötött eszköz alkalmazására összesen 90 napot ad. Ezért célszerű nem rögtön a telepítésnél 90 napra engedélyeztetni a bírósággal ezt az eszközt, hiszen akkor azonnal elhasználtuk a rendelkezésre álló teljes keretet. Ajánlott rövidebb intervallumokat megjelölni.

A fentiek alapján elegendő, ha a büntetőeljárás során alkalmazott bírói engedélyhez kötött leplezett eszköz kezdő napja a sikeres telepítés napja. Amennyiben a büntetőeljárásban rendelkezésre álló törvényes határidő, azaz a 360 nap letelt, akkor utána haladéktalanul intézkedni kell az eszköz kivonására, amelyre annyi időnk van, amennyit a korábbi titkos információgyűjtésben nem használtunk fel a 90 napból.

Büntetőeljárás során alkalmazott leplezett eszközök és az előkészítő eljárás (Büntetőeljárás keretében végezhető „operatív” tevékenység)

Az előkészítő eljárás

Az előkészítő eljárás megalkotása tekinthető a büntetőeljárás törvény egyik legnagyobb újításának. Bármennyire is új jogintézménynek tűnik, valójában nem feltétlenül kell annak tekinteni. Ha megnézzük, hogy 2018. július 1-jét megelőzően a rendőrségi törvény keretein belül milyen eljárási formákat folytathattunk, akkor megállapíthatjuk, hogy ez a jogintézmény egyértelműen megfeleltethető a titkos információ-ellenőrzésnek, kibővítve a bírói engedélyhez kötött leplezett eszközökkel. Gyakorlatilag a jogalkotó ezt az eljárási formát a Be. kereteibe helyezte át, a bűnüldözés és az állam büntetőjogi igényeinek érvényesítése érdekében. Minden információ, ami az eljárás során beszerzésre kerül – a Be.-ből fakadó garanciák alapján – mindenféle nehézség nélkül felhasználható a bűncselekmények bizonyítása céljából, arra azonban ügyelni kell, hogy a bűncselekmény gyanújának fennállása esetén a nyomozást el kell rendelni. A jogszabály-módosítás ennek az eljárási formának az eszközrendszerét is kibővítette, ennek keretén belül is van lehetőség bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök alkalmazására.

Az előkészítő eljárással összefüggésben problémaként merült fel, hogy az új Be. 342.§-a taxatív felsorolást tartalmaz a megkereshető hatóságokra, szervekre, illetve az adatok körére vonatkozóan. Ezen felsorolást bővíteni lehetne további hatóságokkal, így például a kormányhivatalokkal vagy a katasztrófavédelemmel. A tételes felsorolás nem tartalmazza a gazdasági társaság megkeresésének lehetőségét, így az olyan e-mail, illetve közösségi

médiaszolgáltatók sem kereshetők meg, akik nem minősülnek hírközlési szolgáltatónak (például freemail, facebook, instagram).

Az előkészítő eljárás elrendelése, illetve elhatárolása a titkos információgyűjtéstől és a nyomozástól

A Be. 340.§ (1) bekezdés alapján „*az előkészítő eljárás célja annak megállapítása, hogy a bűncselekmény gyanúja fennáll-e.* (2) *Előkészítő eljárás akkor folytatható, ha a rendelkezésre álló adatok a bűncselekmény gyanújának megállapítására nem elegendőek, és megalapozottan feltehető, hogy az előkészítő eljárás lefolytatása alapján el lehet dönteni, hogy a bűncselekmény gyanúja fennáll-e.*

Elméleti megközelítésben a gyanút a valószínűségi értékű kijelentések közé sorolhatjuk, amely tehát nem bizonyosságot, hanem csak valószínűségi értékű állítást tartalmaz. Ha tehát azt állítjuk, hogy valamely esemény valószínűleg bűncselekmény, illetőleg bűncselekmény által jött létre, gyanút fejezünk ki. Ha egy bűncselekményről bizonyossággal állítható, hogy az elkövetése vagy az elkövetés gyanúja megalapozott, ez természetesen feltetele a nyomozás megindításának.

A gyanú köznapri szóhasználatban is többarcú (több komponensű) jelenség. Egyfelől tényekből levont valószínűségi következtetés; ennyiben objektív vagy racionális természetű, másfelől a gyanút valaki felismeri, amit gondolatba foglal, tehát ennyiben szubjektív természetű.

A gyanú lehet azonban pusztán sejtésen alapuló, élettapasztalat alapján formált, tényekkel még kellően nem megalapozható vélemény, vagyis tisztán szubjektív természetű (valaki gyanakszik).

A gyanúnak mint a nyomozásmegindítás feltételének tényeken, adatokon kell nyugodnia, de nem szükséges, hogy ezek a bizonyosság erejével hassanak. Habár a gyanú valószínűségi foka nehezen mérhető, de mégis elvárjuk, hogy gyanú esetén nagyobb legyen a valószínűsége annak, hogy bűncselekmény történt, mint annak, hogy nem történt.”³

³ Király Tibor (2003): Büntetőeljárásjog tankönyv

A nyomozás megindításának feltételéhez szükséges tények és adatok megállapítása és/vagy, pontosítása és/vagy azonosítása szükséges, amelynek elvégzésére az előkészítő eljárás tökéletes.

Továbbá a Be. 340. § (3) bekezdés c) pontja alapján *„az ügyészségről szóló törvény, a rendőrségről szóló törvény, a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló törvény vagy a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény alapján végzett titkos információgyűjtést követően a titkos információgyűjtést folytató szerv kezdeményezésében foglalt információk alapján lehet elrendelni.”* Ebből az is következik, hogy az előkészítő eljárás részben a rendőrségi törvény és a büntetőeljárás közötti átmenetet hivatott biztosítani.

A fentiekből kiolvasható a törvényalkotó azon szándéka is, hogy mielőtt az Rtv. alapú titkos információgyűjtésből származó adatok elérnék a bűncselekmény határát, még azt megelőzően a rendvédelmi szervek gondoskodnak – a beszerzett adatok bizonyítékként való felhasználhatóságának biztosítása érdekében – a büntetőeljárás megindításáról. Természetesen, ha a gyanú fennáll, akkor azt már nyomozás keretében kell tovább vizsgálni, és nem előkészítő eljárásban.

Azzal, hogy az előkészítő eljárást a Be.-be foglalták, egy magasabb fokú törvényi garancia – a részbeni ügyészi kontroll – is bekerült a „felderítési” (itt nem a nyomozás felderítési szakaszára kell gondolni) szakaszba.

Az Rtv. alapú titkos információgyűjtés a bűncselekmények megelőzésére, az általános bűnözési adatok megállapítására szolgál, amelyek alapján intézkedéseket kell foganatosítani, így nem is lehet a bűncselekmény gyanújának, illetve a bűncselekmény gyanújára utaló adatoknak a vizsgálatára alkalmazni. Az Rtv. alapú titkos információgyűjtés leginkább az adott területen lévő általános bűnözési adatok, az azok közötti összefüggések, a sorozat jellegű ügyek, továbbá a szervezett bűnözői csoportok közötti kapcsolatok mélyebb és alaposabb elemzésére szolgál, azzal a céllal, hogy elősegítse a szélesebb körű bizonyítást.

A leplezett eszközök

A leplezett eszközök alkalmazása a gyakorlatban könnyen folytatta a korábbi titkos adatszerzés/egyéb adatszerző tevékenység által meghatározott törvényi előírásoknak megfelelő gyakorlatot, de – mint az korábban is említettem – új elemeket emelt be a büntetőeljárás során alkalmazható eszközök keretébe.

Tanulmányomban nem térek ki külön minden egyes leplezett eszköz alkalmazására, csak a leggyakrabban előforduló kérdéseket, illetve problémákat kívánom kiemelni.

Saját hatáskörben alkalmazható leplezett eszközök (titkosan együttműködő személyek alkalmazása leplezett eszközként)

A Be. 215. § (1) bekezdés szerint „*a leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szerv a bűncselekményre vonatkozó információk megszerzése érdekében titkosan együttműködő személyt vehet igénybe.*”

Ez alapján együttműködőt tanúként akkor kell kihallgatni, ha az együttműködő a bűncselekményre vonatkozó információk megszerzésére igénybe vett leplezett eszköz, illetve ha a bizonyítandó tényről más módon be nem szerezhető információval rendelkezik.

Véleményem szerint a jogalkotó szándéka nem az volt, hogy az összes együttműködőt rögtön, az első adandó alkalommal kihallgassák, hogy aztán a későbbiek során „használatatlan” legyen, hiszen azzal a bűnüldözést az egyik leghatékonyabb fegyverétől fosztaná meg.

A 2018. július 1-jét követő Rtv. kibővíti az együttműködőkkel kapcsolatos titkos információgyűjtés lehetőségeit (az együttműködő védelme, bevonása és ellenőrzése), mintegy rávilágítva a korábbi helytelen gyakorlatra. Az Rtv. korábbi változata picit elnagyolta ezt a részt, de a jelenleg hatályos jogszabály jól körülhatárolja ezen TIGY célját, vagyis a rendőrséggel titkosan együttműködő személyekkel kapcsolatos lehetőségeket.

Az együttműködők alkalmazásában a lényeges változás a Be.-ben következett be, ahogy arra már fentebb hivatkoztam. A leírtakon túl a jogszabály-módosítás az együttműködőket – bizonyos helyzetekben és feltételek

fenállása esetén – lényegében fedett nyomozói jogkörrel látta el, és így az általuk szolgáltatott és e törvény keretein belül beszerzett információkat (például álvásárlás esetén) a bizonyítási eljárás során, a bizonyítás érdekében van lehetőség felhasználni.

A módosítást követően nehéz volt elhatárolni, hogy az együttműködők által szolgáltatott információkat milyen módon lehet és kell felhasználni. Álláspontom szerint azt kell értékelni, hogy az együttműködő leplezett eszköz-e vagy sem, illetve hogy a bizonyítandó tényről más módon be nem szerezhető információval rendelkezik-e.

Éppen ezért az alábbi szempontokat szükséges figyelembe venni az együttműködők alkalmazása és az általuk szolgáltatott információk esetén:

- milyen információt szolgáltat(hat)nak?
- milyen célból kívánjuk az együttműködőket használni, alkalmazni?
- az információ más módon beszerezhető-e?

Az együttműködő

- egy olyan információt szolgáltat, ami az információ keletkezéséig látenciában volt,
 - vagy egy a jövőben bekövetkező cselekményre vonatkozik (például kábítószer-csempészet vagy emberölés előkészülete).
- I. A keletkezett adatokat a rendőrségi törvényben folytatott titkos nyomozás keretében dokumentáljuk, és az alapvető értékelések elvégzését követően – a forrás megjelölése nélkül – megküldjük a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező szervnek, vagy saját hatáskörben intézkedünk legalább az előkészítő eljárás elrendeléséről. Ebben az esetben az együttműködő adatszolgáltatót és az általa szolgáltatott információkat tovább kell vizsgálni, bizonyítás tárgyává kell tenni (nem leplezett eszköz).

- II. Vannak olyan esetek, amikor nincs mérlegelési jogkörünk, és az együttműködőből tanú lesz. Például ha az adatszolgáltatónak egy tervezett emberölésre vonatkozó releváns információi vannak, vagy az együttműködőt kérték fel a cselekmény elkövetésére. Ebben az esetben nyomozást kell elrendelni, és az együttműködőt ki kell hallgatni tanúként, vagy rosszabb esetben akár gyanúsított (bűncselekmény elkövetésének tettese vagy részese) is lehet. (Nem minden esetben leplezett eszköz. Ellenben legalább tanú minőségben az ügyben érintett lehet, de akár gyanúsított minőségben is lehet az eljárás alanya.)

Utóbbi esetben merül fel az ügyészi engedélyhez kötött leplezett eszköz – a büntetőjogi felelősségre vonás elkerülésének kilátásba helyezése – alkalmazásának a lehetősége, amiből kifolyólag pont a büntetőeljárásból fakadó garanciák miatt viszonylag könnyen jutunk személyi bizonyítékhoz.

Jelen példán kicsit továbbmenve nyílik lehetőség az érintett együttműködőn keresztül akár fedett nyomozó igénybevételére is, ami szintén ügyészi engedélyhez kötött eszköz. Lényeges, hogy az együttműködő (aki egyébként már tanú az ügyben) abban az eljárásban, ahol fedett nyomozót vezet be, leplezett eszköznek minősülhet, és ilyen esetben az engedélyezéséről is gondoskodni kell. Hangsúlyozni kell azonban, hogy az együttműködő nem minden, a példában említett esetben minősül leplezett eszköznek, ez úgyszólván eltérő lehet.

- III. Amikor az együttműködő egy már folyamatban lévő nyomozáshoz szolgáltató releváns adatokat. Ilyen lehet például egy konkrét bizonyítási eszköz hollétére szolgáló adat. Az információ kiértékelésénél azt kell még figyelembe venni, hogy az adat milyen más úton módon szerezhető be, és így az együttműködő által szolgáltatott adat csak orientáló jellegű volt. Ilyen esetben az adat a kiértékelést követően forrás megjelölése nélkül kerül megküldésre az eljárást

folytató szervnek (nem leplezett eszköz). Ez utóbbi csak akkor lehetséges, ha az együttműködő nem volt részese a bűncselekmény elkövetésének, mert akkor vele szemben a büntetőeljárás keretén belül egyezség megkötésére van lehetőség. Ha az adat nem szerezhető be más úton, akkor tanúként kell kihallgatni (tanú).

- IV. Az együttműködő egy folyamatban lévő nyomozáshoz szolgáltat kiegészítő adatokat (például egy gyanúsított hívószámát, ami a bírói engedélyhez kötött leplezett eszközhöz kell, vagy egy személy tartózkodási helyét, mely a rejtett figyelést segíti). Ebben az esetben minden ilyen módon beszerzett információ csak kiegészítő adat a büntetőeljárásban, és azokat egyéb úton az eljárás során igazolnunk kell (híváslista, rejtett figyelés, adatkérés). Az ilyen információkat az I. pontban leírt módon kiértékeljük, és a forrás megjelölése nélkül megküldjük az eljárást folytató szervnek (nem leplezett eszköz), aki az adott eljárásban a bizonyítandó tények körébe emeli egyéb elemzéssel és eszközök igénybevételével.
- V. Az együttműködőt álvásárlás vagy rejtett figyelés végrehajtására alkalmazzuk (ügyészi engedélyhez kötött leplezett eszköz).

Tekintettel arra, hogy az álvásárlás és a rejtett figyelés leplezett eszköznek minősülnek, így az együttműködőt is leplezett eszközként kell ebben az esetben kezelni. Ebből következik, hogy minden olyan információ, adat, amit ennek során szerzett meg, a büntetőeljárásban kerül felhasználásra, és ezen tényekre az együttműködőt ki lehet hallgatni. Fontos, hogy a leplezett eszközként kezelt együttműködéssel kapcsolatban is kötelező az alkalmazási terv, az elrendelés és az elkülönített kezelés addig, ameddig az ügyész nem kívánja bizonyítékként felhasználni a keletkezett információkat (leplezett eszköz és tanú).

Már korábban kifejtettem, hogy a rendőrségi törvény és a büntetőeljárás törvény szorosan egymásra épül, és egymás kiegészítésére szolgál, ennek

megfelelően az együttműködők védelme érdekében szintén Rtv. alapú titkos információgyűjtést folytatunk.

Az együttműködőktől megszerzett információkat a kapcsolattartó a rendelkezésre álló nyílt adatbázisok felhasználásával előzetesen kielemez és értékeli, mely során törekedni kell

- a körülírt személyek azonosítására, amit a jelentésben egyértelműen rögzíteni kell (az információban szereplő személy azonos vagy vélhetően azonos);
- az azonosított személy kapcsolatrendszerének a feltérképezésére, különös tekintettel a már ismert elkövetőkre és szervezett bűnözői körökre;
- a megjelölt adatok pontosítására (gépkocsi, címek, telefonszám);
- a leírt bűncselekmények azonosítására a Netzsaru rendszerben a hatáskör és illetékesség megállapítása, illetve a további feladatok meghatározása céljából.

A kiértékelést követően a keletkezett adatokat feljegyzés formájában meg kell küldeni a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező szervnek.

Az ügyészi engedélyhez kötött leplezett eszközök

A büntetőeljárás törvény módosítása során szintén kiemelt jelentőségű az, hogy az álvásárlás (mint leplezett eszköz) végrehajtására a feljogosított szerv együttműködőt is igénybe vehet.

A Be. 226. § (1) bekezdés *b) pontja* alapján „*a leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szerv titkosan együttműködő személyt is igénybe vehet*”, alkalmazása esetén rá az ugyanezen bekezdés (3) szakaszában foglaltak szerint „*a fedett nyomozóra vonatkozó rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni.*”

Az előző részben kifejtettek alapján értelemszerűen ebben az esetben az együttműködő szintén leplezett eszköz lesz.

A büntetőeljárás törvény 255. § (1) bekezdése alapján így az együttműködő által végrehajtott álvásárlás esetén is az arról készített feljegyzést és az ügyészi engedélyt csatolni kell a nyomozati iratokhoz.

Ugyanezen szakasz (2) bekezdése szerint a fedett nyomozót – így az együttműködőt is – a foglalkoztató szerv álláspontjának megismerését követően lehet kihallgatni, azonban nem foglal magába a törvény olyan lehetőséget, hogy a foglalkoztató szerv azt megtilthassa. Az (5) bekezdés tartalmaz még a védelemmel kapcsolatos rendelkezést, ami szerint az alkalmazása eredményének felhasználása során minden szükséges intézkedést meg kell tenni a kilétének titokban maradása és biztonsága érdekében.

Véleményem szerint a hatályos szabályozás fedett nyomozóval kapcsolatos rendelkezései nem nyújtanak megfelelő védelmet a rendőrséggel titkosan együttműködő személyeknek, tekintettel arra, hogy a fedett nyomozótól merőben eltér a státuszuk.

Míg a fedett nyomozótól – aki hivatásszerűen jár el, és tisztában van a tevékenységét szabályozó jogszabályi háttérrel, ennek alapján annak minden lehetséges kockázatával, majd az azt követő procedúrával – elvárható ezen feltételek mellett egy álvásárlás végrehajtása, addig egy civil személytől, aki a rendőrséggel bármilyen megállapodás alapján titkosan együttműködik, ugyanez nem elvárható.

A bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök

A bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök terén is jelentős változások következtek be. Az egyik legmarkánsabb változás a leplezett eszközök elrendelése esetén annak időtartamában valósult meg. Az utólagos engedélyezés a Be. 238. § (1) bekezdés alapján lehetőséget biztosít az ügyészség számára, hogy 120 órára engedélyezze a bírói engedélyhez kötött leplezett eszköz, valamint a titkos kutatás elrendelését, amennyiben az engedélyezés olyan késdelemmel járna, ami a leplezett eszköz alkalmazásával elérni kívánt célt jelentősen veszélyeztetné. Az időtartamban bekövetkezett változás – a módosításokat megelőzően ez 72 óra volt – jelentősen megkönnyíti a nyomozó szervek tevékenységét.

Az alkalmazás tartama nem haladhatja meg a 360 napot, ellentétben a korábbi szabályozással, ami 180 napban határozta meg ugyanezen intervallumot. Itt nem szabad elfelejteni – és itt újból visszautalnék az Rtv. és a Be. közötti kapcsolatra –, hogy ha a titkos információgyűjtés során bírói engedélyhez kötött eszköz került elrendelésre egy célszemély vonatkozásában, és az alkalmazás során az ott beszerzett adatok eredményét büntetőeljárársban felhasználjuk, akkor az Rtv. során bevezetett bírói engedélyhez kötött eszköz időtartama beleszámít a Be. szerint maximum rendelkezésre álló 360 napba.

A módosítás kiterjesztette a bírói engedélyes leplezett eszközök eredményeinek a felhasználását – kizárólag a törvényben meghatározott feltételek fennállása esetén, valamint nevesített bűncselekmények vonatkozásában – olyan esetekben, amikor az engedélyben meg nem jelölt személynek az engedélyben meg nem jelölt bűncselekménye vonatkozásában keletkezett adat.

Ahogy arra korábban utaltam, előkészítő eljárás keretén belül is lehet bírói engedélyhez kötött leplezett eszközöket alkalmazni. Ez egy lényeges változás, hiszen olyan lehetőségeket biztosít a rendvédelmi szerveknek, amelyek korábban nem léteztek. Ráadásul a *Be. 343. § (1) bekezdés b) pontja során a bírói engedélyhez kötött leplezett eszközöket a bűncselekmény gyanújának megállapítása érdekében, azzal a személlyel szemben is lehet alkalmazni, akiről megalapozottan feltehető, hogy a bűncselekmény elkövetőjeként szóba jöhető személlyel közvetlenül vagy közvetve kapcsolatot tart*, persze csak ha nem esik a (2) bekezdésben nevesített tilalom alá.

Ez nyomozás esetén egy kicsit jobban keretek közé van szorítva, hiszen a *Be. 357. § (1) bekezdése alapján azzal szemben lehet alkalmazni, a) aki a bűncselekmény elkövetésével a büntetőeljárás adatai alapján gyanúsítható, vagy b) aki az ügyben gyanúsított*. Továbbá (2) bekezdés alapján az (1) bekezdésben meghatározottaktól eltérő személlyel szemben bírói engedélyhez kötött leplezett eszköz akkor alkalmazható, ha megalapozottan feltehető, hogy e személy az (1) bekezdésben meghatározott személlyel közvetlenül vagy közvetve bűnös kapcsolatot tart. Ez a korlátozás már így is jelentősebb, mint ami a módosításokat megelőzően volt. Természetesen itt

is meg van határozva azoknak a személyeknek a köre, akikkel szemben nem lehet ezen eszközöket alkalmazni.

A lehallgatással összefüggésben nehézséget okoz a terhelt és a védő leplezett eszközök alkalmazására vonatkozó iratmegismerési joga. Egy elfogást követően, amennyiben letartóztatásra teszünk előterjesztést, minden addig rendelkezésre álló iratot, ami alapján az előterjesztést megteesszük, át kell adni a terhelteknek, védőknek, többek között a lehallgatásról rendelkező bíróság engedélyező végzését is. A végzés indokló része a legtöbb esetben tartalmaz olyan adatokat, például további elkövetők, bűntársak neveit, akikkel szemben eljárást még nem kezdeményeztünk, vagy a rendelkezésre álló adatok alapján a későbbiekben sem fogunk. Ennek folytán a további elkövetők tettenérése vagy elfogása jelentős nehézséget okoz, sokszor szinte lehetetlenné válik, hiszen az elkövetők elé tárjuk a bűncselekménnyel kapcsolatos ismereteinket. A bírói végzés szinte minden esetben átveszi az ügyési indítvány részletes indoklását, ami a rendőrhatalóság szintén részletes előterjesztésén alapszik.

Tapasztalatok alapján ezen eszköz gyakorlati végrehajtása során az ügyészségek és bíróságok a hatóságok által készített előterjesztések alapján készítik el indítványaikat és végzéseiket. A keletkezett bírói végzések vonatkozásában megállapítható, hogy sok esetben szinte szó szerint másolják át a végzések indoklási részébe az ügyési indítvány megállapításait. Ez azért aggályos, mert az ügyészség a rendelkezésre álló iratokból esetenként sok olyan adatot is beleír az indítványba (az előterjesztésben szereplő adatokon túlmenően, az ügyiratban szereplő egyéb adatokkal), melyek lényeges információkat tartalmaznak, például részletesen kitérnek a nyomozás állására, a tanúk által elmondottakra, akár a tanúkat nevesítve is, illetve a bűnügyi információ forrására. Mondhatjuk úgy is, hogy ezen indítványok kicsit a bírói engedélyes személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedésekhez hasonlítanak.

Ez a későbbiekben nehezítheti a leplezett eszközök eredményeinek a felhasználását, krimináltaktikai problémát generálhat az ügyirat megismerését követően, vagyis közvetve negatív irányba befolyásolhatja a nyomozás eredményességét. Erre megoldást jelenthetne, ha a bíróságok végzéseik

indokolási részében csak röviden, tényszerűen utalnának az ügyészi indítványra, annak megalapozottságára, ami alapján törvényesnek ítélik a lehallgatást.

Szintén problémaként merült fel, hogy az ügyészség a bírói engedélyhez kötött leplezett eszközökhöz kapcsolódóan sok esetben a fokozatosság elvére hivatkozva utasítja el az előterjesztést. Ezt követően a nyomozó szervek előreláthatóan eredménytelen eljárásjogi cselekményeket hajtanak végre (például egy rejtett figyelés jelentős nehézségekbe ütközik lehallgatás támogatása nélkül), és ez jelentősen megnehezíti az eljárások lefolytatását. Az ilyen előterjesztések megtétele esetén figyelembe kell venni a büntetőeljárás törvény idevonatkozó szakaszát:

„A Be. 214. (5) bekezdés értelmében a leplezett eszköz akkor alkalmazható, ha

a) megalapozottan feltehető, hogy a megszerezni kívánt információ, illetve bizonyíték a büntetőeljárás céljának eléréséhez elengedhetetlenül szükséges és más módon nem szerezhető meg,

b) annak alkalmazása nem jár az azzal érintett vagy más személy alapvető jogának az elérendő bűnüldözési célhoz képest aránytalan korlátozásával, és

c) annak alkalmazásával bűncselekménnyel összefüggő információ, illetve bizonyíték megszerzése valószínűsíthető.”

Ez a három feltétel a szükségesség, arányosság és célszerűség alapelveinek feleltethető meg. A büntetőeljárás során a bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök előterjesztésénél e szempontokat mindenképp figyelembe kell venni, és állásfoglalásom szerint az előterjesztés szövegébe is érdemes belefoglalni, mintegy indokolva, hogy miért van szükség az adott személy alapvető jogainak korlátozására.

A leplezett eszközök dokumentáltságának eljárásjogi szabályai

A leplezett eszköz alkalmazásának elrendeléséről alkalmazási terv alapján dönt az arra jogosult, ezt a döntését feljegyzés formájában rögzíti, ami az ügyirat részét képezi. A leplezett eszköz alkalmazásának elrendelésére vonatkozó feljegyzés a Be. szerinti adatokon kívül mást nem tartalmazhat. Több leplezett eszköz egyidejű vagy összehangolt alkalmazása esetén egy alkalmazási terv is készíthető.

Az álvásárlás esetében például az alkalmazási tervben ki kell térni a megszerezni kívánt tárgyi bizonyítási eszköz tervezett kezelésére is. Muta-tópénz esetén ezt kizárólag a Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Köz-pont Bűnügyi Ellátó Igazgatóság biztosíthatja, és a realizálást követően azt részükre vissza kell juttatni.

Fedett nyomozók alkalmazása esetén a büntetőeljárás törvény alapján a fedett nyomozó eljárásáról jegyzőkönyvet vagy feljegyzést kell készíteni, amit a fedett nyomozó foglalkoztatására feljogosított szerv erre felhatalma-zott vezetője ír alá. Figyelemmel a fedett nyomozó igénybevételével vég-rehajtott „akciók” gyakorlati tapasztalataira és a jegyzőkönyv elkészítésé-nek részletes szabályaira – például az elkészítés egyidejűségére vagy hite-lesítésének módjára vonatkozó Be. rendelkezések –, csak a feljegyzés ké-szítése jöhet szóba.

Korábban utaltam arra, hogy több eszköz együttes alkalmazása esetén közös alkalmazási terv készülhet. A rejtett figyelés nem ügyészi engedély-hez kötött, azonban a fedett nyomozó alkalmazásával végrehajtott figyelés már igen, amely alapján az így végrehajtott rejtett figyelést is fel kell tün-tetni az elrendelésben, az alkalmazási tervben és az indítványban. Figyelni kell arra is, hogy ha a fedett nyomozó tevékenysége során korábban nem engedélyezett egyéb ügyészi vagy bírói engedélyhez kötött leplezett eszköz alkalmazása válik indokolttá, az engedély soron kívül nem beszerezhető, és az elérendő célt veszélyezteti, akkor az alkalmazás elkezdhető, de az en-gedélyt utólag haladéktalanul be kell szerezni.

Leplezett eszközök iratainak kezelése – Avagy milyen iratokat kell elhelyezni az büntetőeljárás iratai között?

Ahogy azt már fentebb is említettem, a leplezett eszközök anyagait az eljárás irataitól elkülönülten kell kezelni, azok az alkalmazás befejezéséig nem válnak az ügyirat részévé, a nyomozás befejezéséig pedig zárt adatkezeléssel védhető a bizonyíték.

„Be. 250. § (1) Az ügyészség eltérő rendelkezése hiányában a leplezett eszközök alkalmazásának befejezéséig az alkalmazás során keletkezett bizonyítási eszközök, különösen a technikai eszközzel rögzített adatok és a leplezett eszközök alkalmazására vonatkozó engedély nem képezik az eljárás ügyiratainak részét.

(2) Az (1) bekezdésben meghatározott bizonyítási eszközöket, illetve iratokat az alkalmazás befejezéséig kizárólag

- a) a leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szerv azon tagja,*
- b) az az ügyész, ügyészségi vezető, illetve*
- c) az a bíró, bírósági vezető*

ismerheti meg, aki a leplezett eszköz alkalmazásával összefüggésben eljár.

(3) Az (1) bekezdésben meghatározott bizonyítási eszközöket, illetve iratokat az alkalmazás befejezéséig, törvényben meghatározott feladatai ellátása érdekében

- a) más bíróság, ügyészség vagy más leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szerv,*
 - b) a leplezett eszközök végrehajtásában való közreműködésre kijelölt rendőri szerv, illetve*
 - c) nemzetbiztonsági szolgálat*
- is megismerheti.”*

A leplezett eszközök alkalmazásával összefüggésben nem csak engedély és végrehajtásról szóló feljegyzés készül, hanem több, adminisztrációs dokumentum is (szolgálati jegy, terv, átiratok). Az alkalmazás befejezését

követően ezen iratokat egyáltalán nem kell lefűzni, és nem kell a nyomozás iratai részévé tenni. Ettől függetlenül alszámmal el kell látni ezeket az iratokat is, és leplezett irat („technikai”) dossziékban kell kezelni.

A rendőrségi törvény és a büntetőeljárás kapcsolata

A hatályos törvényi szabályok bevezetésével egyszerűbbé vált a rendőrségi törvényből a büntetőeljárás törvénybe való „átjárhatóság”, egyszerűsödtek a nyílttá tételi folyamatok.

Függetlenül attól, hogy melyik titkos információgyűjtő tevékenységet folytatjuk, a szükséges intézkedéseket meg kell tenni, hiszen mégiscsak az alapvető feladataink maradéktalan ellátására kell törekednünk, és nem céltalan, értelmetlen adathalmazok gyűjtésére, melyek csak az irattárban állnak.

Ebből kifolyólag a két törvény közötti kapcsolat is úgy lett kialakítva, hogy könnyebb legyen a rendőrségi törvényből származó adatok átemelése, és azok a megfelelő „átemelési” folyamatot követően bizonyítékként felhasználhatóak legyenek.

Természetesen vannak olyan esetek, amikor nincs lehetőségünk a titkos információgyűjtés alapján beszerzett adatok felhasználására, de intézkednünk kell a bűncselekmény megelőzésére.

„Például ha egy bűnmegelőzési titkos információgyűjtésben, egy szervezett bűnözéssel összefüggő csoport feldolgozása során betörésre utaló adatok merülnek fel, de még egyetlen, korábban elkövetett betörési bűncselekményhez sem köthetőek a személyek (tehát a csoport egyetlen tagjával szemben sincs még büntetőeljárás folyamatban), akkor célszerű intézkedni a bűncselekmény megelőzésére. Így mielőtt a célszemélyek a bűncselekmény elkövetését megkezdik (elkezdenek bemászni a kerítésen, és nem tudjuk, hogy kik tartózkodnak a házban), realizálni érdemes és kell is. A cselekményük még lehet magánlaksértés. A betöréses lopásnak ez esetben nincs büntetendő előkészületi magatartása, így ezzel kapcsolatosan bünte-

tőeljárás megindítása nem lehetséges, illetve a bírói engedélyhez kötött eszközök által beszerzett adatokat felhasználni nem lehet, tekintettel arra, hogy annak törvényi feltételei az egyéb bűncselekmény vonatkozásában – jelen esetben magánlaksértés – nem állnak fenn.”

A törvény a „nyíltá tételt” egyszerűsítette, illetve az ezzel kapcsolatos intézkedési kötelezettség határidejét növelte. A törvényi módosítással a jogalkotó konkretizált több, korábbi kérdéses értelmezési anomáliát, és koherensebbé tett a büntetőeljárással, így bármelyik titkos információgyűjtés során alkalmazott bírói engedélyhez kötött eszköz útján beszerzett eredményt fel lehet – és fel is kell – használni, ha a büntetőeljárás törvény különös feltételei fennállnak, és a törvényben meghatározott határidőn belül kezdeményezték az adatok felhasználását.

Kell-e minősítéssel védenünk az eljárások során az adathordozókat?

Ez abszolút mérlegelés kérdése, bár az esetek többségében – véleményem szerint – teljesen szükségtelen.

A jogszabályi változást követően nehézségként értékelhető, hogy bizonyos esetekben továbbra is tisztázatlanok a minősített adat védelméről szóló 2009. évi CLV. törvény (a továbbiakban: Mavtv.) alapján a minősítéssel ellátott iratok kérdései. A bírói engedélyhez nem kötött eszközök esetében a rendőrség és ügyészség által használt szoftverben történő, minősítés nélküli engedélyeztetés, illetve végrehajtás nagy könnyebbséget jelent. A bírói engedélyhez kötött eszközök esetében azonban nincs egységes állásfoglalás, sok ügyészség még mindig minősítve kéri az adatokat, míg más ügyészségeken ezt nem tartják indokoltnak. A minősítés több esetben csak az ügyészségi és a bírósági ügyviteli rendszer hiányosságait (nevezetesen, hogy nem tudják külön kezelni az „operatív” és a „nyílt” büntetőeljárásban keletkezett végzéseket) kiküszöbölendő kerül alkalmazásra, azt semmilyen egyéb bűnüldözési vagy hatósági érdek nem alapozza meg. Ez jelenleg a megkérdőjelezhető jogszerűsége túl jelentős fölösleges többlet terhet ró a nyomozó hatóságra.

A minősített iratokkal, pontosabban a minősítés elhagyásából származóan egy komoly probléma merült fel. A bírói engedélyhez kötött eszközök engedélyezése során az ügyészség támogatja a minősítés nélküli előterjesztéseket, és ez alapján nyílt formában készíti el az indítványt. A probléma a bíróságok belső rendszerében jelentkezik vagy jelentkezett, ugyanis ha az indítványokat nyílt formában a bíróságra továbbítjuk, azokat a bíróság belső nyílt rendszerében rögzítik az abban található adatokkal együtt. Ebből a nyílt adattárból minden ügyfél (akár célszemély is) adatot kérhet, és azt a bíróság meg is válaszolja. A bíróság csak akkor tudja garantálni, hogy ezek az adatok nem kerülnek ki, ha azok minősített formában kerülnek át hozzájuk, mert abban az esetben egy másik, minősített rendszerben rögzítik, és abból adatszolgáltatás nem kérhető. Ez a bíróságok belső rezsimszabályzata, mely teljesen ellentétes a Be. rendelkezésével, miszerint a Be. eljárásban alkalmazott leplezett eszközök iratait (függetlenül attól, hogy azok minősítettek vagy sem) az eljárás irataitól elkülönülten kell kezelni.

Nem mellékesen ebben a kérdésben a szakma képviselőinek az álláspontja jelentősen megoszlik. A többség véleménye szerint a felderítés adatait a Mavtv. alapján minősítési eljárás alá kell vetni, és minősítéssel kell ellátni.

Ezzel szemben az én álláspontom egy picit eltérő, véleményem szerint a minősítés a legtöbb esetben teljesen szükségtelen.

Még mielőtt rátérnék ennek kifejtésére, azt meg kell jegyeznem, hogy a rendőrség által folytatott felderítéseknek az ilyen jellegű „minősítései” az évek, évtizedek során kialakított helytelen vagy éppen rossz gyakorlatnak, beidegződéseknek köszönhetően egyes helyeken még mindig hibásan működnek. (Az alapinformációt minősítési eljárás alá vetjük, és onnantól kezdve az aktában lévő összes adathordozó annak az egy iratnak a megismételt minősítését hordozza. Ez azért is teljesen hibás, mivel a Mavtv. és a hozzá tartozó 90/2010. (III. 26.) Korm. rendelet alapján minden, új adatot tartalmazó adathordozót új minősítési eljárás alá kellene venni. Ebből a helytelen gyakorlatból fakad sok egyéb más probléma is, például ha egy ügyben nyílttá tételre kerül sor, és egy olyan adathordozóról kell törölni a

minősítést, amelyiken megismételt minősítés szerepel, akkor az alap minősített irat minősítését kell felülvizsgálni, és minden olyan adathordozóról is törölni kell a minősítést, amelyiken a megismételt minősítés szerepel.)

A minősítési eljárásnál és az adathordozók minősítéssel való ellátásánál azt kell eldönteni, hogy a minősítéssel tulajdonképpen mit is védünk. Azt gondolom, hogy az együttműködők vagy éppen a fedett nyomozók esetében ez nem is kérdés, hisz ott a humán erők életének, testi épségének megóvása érdekében szükség van az ilyen jellegű, akár igen magas fokú védelemre is. Az együttműködők esetében is inkább az együttműködés tényét kell védeni.

Viszont egy bírói engedélyhez kötött (leplezett) eszköz vagy rejtett figyelési jelentés esetében (legyen az Rtv., vagy Be. alapú) ez már nem mondható el.

Elsősorban vizsgálni kell, hogy milyen eszközt alkalmazunk. Tekintettel arra, hogy ezen eszközök nyílt jogszabályokban nevesítve vannak, és a gyakorlati alkalmazással kapcsolatos bizonyos metodikák az állampolgárok számára is elérhető irodalmi művekben is fellelhetők, a gyakorlatban az eszközt már nincs értelme minősítéssel ellátni. Már mindenki számára nyilvánvaló, hogy a rendvédelmi szervek lehallgatnak, megfigyelnek. Ilyenkor inkább azokat az eszközöket vagy képességeket érdemes minősítéssel ellátni, amelyek még nem elterjedtek.

Másodsorban azt kell vizsgálni, hogy milyen személlyel szemben alkalmazzuk az adott eszközt. Ebben az esetben is felesleges adminisztrációnak tűnik a minősítés, mivel a büntetőeljárás tartalmaz a célszemélyek felé egyfajta értesítési kötelezettséget (természetesen csak az eljárás befejeztével).

„A Be. 251. §. (1) ha más büntetőeljárás eredményességét, illetve az ügyészségről szóló törvény, a rendőrségről szóló törvény, a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló törvény vagy a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény alapján végzett titkos információgyűjtés érdekét nem veszélyezteti, a bírói engedélyben szereplő érintett személyt a bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök alkalmazásának a tényéről tájékoztatni kell

a) az előkészítő eljárás befejezését követően, ha nyomozás nem indult, vagy

b) a nyomozás befejezését követően, ha gyanúsított kihallgatására vagy vele szemben vádemelésre nem került sor.”

Függetlenül attól, hogy a törvény adta lehetőségek alapján bizonyos esetekben ettől el lehet térni, igazából az esetek nagy többségében ezt meg kell tenni, így a célszemély tudomást szerez – igaz, csak utólag – az alkalmazott eszközről.

Más szempontból, ha a rendvédelmi szervek tagjai betartják a belső konspirációs és tárolási szabályokat, akkor az adatok minősítéssel ellátott védelme teljesen felesleges, hiszen csak és kizárólag a végrehajtó állomány körében ismerhetők meg egy adott célszemélynek vagy objektumnak az adatai. Egy rejtett figyelés alkalmával, ha a figyelés jól működik, a külvilág és a célszemély számára nem is válik ismertté, hogy éppen figyelés zajlik. Amennyiben a célszemély számára ez kiderül, akkor amúgy is dekonspirációról beszélhetünk, amely után a minősítéssel való ellátása és védelme szintén felesleges.

Továbbá a leplezett eszközök iratai az alkalmazás befejezéséig nem válnak az ügyirat részévé, a nyomozás befejezéséig pedig zárt adatkezeléssel is védhető a bizonyíték.

Harmadsorban a Be.-ben a terhelt és védője számára biztosított iratmegismerési jognál minden olyan iratot és adathordozót rendelkezésre kell bocsátani, ami az adott bűncselekményre nézve relevanciával bír. Ez a gyakorlatban úgy néz ki, hogy a leplezett eszközök alkalmazása során minden engedélyt és az azok végrehajtásáról készült feljegyzést (függetlenül attól, hogy annak eredménye pozitív vagy negatív eredménnyel zárult) a büntetőeljárás iratai között el kell helyezni. Lehetőség van ezt minősített formában is, az akta mellékleteként kezelni, de ez akkor sem korlátozza a védő és a terhelt megismerési jogát. Ezen túlmenően felesleges adminisztrációs feladatot jelent, hiszen a Be. előírja, hogy kötelező két évente minősítési

felülvizsgálatot végrehajtani. (Így egy irat öt év alatt háromszor kerül felülvizsgálatra, ha fenntartjuk a minősítést, mivel ötévente a minősített adat védelméről szóló törvény is előír egy felülvizsgálatot.)

Mivel a leplezett eszköz eredményét fel kell használni büntetőeljárás során, valószínűleg felesleges a minősítés is. Esetenként előfordulhat olyan büntetőeljárás (állam elleni bűncselekmények, minősített adattal való visszaélés bűncselekmény, tiltott adatszerzés), ahol indokolt lehet a minősítéssel való ellátása az adathordozóknak, így ebben az esetben lehetőség nyílik minősítéssel ellátott büntetőeljárás lefolytatására. De még ebben az esetben is biztosítani kell a terhelt és védője számára a törvény által biztosított iratmegismerési jogokat.

Ezen okfejtést támasztja alá a nemzetközi gyakorlat is, amikor a külföldi rendőri szervek a lehallgatás valósídejű anyagait a saját asztali számítógépükön hallgatják, és a műveleti helyzetnek megfelelően akár valósídejűben is megküldik e-mailen a külföldi társszervek részére is. A hazánkban kialakult, minősítéssel ellátott védelem a legtöbb európai országban bűnügyekben egyáltalán nem jellemző.

Ennek analógiáján a titkos információgyűjtés esetében alkalmazott minősítések is hasonló megítélés alá esnek, és véleményem szerint az esetek túlnyomó többségében teljesen feleslegesek lehetnek.

Persze minden nyomozó hatóságnak saját magának kell eldöntenie, hogy a minősítéshez szükséges kockázati szintet eléri-e az adott információ és annak forrása. Tapasztalataim azt mutatják, hogy ezen kockázatok értékelésénél gyakran túlzásba esünk, és túlminősítjük az adott adathordozót.

Összegzés

Álláspontom szerint a 2018. július 1-jén bekövetkezett módosítások pozitív változásokat hoztak a rendvédelem területén. Az ágazati törvények és a büntetőeljárás törvény közötti átjárhatóság könnyebb lett, ami egyértelműen bűnüldözési érdekeket szolgál. A büntetőeljárásban nevesített új – korábban nem létező – módszerekkel bővült a nyomozó szervek eszköztára. A leplezett eszközök alkalmazása során ugyan még mindig vannak

értelmezésbeli anomáliák, ám ezek már nem feltétlenül befolyásolják az ügyek eredményességét. A normaváltozások egységesítették a korábban széttagoltak tűnő, sokszor nem egyértelmű jogszabályi környezetet. Hatékony alkalmazásukkal a nyomozó szervek maradéktalanul végre tudják hajtani az állam büntetőjogi igényéből fakadó kötelezettségeiket.

Irodalom

Király Tibor (2003): Büntetőeljárásjog tankönyv

Mészáros Bence (2018): A bűnügyi hírszerzés új rendszere hazánkban. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XX. szám

Nyeste Péter: A titkos információgyűjtés és a leplezett eszközök, a felderítés új modellje. Belügyi Szemle 5/2018. szám

Papp-Nagy Zsolt (2019): Leplezett eszközök – Alkalmazás az új Be. alapján. Forrás: <https://www.jogiforum.hu/hirek/41170> Jogi Fórum

Szendrei Ferenc – Nyeste Péter (2019): A bűnügyi hírszerzés kézikönyve
Szendrei Ferenc: A rendészeti célú titkos információgyűjtés. Rendőrségi Tanulmányok 2020/3. szám.

CSIZNER ZOLTÁN

A különleges nyomozási eljárások szabályozása a visegrádi együttműködés többi országában

Bevezető

A modern államnak – mint a legitim erőszak alkalmazására feljogosított monopol szervezetnek – egyik fő feladata a polgárai biztonságának megóvása, az élehető környezet kialakítása és fenntartása, melyhez alkalmanként egyes alapvető jogokat is szükséges korlátoznia.

A titkos rendőrség és a titkos felderítés – mely magába foglalja mind a leplezett eszközök alkalmazását, mind pedig az ágazati törvények által szabályozott titkos információgyűjtést – nem a XXI. század terméke, azonban a második évezred elejétől egyre hangsúlyosabban jelentkeztek a bűnüldözés ezen szegmensét érintő kérdések és kétségek.

A titkos felderítés megítélése kettős. A társadalom részéről jogos elvárás az eredményes bűnüldözés, a rendészet jogsértésekkel szembeni hatékony fellépése, valamint a stabil közrend és közbiztonság által megteremtett élehető világ. A bűnözés volumene vagy a terrorizmus térnyerése miatt a mai világban ez a hatékony fellépés már elképzelhetetlen olyan eszközök és módszerek alkalmazása nélkül, melyek – szigorú törvényi felhatalmazás és szabályozás mellett – alapvető jogokat is sérthetnek.

Ugyanakkor a jogállamiság, a jogbiztonság és az alapvető jogok védelme érdekében egyre nagyobb teret nyer a bűnüldözés átlátható, egyértelmű és nyilvános szabályozásának igénye, valamint ezen szabályok alkalmazásának ellenőrzési garanciái.

A büntetőeljárásokban elsősorban a bűnüldözési célból végzett titkos felderítések adatai jelennek meg, de fontos figyelemmel kísérni minden

más olyan leplezett tevékenységet is, melynek eredménye a bünfelderítésekben hasznosulhat. Államonként változó, hogy milyen módszert, milyen engedéllyel és mennyi ideig lehet alkalmazni, illetve hogy a büntetőeljáráson kívül beszerzett adatok milyen módon lesznek felhasználhatók egy ítéletben.

A Rendészettudományi Szaklexikon¹ szerint a bünfelderítési hírszerzés *„a rendőrség és a Nemzeti Adó- és Vámhivatal hatáskörébe utalt látens bűncselekmények megismerhetősége érdekében, valamint a bűnözés színterén a bűncselekmények megelőzése érdekében folytatott, humán és technikai úton megvalósított hírszerző-elemző tevékenység”*, míg a nemzetbiztonsági hírszerzés *„az állam speciális funkciója, amelyet az e feladatra létrehozott speciális szervezetek (szolgálatok, hivatalok) látnak el. Leplezett vagy titkos tevékenység, az ellenérdekelt félre vonatkozó, korábban saját erőink által nem ismert adatok és információk megszerzésére.”* Mindkettő sajátossága, hogy a célszemélyi kör előtt leplezve, releváns új ismeretek megszerzése érdekében folytatott, általában alapvető jogokat érintő aktív tevékenység.

Ezen tevékenységek szabályozása, az alkalmazásuk során szerzett tapasztalatok és az ezekből kialakult jogviták tanulságosak minden szakembernek. Még a történelmükben közel álló és a jelenben is sok hasonlósággal bíró országok is eltérő utat jártak és járnak be ezen eszközök alkalmazásában.

Tanulmányomban a hazánkkal sok közös tulajdonsággal rendelkező Visegrádi Egyezmény három tagországának – Lengyelországnak, Szlovákiának és Csehországnak – a szabályozását mutatom be röviden.

Lengyelország

A közel 38 millió lakosú Lengyelországban az elmúlt években folyamatosan csökkent az ismertté vált bűncselekmények száma. Míg 2010-ben 1

¹ Boda József (főszerk.): Rendészettudományi Szaklexikon. Dialóg Campus. Budapest, 2019

millió138 ezer bűncselekmény jutott a hatóságok tudomására, addig 2015-ben ez a szám 827 ezerre csökkent, 2018-ban pedig 778 127 eset vált ismertté. 100 ezer lakosra kivetítve ez utóbbi adat 2 049 bűncselekményt jelent.²

2018-ban 265 szándékos emberölés és 6801 rablás történt, míg az elkövetett bűncselekmények 12%-a csalás, 8,9 %-a betörés volt, és 7,72 %-át kábítószerrel kapcsolatban követték el.³

A titkos felderítésre a közhatalom számos szervezete jogosult, így a nyomozó hatóságok (például rendőrség, határőrség, adóhivatal, Katonai Rendészet, Korruptióellenes Iroda), a polgári és katonai nemzetbiztonsági szolgálatok (kémelhárító és hírszerző szolgálatok), továbbá olyan kormányzati szervek, mint az Állami Védelmi Szolgálat.

A titkos felderítést Lengyelországban is részben a büntetőeljárás, részben pedig ágazati törvényben szabályozzák. A magyar szabályozástól eltérően azonban kevésbé egyértelmű, hogy a nyomozás elrendelését követően kizárólag a büntetőeljárás rendelkezéseit lehetne csak alkalmazni, és erről Lengyelországban is megoszlik a szakemberek véleménye.⁴

A büntetőeljárás keretében végzett titkos felderítés Lengyelországban

A lengyel büntetőeljárás törvény⁵ a 237–242.§-aiban rendelkezik az eljárás ellenőrzésről (kontrola procesowa), mely szűkebb terjedelmű, mint az ágazati szabályok általi felhatalmazás. A szabályozás a telefonbeszélgetések és az elektronikus levelezés ellenőrzésére ad csak lehetőséget, melynek célja a folyamatban lévő eljárás bizonyítékainak felderítése és megszer-

² Lengyel Statisztikai Évkönyv 2020. 80. o.

Forrás: <https://stat.gov.pl/en/topics/statistical-yearbooks/statistical-yearbooks/concise-statistical-yearbook-of-poland-2020,1,21.html>

³ Forrás: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/crime/data/database>

⁴ Małgorzata Tomkiewicz. 2016. 117–136. o.

⁵ 1997. június 6-án kelt Büntetőeljárás törvénykönyv – Be. (Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego)

zése, illetve új bűncselekmény elkövetésének megakadályozása. Az ellenőrzést az ügyész jóváhagyásával az ügyben ítélezési jogkörrel rendelkező bíróság bírója engedélyezi.

Az ágazati törvény szabályozásával ellentétben a Be. a 237.§ (3) bekezdésében – a tételes felsorolás helyett – csak általános jelleggel írja le azokat a bűncselekményeket, melyekkel kapcsolatban alkalmazható az eljárási ellenőrzés. Amennyiben az eljárás során a bűncselekmény minősítése úgy változik, hogy az már nem tartozik a felsoroláshoz, úgy intézkedni kell az ellenőrzés megszüntetésére.

Az ellenőrzés lehetséges érintettjét a törvény a 237.§ (4) bekezdésében elég széles körben és eléggé pontatlanul határozza meg. Eszerint elrendelhető a bűncselekmény gyanúsítottjával vagy vádlottjával, illetve a vele kapcsolatban álló sértettel vagy más olyan személlyel szemben, aki a cselekménnyel kapcsolatba hozható. Nincs konkrét tilalom a védőre vagy a hozzátartozóra vonatkozóan, így szinte korlátozás nélkül ellenőrizhetők a terhelt ezen kapcsolatai is.

Az ellenőrzés lehetséges időtartama 3 hónap, melyet az elrendelő bíró egy alkalommal újabb 3 havi időtartammal meghosszabbíthat. Kivételes esetben lehetőség van az ellenőrzés sürgősségi elrendelésére is, melyre az ügyész jogosult. Ez esetben a bíróságnak 5 napon belül kell az engedélyt utólag megadni, melynek hiányában az addig keletkezett adatokat meg kell semmisíteni.

A Be. 237/A. §-a alapján az ügyész dönt arról, hogy az elrendelés alapjául szolgáló bűncselekményen kívül eső tényállás, vagy az elrendelő végzésben nem szereplő személy bűnösségének bizonyítására felhasználható-e a beszerzett adat.

Az operatív ellenőrzés ellen az érintettnek a 240.§ alapján panaszjoga van, melyhez tájékoztatni kell őt az alkalmazásról. Ez a tájékoztatás – amennyiben az az eredményességet veszélyeztetné – a 239.§ alapján az eljárás végéig elhalasztható.

A Be. 312. cikke értelmében a rendőrségen kívül a határőrség (SG)⁶, a Belbiztonsági Ügynökség (ABW)⁷, a Nemzeti Adóhivatal (KAS)⁸, a Központi Korrupcióellenes Iroda (CBA)⁹ és a Katonai Rendőrség (ŻW)¹⁰ folytathat nyomozást, és így ezen belül operatív ellenőrzést.

A büntetőeljáráson kívüli titkos felderítés Lengyelországban

A büntetőeljárás mellett a titkos információgyűjtést az egyes szervezetekre vonatkozó ágazati törvények szabályozzák.

A rendőrségi törvény¹¹ (Rtv.) szerint a rendőrség alapfeladatai közé tartoznak a bűncselekmények megakadályozását célzó tevékenységek kezdeményezése és szervezése, a már elkövetett bűncselekmények és elkövetőik felderítése, valamint 2019-től a terrorizmus elleni fellépés egyes feladatai is.

Az Rtv. 14. cikke szerint a rendőrség operatív, felderítő, nyomozati és adminisztratív feladataival teljesíti a bűncselekmények felismerését, megelőzését és felderítését, valamint a körözött személyek felkutatását és elfogását.

Az operatív ellenőrzésre (kontrola operacyjna) a 19. cikkben meghatározott és Btk.-ban¹² nevesített tényállások esetében jogosult. Az operatív ellenőrzést első alkalommal legfeljebb 3 hónapra a rendőrség székhelye szerint illetékes kerületi bíróság rendeli el, amit egy alkalommal lehet 3

⁶ Straż Graniczna (SG) - Határőrség

Honlap: <https://www.strazgraniczna.pl/>

⁷ Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego (ABW) – Belbiztonsági Ügynökség

Honlap: <https://www.abw.gov.pl/>

⁸ Krajowej Administracji Skarbowej (KAS) – Nemzeti Adóhivatal

Honlap: <https://www.gov.pl/web/kas>

⁹ Centralne Biuro Antykorupcyjne (CBA) – Központi Korrupcióellenes Iroda

Honlap: <https://cba.gov.pl/>

¹⁰ Żandarmerii Wojskowej (ŻW) – Katonai Rendőrség

Honlap: <https://www.wojsko-polskie.pl/kgzw/>

¹¹ 1990. április 6-án kelt törvény a rendőrségről – Rtv. (Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji)

¹² 1997. június 06-án kelt törvény a Büntető Törvénykönyvről – Btk. (Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz. U. z 2016 r., poz. 1137 z późn. zm.)

hónappal meghosszabbítani. Indokolt esetben ez további 12 hónappal hosszabbítható, így az ellenőrzés maximális időtartama 18 hónap.

A késelem veszélye esetén lehetőség van sürgősségi elrendelésre is. Erre előzetes ügyészi hozzájárulással 5 napra a rendőrség főparancsnoka, a vajdasági rendőrparancsnok, valamint a CBSP¹³ vagy a BSWP¹⁴ parancsnoka jogosult. Ez idő alatt kell beszerezni a bíróság engedélyét, melynek hiányában az addigi ellenőrzés anyagait meg kell semmisíteni.

Az operatív ellenőrzés során az alábbi módszerek alkalmazására van lehetőség:

1. a technikai eszközökkel folytatott beszélgetések tartalmának megismerése és rögzítése, beleértve a telekommunikációs hálózaton keresztülit is;
2. helyiségekben, közlekedési eszközökben, vagy más nem nyilvános helyen zajló események megfigyelése kép- és hangrögzítő eszköz alkalmazásával;
3. a levelezés tartalmának megismerése és rögzítése, beleértve az elektronikus levelezést;
4. az informatikai adathordozókban, telekommunikációs eszközökben található adatok megismerése és rögzítése;
5. küldeményekhez való hozzáférés és a tartalmuk ellenőrzése.

Az ellenőrzés során keletkezett anyagok büntetőeljárásban történő felhasználásáról ügyészi előterjesztés alapján bíró dönt. A felhasználásra nem kerülő anyagok megsemmisítési rendjéről a 19. cikk 15f–15j. pontja rendelkezik.

A bírói engedélyhez kötött operatív ellenőrzés mellett az Rtv. lehetőséget biztosít más konspirált eszközök és módszerek alkalmazására is, így a 19a. cikk az ügyész előzetes engedélye alapján végrehajtható álvásárlásra

¹³ Centralne Biuro Śledcze Policji (CBSP) – Központi Rendőri Nyomozó Iroda
Honlap: <https://cbsp.policja.pl/>

¹⁴ Biuro Spraw Wewnętrznych Policji (BSWP) – Rendőrségi Belügyi Hivatal
Honlap: <https://policja.pl/pol/bswp/67855,Biuro-Spraw-Wewnetrznych-Policji.html>

(zakup kontrolowany), a 19b. cikk az ügyész párhuzamos tájékoztatása mellett végrehajtható ellenőrzött szállításra (niejawne nadzorowanie). A 20a. cikk külső engedély nélkül teszi lehetővé a tevékenység fedőokmányokkal (kamouflaż) és más módon történő leplezését, míg a 20c. cikk a kommunikációs (például hívásforgalmi) adatok – szintén külső engedély nélküli – beszerzését és kezelését engedélyezi, mely egyike a jogvédők által leginkább támadott szabályozásoknak.

A 22. cikk az együttműködők (informátorok) alkalmazására (pomoc osób niebędących policjantami) ad felhatalmazást. A szabályozás egyik kitétele, hogy a rendőrséget segítő személyek adatait nem hozhatják nyilvánosságra. Ez alól egyedüli kivétel bűncselekmény elkövetése esetén az ügyész felé történő adatszolgáltatás. Az együttműködők munkájukért díjazásban részesülhetnek.

Egyes módszerek alkalmazására az Rtv. csak fővonalakban ad felhatalmazást, a részletes szabályozást – így többek között a fedett nyomozók alkalmazására vonatkozót – alacsonyabb szintű, belső normák tartalmazzák.

A határőrség a rendőrséghez hasonló feltételekkel végezhet operatív felderítést a működéséről szóló törvény¹⁵ 9e. cikke alapján, illetve jogosult nyomozás lefolytatására is az 1. cikk (2) bekezdés 4) pontja szerint. A lényeges különbség – az alapfeladat eltérő jellegéből adódóan – a hatáskörükbe tartozó bűncselekményekben van. A határőrség feladata „az államhatárok védelme, a határforgalom ellenőrzése, valamint az illegális migráció megelőzése és ellensúlyozása”, így a 9e. cikk (1) bekezdésében felsorolt és a titkos információgyűjtéssel érinthető tényállások is ehhez igazodnak.

A Nemzeti Adóhivatal a 2017. február 28-ai integrációját megelőzően Lengyelországban az adóigazgatási, a vámhatósági és az adóellenőrzési

¹⁵ 1990. október 12-én kelt törvény a határőrségről (Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej)

szakterület külön szervezeti egységben működött. Az összevont új szervezet működéséről szóló törvény¹⁶ (NAH tv.) meghatározása szerint elsődleges feladatai között szerepel az adók és vámok beszedése, valamint a közterhekkel kapcsolatos kötelezettségek helyes teljesítésének ellenőrzése.

Az operatív ellenőrzésre vonatkozó szabályokat a NAH tv. 118. cikke tartalmazza, mely szintén csak a hatáskörbe tartozó bűncselekmények nevesítésében tér el lényegesebben az Rtv. szabályozásától. Azonban a NAH tv. sokkal részletesebben rendelkezik a nyilvános helyen történő megfigyelésről (117. cikk) vagy az adatkérésről (113–115. cikk), beleértve a távközlési (meta) adatok kérdéskörét is.

Ezen felül a 121. cikke már egyértelműen kimondja, hogy az ellenőrzött szállítás és az álvásárlás végrehajtása nem valósít meg bűncselekményt.

A Katonai Rendőrség Lengyelország fegyveres erőinek bűnüldöző szervezete, melynek feladata a katonai fegyelem betartatása, a közrend védelme, a katonai egységek helyiségeiben és nyilvános helyeken elkövetett bűncselekmények megakadályozása, felderítése. A szervezet ebből adódóan speciális személyi (elsősorban katonák) és bűncselekményi körre rendelkezik hatáskörrel, melyet a reá vonatkozó törvény¹⁷ határoz meg. Feladata ezen bűncselekmények felismerése, megelőzése, felderítése és nyomozása, mely magába foglalja mind az operatív ellenőrzést, mind pedig nyomozó hatóságként a büntetőeljárás lefolytatását is. Az operatív ellenőrzés szabályozása megegyezik az Rtv. rendelkezéseivel, lényeges eltérés nem található.

¹⁶ 2016. november 16-án kelt törvény a Nemzeti Adóhivatalról (Ustawa z dnia 16 listopada 2016 r. o Krajowej Administracji Skarbowej)

¹⁷ 2001. augusztus 24-én kelt törvény a Katonai Rendőrségről és a katonai rendvédelmi szervekről (Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych)

A nemzetbiztonsági szolgálatok működését két jelentősebb törvény szabályozza. A polgári szolgálatokra a Belbiztonsági Ügynökségről és a Hírszerző Ügynökségről szóló¹⁸, míg a katonai szervezetekre a Katonai Elhárító Szolgálatról és a Katonai Hírszerző Szolgálatról szóló törvény¹⁹ vonatkozik. Mindkettő azonos felépítéssel határozza meg a hírszerző és elhárító szolgálatok tevékenységét, jelentős különbség a működési területek specializációjában van.

A polgári elhárítás, azaz a Belbiztonsági Ügynökség (ABW) feladata az államot és annak belső biztonságát fenyegető veszélyek azonosítása, megelőzése és leküzdése, az alkotmányos rend, az állam függetlenségének és területi sérthetlenségének biztosítása, egyes – a működéséről szóló törvényben megjelölt – bűncselekmények felismerése, megelőzése és felderítése.

A Katonai Elhárító Szolgálat (SKW)²⁰ feladata a katonai erők biztonsági helyzetét, államvédelmi és harci képességét érintő fenyegetésekkel szembeni védelem.

Feladatuk teljesítéséhez mindkét szolgálat az Rtv.-ben meghatározott módszereket alkalmazhatja, az ott leírt engedélyezési renddel és határidőkkel.

A szabályozásban eltérés, hogy az elhárító szolgálatok (ABW, SKW) vezetői – a legfőbb ügyésszel történt konzultációt követően – eltekinthetnek a feljelentés megtételétől, és a megszerzett adatok ügyészségnek történő átadásától, ha a terrorizmusnak minősülő bűncselekmény vagy kémtevékenység elkövetésével gyanúsítható (cél)személy a tevékenységét

¹⁸ 2002. május 24-én kelt törvény a Belbiztonsági Ügynökségről és a Hírszerző Ügynökségről - ABW tv. (Ustawa z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu)

¹⁹ 2006. június 09-én kelt törvény a Katonai Elhárító Szolgálatról és a Katonai Hírszerző Szolgálatról - SKW tv. (Ustawa dnia 9 czerwca 2006 r. o Służbie Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służbie Wywiadu Wojskowego)

²⁰ Służba Kontrwywiadu Wojskowego (SKW) – Katonai Elhárító Szolgálat
Forrás: <https://www.skw.gov.pl/>

részletesen feltárja, továbbá önkéntes együttműködést vállal a szolgálattal.²¹

Az együttműködés akadálya lehet, ha az érintett személy szándékos élet elleni bűncselekményt követett el, vagy az együttműködési megállapodást követően is folytatja Lengyelország elleni tevékenységét.

A fentiekén túl a polgári elhárítás (ABW) a terrorizmus elleni fellépésben is jelentős szerepet kapott, miután a 2016-os terrorizmus elleni törvény²² értelmében a szervezet vezetője felelős a terrorista jellegű események megelőzéséért. Ennek során jogosult – az Rtv. szerint egyébként bírói engedélyhez kötött – operatív ellenőrzést nem lengyel állampolgárral szemben, a legfőbb ügyész engedélyével alkalmazni, 3 hónapos időtartamra. Az Rtv.-hez hasonlóan ez egy alkalommal 3 hónappal, majd további, maximum 12 hónappal meghosszabbítható.²³

Feladatukból eredően a hírszerző szolgálatok – a polgári Hírszerző Ügynökség (AW)²⁴, illetve a Katonai Hírszerző Szolgálat (SWW)²⁵ – elsődleges működési területe Lengyelországon kívül esik. A törvény a hírszerző szolgálatokat önálló operatív ellenőrzésre nem jogosítja fel, így ezért ennek esetleges országhatáron belüli alkalmazására az elhárító szolgálatokat – a polgári szolgálattal az ABW-t, míg a katonáinak az ABW-t vagy az SKW-t – kell igénybe venniük.²⁶

A Központi Korrupcióellenes Iroda (CBA) feladata az állami és a gazdasági életben – különösen az állami és helyi önkormányzati intézményekben – folytatott korrupció leküzdése, valamint az állam gazdasági érdekeit

²¹ ABW tv. 22b. § és SKW tv. 27a.§

²² 2016. június 10-án kelt törvény a terrorizmusellenes tevékenységekről és más jogi aktusok módosításairól (Ustawa z dnia 10 czerwca 2016 r. o działaniach antyterrorystycznych)

²³ Terrorizmus elleni törvény 8. cikk.

²⁴ Agencja Wywiadu (AW) – Hírszerző Ügynökség

Forrás: <https://aw.gov.pl/>

²⁵ Służba Wywiadu Wojskowego (SWW) – Katonai Hírszerző Szolgálat

Forrás: <http://www.sww.gov.pl/>

²⁶ ABW tv. 6. cikk (3) bekezdés, SKW tv. 6. cikk (3) bekezdés

sértő tevékenységek elleni küzdelem. Ennek érdekében jogosult – a működését szabályozó törvény²⁷ alapján – nyomozó hatóságként eljárni, illetve operatív felderítő tevékenységet folytatni a hatáskörébe tartozó bűncselekmények megelőzése és felismerése érdekében. A törvény 17. cikkében engedélyezett operatív ellenőrzés szabályai – a hatáskörbe tartozó bűncselekményekhez igazítva – itt is megegyeznek az Rtv. általi szabályozással.

A 2018. január 1-jétől működő Állami Védelmi Szolgálat (SOP)²⁸ fő feladatai közé tartozik meghatározott beosztást ellátó személyek (például az államfő, miniszterelnök, egyes miniszterek) és kijelölt létesítmények (például az állam irányítása szempontjából fontos közintézmények, külképviseletek) védelme, valamint az ellenük tervezett vagy elkövetett bűncselekmények azonosítása, megelőzése és felderítése. A rá vonatkozó törvény²⁹ értelmében munkája során jogosult operatív ellenőrzés alkalmazására is, melyet a 42. cikk szabályoz, az Rtv.-vel megegyező feltételekkel és kötelezettségekkel. Ugyanakkor a nyilvánosságra hozott statisztikai adatok szerint 2019-ben a SOP nem élt ezzel a felhatalmazással, és nem végzett operatív ellenőrzést.³⁰

Az ellenőrzés rendszere és az aktuális kérdések Lengyelországban

A legfőbb ügyész – évente nyilvánosságra hozott jelentése szerint – a jogosult szervezetek 2019-ben 5 839 esetben kezdeményeztek operatív ellenőrzést, ami nem sokkal kevesebb az előző évi 6 088 kezdeményezésnél. Az előterjesztések közül a legtöbb, 4 406 ügy a rendőrségtől érkezett, a határőrség 395, míg a CBA 384 ellenőrzésre nyújtott be kérelmet. A titkosszol-

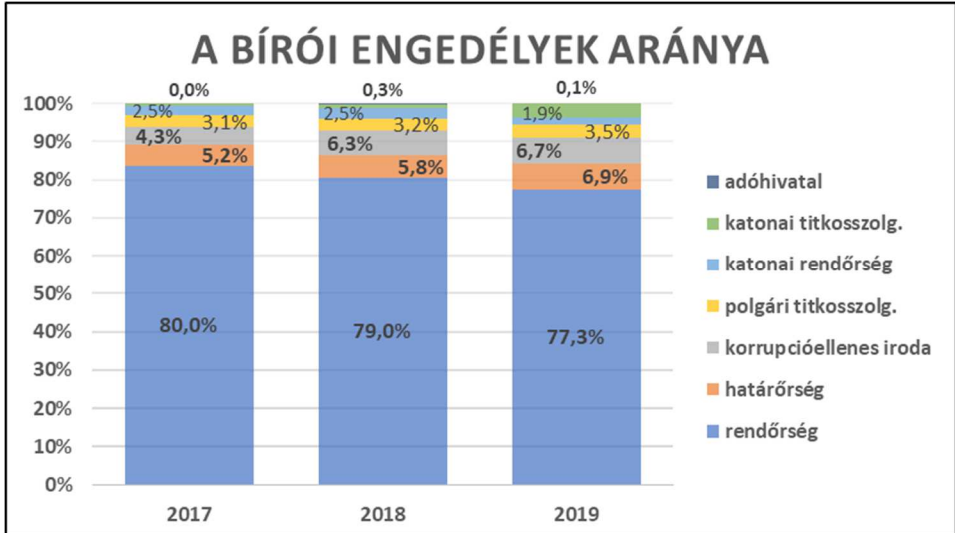
²⁷ 2006. június 9-én kelt törvény a Központi Korrupcióellenes Irodáról (Ustawy z dnia 9 czerwca 2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym)

²⁸ Służbie Ochrony Państwa (SOP) – Állami Védelmi Szolgálat
Honlap: <https://www.sop.gov.pl/>

²⁹ 2017. december 8-án kelt törvény az Állami Védelmi Szolgálatról (Ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o Służbie Ochrony Państwa)

³⁰ Forrás: <https://www.polishnews.co.uk/wiretapping-almost-6000-poles-in-the-crosshairs-of-the-services/>

gálatok közül polgári elhárítás 206, míg a katonai terület 200 ügyben kezdeményezett operatív ellenőrzést. 2019-ben 103 esetben az ügyészség nem terjesztette tovább a kérelmet, míg 25 ügyben a bíróság utasította azt el.³¹

1. számú ábra

A kiadott bírói engedélyek szervenkénti megoszlása 2017–2019. között³²

A törvények nem nevesítenek olyan testületet vagy szervezetet, melynek hatásköre és feladata lenne a – bűnüldöző vagy nemzetbiztonsági – titkos felderítést folytató szervezetek tevékenységének rendszeres, időszakos ellenőrzése.

Lengyelországban erőteljes társadalmi vita bontakozott ki a rendőrségi törvény – és az annak mintájára készült többi ágazati törvény – által szabályozott titkos megfigyelésekről. Jogvédők, más civil szervezetek és az ombudsman is kritikát fogalmazott meg, melyben a titkos információgyűjtések

³¹ Forrás: <https://www.senat.gov.pl/download/gfx/senat/pl/senatdruki/10906/druk/-157.pdf>

³² A legfőbb ügyész éves jelentései, saját összesítés

túl tágan értelmezhető kereteire és az ellenőrzés során keletkezett irreleváns adatok megsemmisítésének eltérő szabályozására hívták fel a figyelmet.

Az ombudsman 2011-ben beadvánnyal fordult a lengyel Alkotmánybírósághoz, mely 2014. július 30-án született ítéletében³³ megállapította, hogy a hatályos jogszabályok több pontban ellentétesek a lengyel alaptörvénnyel. 18 hónap határidőt adott a vonatkozó szabályok módosítására, mely végül 2016. január 15-ei hatállyal megtörtént. Utólagos jogi garanciaként bekerült az operatív ellenőrzést szabályozó törvényekbe³⁴ egy fél-éves jelentési kötelezettség a bíróságok felé a távközlési (meta) adatok beszerzésének mennyiségéről és jogi alapjairól. A bíróság a 30 napos határidővel lefolytatott ellenőrzésének megállapításairól a jelentést készítő szervezetet írásban tájékoztatja.

A módosítás a kívánt eredményt azonban nem hozta meg, így újabb kifogások és panaszok után az ügy a Velencei Bizottság elé került, amely a 2016. június 13-án kiadott véleményében³⁵ átfogóan értékelte a lengyel szabályozást. Ebben megállapította, hogy az eljárási garanciák és eszközök nem elégségesek az esetleges visszaélések és túlkapások megakadályozásához, és többek között az alábbiak kidolgozását javasolta:

- a hívásforgalmi (meta) adatok beszerzéséhez az arányosság elve alapján a szükséges engedélyezési rend kialakítása;
- a privilegizált kommunikációk (például védő-ügyfél közötti beszélgetések) ellenőrzésének a tilalma, illetve pontos meghatározása ezen tilalom alóli kivételeknek;

³³ Trybunał Konstytucyjny K23/11.

Forrás: <https://trybunal.gov.pl/postepowanie-i-orzeczenia/wyroki/art/7004-okreslenie-katalogu-zbieranych-informacji-o-jednostce-za-pomoca-srodkow-technicznych-w-dzialani>

³⁴ Például az Rtv. 20ca. cikk.

³⁵ Opinion No. 839/2016

Forrás: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2016\)012-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2016)012-e)

- a hívásforgalmi (meta) adatok lehetséges megfigyelési időtartamának korlátozása; és az adatkezelések nyomon követhetősége érdekében annak megfelelő dokumentálása, nyilvántartása;
- az előzetes bírósági engedélyezési rendszer kiegészítése további eljárási garanciákkal (például hatékony panaszkezelési mechanizmus, az ilyen műveletek automatikus utólagos felügyeletének rendszere).

Ezzel párhuzamosan az Emberi Jogok Európai Bíróságán is folyamatban van egy eljárás³⁶, melyet Mikołaj Pietrzak ügyvéd és a Helsinki Emberi Jogi Alapítvány két tagja kezdeményezett. Panaszukban azt kifogásolták, hogy a 2016-os törvénymódosítások ellenére sem biztosított Lengyelországban a titkos információgyűjtéssel kapcsolatban a hatékony jogorvoslati lehetőség, mivel az esetleges ellenőrzésről semmilyen tájékoztatást sem kaphatnak az érintett szervektől.

Szlovákia

Az elmúlt években – az európai trendnek megfelelően – Szlovákiában is folyamatosan javultak a bűnügyi statisztikai adatok. 2010-ben 95 ezer feletti bűncselekmény vált ismertté, amely 2015-re 73 ezerre csökkent, míg 2018-ban 61 392 eset jutott a hatóságok tudomására a közel 5,5 milliós lakosú országban, ami 100 ezer lakosonként 1 126 bűncselekményt jelent.³⁷

2018-ban 67 szándékos emberölés és 475 rablás történt, míg az elkövetett bűncselekmények 30%-a csalás, 7,4 %-a betörés volt, és 2,56 %-át kábítószerral kapcsolatban követték el.³⁸

³⁶ EJEB 72038/17. és EJEB 25237/18.

³⁷ Szlovák Statisztikai Hivatal

Honlap: <http://statdat.statistics.sk/>

³⁸ Forrás: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/crime/data/database>

A büntetőeljárás keretében végzett titkos felderítés Szlovákiában

Az érintett tudta nélküli információgyűjtés büntetőeljárás célból történő alkalmazását a büntetőeljárás törvény³⁹ (Be.) szabályozza. A törvény szerint ez információ-technikai eszközök (informačno-technickými prostriedkami – ITP) alkalmazásából és operatív felderítésből (operatívno-pátracia činnosť – OPČ vagy OPC) állhat.

Az ITP fogalma alatt a Be. az elektromos, rádió-, fototechnikai, optikai, mechanikai, vegyi és egyéb technikai eszközök és berendezések, illetve azok fájljainak minősített módon történő használatát érti, úgymint például a távközlési kommunikáció ellenőrzését és rögzítését vagy a megfigyeléseket.⁴⁰

Az OPC eszközeiként az ellenőrzött szállítást, a küldemények tartalmának cseréjét, az ügynök alkalmazását, az átvásárlást és a személyek és tárgyak megfigyelését nevesíti.⁴¹

A fenti módszerek mindegyike külső engedélyhez kötött, melynek szintje – azaz hogy bíró vagy ügyész engedélyezi – részben az eljárás szakaszától, részben pedig az adott módszertől függ.

Szlovákiában a büntetőeljárás két nagyobb és ezeken belül több kisebb szakaszra bontható. Az első nagyobb fejezet – az előzetes eljárás – foglalja magába a büntetőeljárás előtti részt és az előkészítő eljárást, míg a második nagyobb fejezet a bíróság előtti eljárás rendjét tartalmazza.

Az előzetes eljáráson belül a büntetőeljárás előtti rész feladata egy beérkezett feljelentésről 30 napon belül megállapítani, hogy fennállnak-e a büntetőeljárás elrendelésének feltételei. A következő, előkészítő szakasz célja a büntetőeljárás keretén belül a tényállás tisztázása, az elkövető felderítése és a bűnösségének (vagy ártatlanságának) megállapításához szükséges bizonyítékok felkutatása és eljárási rend szerinti rögzítése.

³⁹ 301/2005. törvény a büntetőeljárásról (301 Zákon z 24. mája 2005 Trestný Poriadok)

⁴⁰ Be. 10.§ (21) bekezdése

⁴¹ Be. 10.§ (22) bekezdése

A fentiek értelmében a rendőrnek – és a törvény alapján az annak minősülő más eljáró személynek⁴² – ebben az előzetes eljárásban nyílik lehetősége konspiráltan, az érintett tudta nélkül, bizonyítékként is felhasználható információkat beszerezni.

Az értelmező rendelkezés szerint erre a rendőrség⁴³ (beleértve a korábbi Vasúti Rendőrséget⁴⁴ és az Ellenőrzési Szolgálat Hivatalát⁴⁵ is), a Pénzügyi Igazgatóság Bűnügyi Hivatala⁴⁶, a Börtön és Igazságügyi Őrség⁴⁷ és a Katonai Rendőrség⁴⁸ jogosult.

A büntetőeljárás előtti részben az engedélyezés kivétel nélkül a bírói szenátus elnökének a hatásköre.

Az előkészítő szakaszban az egyes módszerek alkalmazását az ügyész vagy az eljárási bíró engedélyezi:

- ügyészi engedélyhez kötött a küldemény tartalmának cseréje (Be. 110.§), az ellenőrzött szállítás (Be. 111.§), az álvásárlás (Be. 112.§) és a nyilvános helyen, technikai eszköz igénybevétele nélkül végrehajtott megfigyelés (Be. 113.§);
- az eljárási bíró engedélyezi a magánlakásban vagy annak minősülő egyéb helyen, illetve – a helyszíntől függetlenül – az ITP igénybevételével végrehajtott megfigyelést (Be. 113.§), video-, audio-

⁴² A Be. 10.§ (8) bekezdése értelmezi a törvény szerint rendőrnek tekintendő személyeket és az őket foglalkoztató szerveket.

⁴³ Polícijska služba – rendőrség

Honlap: https://www.minv.sk/?PZ_SR

⁴⁴ Železničnej polície (ZP) – Vasúti Rendőrség, ami 2011. 01. 1-jétől a rendőrségbe integrálódott

Honlap: <https://www.minv.sk/?historia-1>

⁴⁵ Úrad inšpekčnej služby – Ellenőrzési Szolgálat Hivatala

Honlap: <https://www.minv.sk/?urad-inspekcej-sluzby>

⁴⁶ Kriminálny úrad finančnej správy – Pénzügyi Igazgatóság Bűnügyi Hivatala

Honlap: <https://www.financnasprava.sk/sk/financna-sprava/organy-financnej-spravy/kriminalny-urad-fs>

⁴⁷ Zbore väzenskeja justičnej stráže (ZVJS) – Börtön és Igazságügyi Őrség

Honlap: <https://www.zvjs.sk/sk>

⁴⁸ Vojenskej polície (VP) – Katonai Rendőrség

Honlap: <https://mp.mil.sk/>

vagy video-audiofelvételek készítését (Be. 114.§), a telekommunikációs forgalom lehallgatását és rögzítését (Be. 115.§.), a távközlési adatok beszerzését (Be. 116.§), illetve az ügynök (Be. 117.§) alkalmazását.

A jogi szabályozásban a módszer alkalmazásával ellenőrizhető személyek körét nem határozták meg, mint ahogyan kizáró okok sem szerepelnek. Egyedül a terhelt és a védője közötti kommunikáció élvez fokozott védelmet. Amennyiben az alkalmazás során (például megfigyelés, telefonlehallgatás, kép- vagy hangrögzítés) ennek ténye megállapítást nyer, úgy az erre vonatkozó adatokat meg kell semmisíteni.

A nem egymozzanatos alkalmazások engedélyezett időtartama 6 hónap, melyet később alkalmanként 2-2 hónappal, többször is meghosszabbíthat az engedélyt kiadó. Mivel a büntetőeljárás előtti rész határideje 30 nap, így az ekkor elrendelt módszer hosszabbítására már az előkészítő szakban kerül sor, és arra az eljárási bíró jogosult.

Minden esetben folyamatosan kell vizsgálni az adott módszer elrendelését megalapozó körülmények meglétét, és ezek megszűnése esetén – a határidőtől függetlenül – intézkedni kell az alkalmazás megszüntetésére.⁴⁹

A küldemény tartalmának kicserélése (zámena obsahu zásielok) egy olyan, a magyar jogi szabályozásban nem szereplő módszer, amely a hazai büntelfelderítésben is hasznosítható lenne. Az eljárás lényege, hogy valamely illegális tárgyat vagy anyagot (például kábítószer, prekurzor, lőfegyver, robbanóanyag, mérge, hasadó vagy nukleáris anyag, hamis pénz vagy értékpapír) tartalmazó küldemény esetén annak tartalmát – a bírói szenátus elnökének vagy az ügyésznek az engedélyével, dokumentáltan – kicserélik ártalmatlan és veszélytelen anyagra. A kivett dolog a büntetőeljárásba lefoglalt bűnjelként kerül be, és így a küldemény tényleges címzettje kockázat nélkül marad felderíthető. A módszerhez szorosan kapcsolódik a Be. 109.§ szerint szabályozott, a visszatartott küldemény nyitásának jogintézménye.

⁴⁹ Miroslav Lison, Peter Polak, 2008.

Az ellenőrzött szállítás (kontrolovaná dodávka) szintén az előző pontban jelzett illegális dolgok útjának, tényleges címzettjének a felderítését és azonosítását teszi lehetővé. A végrehajtáshoz a bírói szenátus elnökének vagy az ügyésznek az engedélye szükséges, de indokolt esetben, a késedelem veszélyére tekintettel a rendőr ezek hiányában is megkezdheti. Ehhez 48 órán belül kell a szükséges külső engedélyt utólag beszerezni.

Az ellenőrzött szállítást a rendőrség hajtja végre, és ehhez a Pénzügyi Igazgatóság Bűnügyi Hivatal segítségét is igénybe veheti. Amennyiben az ellenőrzött áru további megfigyelése nem biztosítható, vagy az ellenőrzött szállítás folytatása veszélyhelyzetet eredményezne, azt be kell fejezni.

Az álvásárlást (predstieraný prevod) a három évnél súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmény, illetve korrupció⁵⁰, vagy más, nemzetközi szerződés alapján üldözendő szándékos bűncselekmény esetén lehet végrehajtani. Ehhez a bírói szenátus elnökének vagy az ügyésznek az engedélye szükséges, de haladéktalan esetben ezek nélkül is végrehajtható, mely esetben 48 órán belül kell az engedélyező végzést beszerezni.

A személy vagy tárgy mozgásának ellenőrzését jelentő megfigyelés szándékos bűncselekmény gyanúja esetén végezhető. Amennyiben erre nyilvános helyen kerül sor, és a végrehajtáshoz nem alkalmaznak ITP-t, úgy az engedélyezés a bírói szenátus elnökének vagy az ügyésznek a hatásköre, míg az ezen kívül eső esetekben a bírói szenátus elnökének vagy az eljárási bírónak az előzetes engedélye szükséges.

Halaszthatatlan esetben külső engedély nélkül is megkezdhető, de a szükséges végzést 24 órán belül be kell szerezni.

A végrehajtás határideje 6 hónap, mely újabb 6 hónappal hosszabbítható. 12 hónap után a megfigyelésre szóló engedély meghosszabbítása minden esetben az eljárási bíró hatásköre.

⁵⁰ A Btk. különös részének VIII. fejezetében szereplő, a közélet rendje elleni bűncselekmények gyűjtőfogalma.

A megfigyelést a rendőrség kijelölt egysége hajtja végre. Amennyiben a megfigyelés során megállapítást nyer, hogy az ellenőrzött személy a védőjével kommunikál vagy találkozik, úgy a megfigyelést be kell fejezni, és a beszerzett adatokat nem lehet felhasználni.

A megfigyelés adatai az alapügyön kívül – az engedélyező végzésben szereplő bűncselekménytől eltérő tényállással kapcsolatban – csak másik szándékos bűncselekmény felderítésére, bizonyítására használhatók fel.

Video-, audio- vagy video-audiofelvételek leplezett módon történő készítésére 3 évnél súlyosabban büntetendő szándékos bűncselekmény, korrupció, vagy más, nemzetközi szerződés alapján üldözendő szándékos bűncselekmény gyanúja esetén van lehetőség.

A módszer alkalmazását a bírói szenátus elnöke vagy az eljárási bíró engedélyezi.

Halaszthatatlan esetben – amennyiben annak használata vagy telepítése nem jár magánlakásba történő belépéssel – az ügyész jogosult az engedélyező végzés kiadására, de 24 órán belül be kell szerezni az eljárási bíró jóváhagyását is. A magánlakást – vagy azzal egy elbírálás alá eső egyéb helyet – érintő alkalmazáshoz minden esetben szükséges a bírói szenátus elnökének vagy az eljárási bírónak az előzetes engedélye.

Az engedélyezett időtartam 6 hónap, mely később többször is, alkalmanként 2-2 hónappal meghosszabbítható.

A megfigyeléshez használt technikai eszközöket a rendőrség speciális egysége kezeli. Amennyiben megállapítást nyer, hogy az ellenőrzött személy a védőjével kommunikál vagy találkozik, úgy a beszerzett adatok nem használhatók fel.

Az ellenőrzés adatai az alapügyön kívül csak olyan bűncselekmény felderítésére, bizonyítására használhatók fel, mely megfelel az elrendelés alapfeltételeinek.

A fel nem használható, vagy az alkalmazás céljával össze nem függő adatokat meg kell semmisíteni. Az erről készült jegyzőkönyvet a nyomozás irataihoz kell csatolni.

Az alkalmazásról az eljárást jogerősen befejező hatóság tájékoztatja az érintettet, aki a tájékoztatástól számított 2 hónapon belül panasszal élhet.

Az értesítési kötelezettséget 3 éven belül kell teljesíteni, amely mellőzhető is az alábbi kivételes esetekben:

- ha az alkalmazásra súlyos vagy szervezett bűnözéssel, illetve terrorizmussal összefüggésben került sor;
- az ügyben van olyan terhelt, akivel szemben az eljárás jogerősen még nem zárult le;
- a büntetőeljárás célját sértené.

A távközlési forgalom (például telefonbeszélgetés) megfigyelését és rögzítését korrupció, szélsőséges bűncselekmény, a köztisztviselők hatalommal való visszaélése, pénzmosás vagy más, nemzetközi szerződés alapján üldözendő szándékos bűncselekmény gyanúja miatt folytatott büntetőeljárásban rendelheti el 6 hónapra a bírói szenátus elnöke vagy az eljárási bíró. Az időtartam további 2-2 hónappal, több alkalommal is hosszabbítható.

Halaszthatatlan esetben az ügyész is jogosult az engedélyező végzés kiadására, de 24 órán belül be kell szerezni az eljárási bíró jóváhagyását is.

A módszer magába foglalja a telekommunikációs eszközön továbbított közlemény tartalmának megismerését és a számítógépes rendszer útján továbbított adatok (például e-mail) megfigyelését is. Az engedélyezés során ellenőrzött objektumként (például kapcsolási szám, IP cím) külön-külön végzést kell hozni.

Az ellenőrzést a rendőrség illetékes osztálya hajtja végre. A megfigyelt és rögzített kommunikációról szó szerinti leíratot kell készíteni, és elektronikus adathordozón csatolni kell a teljes beszélgetést tartalmazó fájlt. Idegen nyelvű szöveg leírásához tolmácsot kell igénybe venni. Ha a terhelt vagy a védője a leíratral nem ért egyet, saját költségen új leírást készíttethet.

A terhelt védővel folytatott beszélgetése az eljárásban nem használható fel, ezeket az adatokat haladéktalanul meg kell semmisíteni.

A beszerzett adatok az alapügyön kívül csak olyan bűncselekmény felderítésére, bizonyítására használhatók fel, mely megfelel az elrendelés alapfeltételeinek.

A fel nem használható, vagy az alkalmazás céljával össze nem függő adatokat meg kell semmisíteni. Az erről készült jegyzőkönyvet a nyomozás irataihoz kell csatolni.

Az ellenőrzésről az eljárást jogerősen befejező hatóság tájékoztatja az érintettet, aki a tájékoztatástól számított 2 hónapon belül panasszal élhet. Az értesítési kötelezettséget 3 éven belül kell teljesíteni, amely kivételesen mellőzhető is az alábbi esetekben:

- ha az ellenőrzésre súlyos vagy szervezett bűnözéssel, illetve terrorizmussal összefüggésben került sor;
- az ügyben van olyan terhelt, akivel szemben az eljárás jogerősen még nem zárult le;
- a büntetőeljárás célját sértené.

A távközlési adatok (például előfizetői adatok, híváslisták, cellainformációk) beszerzésére legalább 3 éves büntetési tétellel fenyegetett bűncselekmény, valamint zaklatással, veszélyes fenyegetéssel, közveszéllyel fenyegetéssel megvalósított egyéb bűncselekmény, illetve más, nemzetközi szerződés alapján üldözendő szándékos bűncselekmény gyanúja miatt van lehetőség, melyre a bírói szenátus elnöke vagy az eljárási bíró ad ki engedélyező végzést. Az adatközlés legfeljebb 6 hónapig tarthat, mely határidő további 2-2 hónappal – akár többször – meghosszabbítható.

A jogorvoslat érvényesítéséhez a tájékoztatási kötelezettségek, illetve a panasztételi jog előírásai megegyeznek a távközlési forgalom ellenőrzésre vonatkozó rendelkezésekkel.

Az ügynök (agent) alkalmazásának egyik kulcskérdése, hogy ki tartozik ezen fogalom alá. Szlovákiában a nemzeti vagy más állam rendőrségének – rendőri mivoltát leplező – tagja mellett lehetőség van a korrupció, vagy a terrorizmussal összefüggő bűncselekmények miatti eljárásban a rendőrség állományán kívül eső személyt is ügynökként foglalkoztatni, melyhez az ügyész megbízása szükséges.⁵¹ Ez a megbízás nem a konkrét ügyben

⁵¹ Be. 10.§. (20) bekezdése

történő alkalmazásra szóló engedély, hanem a rendőrség tagjával azonos jogállás biztosítása.

Az ügynök alkalmazásának célja a korrupció, terrorizmussal összefüggő vagy a köztisztviselői hatalommal való visszaélés, vagy a nemzetközi szerződés alapján üldözendő más bűncselekmények, illetve pénzmosás megállapításához, felderítéséhez és az elkövetők felelősségre vonásához szükséges adatok beszerzése.

Az adott ügyben az ügynök alkalmazását a bírói szenátus elnöke vagy eljárási bíró engedélyezi 6 hónap időtartamra, mely később többször is, alkalmanként 2-2 hónappal meghosszabbítható. Halaszthatatlan esetben az alkalmazást az ügyész is engedélyezheti, de 72 órán belül be kell szerezni a bírói végzést is.

Az alkalmazás során a provokáció általában tiltott. Ez alól azok a hivatali korrupciós ügyek kivételek, amelyeknél valószínű, hogy az ügynök kezdeményezése vagy felhívása nélkül is elkövetnék.

A szlovák Btk. kizárja az ügynök által, a szükséges engedélyek birtokában elkövetett cselekmény büntethetőségét.⁵²

A fedésben lévő ügynök a legendája során kapott felhatalmazással beléphet más magánlakásába (vagy az azzal azonos elbírálás alá eső területre), ahhoz nincs szükség külön bírói végzésre.⁵³

A büntetőeljárás során az ügynököt tanúként csak az ügyész hallgathatja ki, és ennek során a tényleges személyazonosságának titokban kell maradnia. A kihallgatására vonatkozó szabályok megegyeznek a védett tanúéval.

A beszerzett adatok az alapügyön kívül csak olyan bűncselekmény felderítésére, bizonyítására használhatók fel, mely megfelel az elrendelés alapfeltételeinek.

A büntetőeljáráson kívüli titkos felderítés Szlovákiában

A büntetőeljáráson kívüli alkalmazás engedélyezési és eljárási rendjét részben egy általános, minden titkos információgyűjtésre feljogosított szervre

⁵² Btk. 30.§

⁵³ Be. 117.§ (9) bekezdés

vonatkozó „lehallgatási törvény”⁵⁴, részben pedig az egyes szolgálatok és szervezetek működésére vonatkozó, speciális ágazati törvények határozzák meg.

A lehallgatási törvény 2003-as hatálybalépésével egy időben az ágazati törvényekből kikerültek az egyes operatív eszközök és módszerek alkalmazását szabályozó rendelkezések, és ezek az új törvényben kerültek megállapításra. Ennek értelmében a titkos információgyűjtés az alkotmányos és a belső rend, valamint az állam biztonságának és külpolitikai érdekeinek védelmére, külföldi forrásokból származó információk beszerzésére, a bűncselekmények megelőzésére és tisztázására, vagy a jogok védelmére alkalmazható.

A törvény értelmében ITP felhasználásával, az érintett tudta nélkül, büntetőeljáráson kívül

- a postai és más szállított küldemények felderítésére, felnyitására, vizsgálatára és értékelésére;
- a távközlési rendszereken folytatott kommunikáció ellenőrzésére;
- felvételek (videó, audió, videó-audió) készítésére

a rendőrség, a Pénzügyi Igazgatóság Bűnügyi Hivatala, a Börtön és Igazságügyi Őrség, valamint a polgári és a katonai nemzetbiztonsági szolgálat jogosult. Mind az alkalmazás szabályozása, mind az arra feljogosított szervezetek összetétele többször változott az elmúlt években. Többek között megszűnt a Vasúti Rendőrség, továbbá a vám- és adóügyi szervek működésére vonatkozóan is teljesen új törvény lépett hatályba 2019-ben⁵⁵.

⁵⁴ 166/2003. számú törvény a magánélet védelme érdekében az információk és a technikai eszközök illetéktelen felhasználása ellen, valamint egyes törvények módosításáról (166 Zákon z 24.apríla 2003 o ochrane súkromia pred neoprávneným použitím informačno-technických prostriedkova o zmene a doplnení niektorých zákonov)

⁵⁵ 35/2018. törvény a pénzügyi gazdálkodásról és egyes törvények módosításáról (35 Zákosn 5. decembra 2018 o finančnej správe a zmene a doplnení niektorých zákonov)

A lehallgatási törvény szerint az ITP fentiek szerinti alkalmazását bíró engedélyezi, legfeljebb 6 hónapra. Ennek lejárta előtt az megújítható, minden alkalommal legfeljebb 6 hónappal. Az engedélyezésre a kérelmező szervezet székhelye, illetve a Börtön és Igazságügyi Őrség esetében az alkalmazás tervezett helyszíne szerint illetékes regionális bíróság bírója az illetékes.

A késedelem veszélye esetén kizárólag a rendőrség számára biztosított a bírói engedély nélküli ideiglenes alkalmazás, de csak rendkívül szűk időkeretben. Ilyen esetben egy órán belül értesíteni kell a bírót, 6 órán belül be kell nyújtani a kérelmet, és a bírónak az alkalmazás tényleges kezdetétől számított 12 órán belül meg kell adnia az írásbeli engedélyt. Ennek hiányában a megkezdett ellenőrzést be kell fejezni, és az addig keletkezett adatokat meg kell semmisíteni.

A törvény a titkos információgyűjtés alá vonható személyek lehetséges körét nem határozza meg, mint ahogyan kizáró okokat sem nevesít. A terhelt és védő kapcsolattartásának fokozott védelme is az ágazati törvényekben került megfogalmazásra.

A speciális ágazati törvények közül a rendőrség tevékenységét a szlovák rendőrségi törvény (Rtv.)⁵⁶ határozza meg, mely szerint az alapfeladatai közé tartozik többek között a bűncselekmények felderítése, az elkövetők elfogása, a terrorizmus és a szervezett bűnözés elleni fellépés és a tanúvédelmi tevékenység. A titkos információgyűjtést az Rtv. III. fejezete két részre csoportosítja, az ITP felhasználására és az operatív felderítésre.

A rendőrségnek az ITP használatára a 36.§ alapján van lehetősége, a lehallgatási törvény szerinti eljárási szabályokat alkalmazva. Eszerint többek között a terrorizmus és a szervezett bűnözés elleni küzdelemben, a kábítószerrel és prekurzorokkal, a mérgekkel, a nukleáris anyagokkal kapcsolatos bűncselekményekkel, a pénz-, bélyeg- és értékpapír hamisításokkal összefüggésben, továbbá a tanúvédelmi feladatok ellátására és az ügynök operatív védelmére lehet azokat alkalmazni.

⁵⁶ 171/2003. törvény a rendőrségről (171 Zákon zo 6.júla1993 o Policajnom zборе)

A terhelt és a védője közötti kapcsolat fokozott védelmet élvez, ezek ellenőrzése nem engedélyezett, és a törvény ez alól kivételt sem említ meg.

Az operatív felderítésre szándékos bűncselekmény megállapítása, megelőzése, felderítése és dokumentálása, valamint az elkövetők felderítése, a törvényben meghatározott személyek és objektumok védelmének biztosítása, a védelmi programban lévő tanúk védelme és támogatása, továbbá az államhatár védelme, valamint körözés alatt lévő személyek és a vagyon felderítése érdekében kerülhet sor. Ennek során lehetőség van bűnügyi hírszerzésre, személyek és tárgyak megfigyelésre, ellenőrzött szállításra, álvásárlásra, leplezett technikai eszközök használatára, fedőadatok alkalmazására és azok nyilvántartásokban történő elhelyezésére, ügynök igénybevételére és ennek során legenda alkalmazására is.

Az Rtv. az engedélyezési rendről és az alkalmazás feltételeiről (így az időtartamáról, az érintettek lehetséges köréről vagy az esetleges panaszjogról) nem rendelkezik.

Szlovákiában a nemzetbiztonsági szolgálatok integráltan látják el feladataikat, mind a polgári, mind a katonai területen egy szervezeten belül működik a hírszerzés és az elhárítás.

A polgári nemzetbiztonsági szolgálat (SIS⁵⁷) működését szabályozó ágazati törvény⁵⁸ szerint alapfeladata az alkotmányos berendezkedés, a közrend, az állam biztonságának, valamint az állam külpolitikával és gazdasággal kapcsolatos érdekeinek védelme. Ennek során – az állam biztonságát és szuverenitását garantáló tevékenység mellett – a feladata a szervezett bűnözéssel, a terrorizmussal, az illegális migrációval összefüggő információk beszerzése, gyűjtése is.

A SIS jogosult speciális eszközök használatára, melyek operatív hírszerzési eszközökből⁵⁹ és – a lehallgatási törvényben szabályozott – technikai hírszerzési eszközökből állnak. Az operatív hírszerzési eszközöket a 11.§

⁵⁷ Slovenská Informačná Služba (SIS) – Szlovák Információs Szolgálat

Forrás: <https://www.sis.gov.sk/>

⁵⁸ 46/1993. törvény a Szlovák Információs Szolgálatról (46 Zákon Národnej Rady Slovenskej Republiky z 21. januára 1993 o Slovenskej informačnej službe)

⁵⁹ Informačno-operatívne prostriedky.

tartalmazza, melyben személyek és tárgyak megfigyelése, fedőokirat és legenda alkalmazása, információt szolgáltató személy igénybevétele, küldemény tartalmának kicserélése és átvásárlás szerepel. Ezek közül a megfigyelés engedélyezése a SIS igazgatójának (vagy az általa kijelölt helyettesének) a hatásköre, míg a többi eszköz és módszer alkalmazásához bírói engedély szükséges. Az egyes alkalmazások időtartama, vagy az alkalmazással érinthető személyek köre nem került a törvényben meghatározásra.

Egyedül egyes szervezetek és beosztások (például Nemzeti Tanács képviselői, bírók, ügyészek, sajtó munkatársai) élveznek védeltséget; ezek együttműködőként vagy fedőadatként történő alkalmazása és felhasználása tiltott. Elkerülhetetlen esetekben azonban a Szlovák Köztársaság Biztonsági Tanácsának⁶⁰ elnöke a titkos együttműködést engedélyezheti.

Az operatív hírszerzést végző személynek a törvény a 14.§-ban engedélyt ad veszélyes anyagok (például kábítószeres, prekurzorok, mérgek, robbanóanyagok) és tiltott tárgyak (például tiltott lőfegyverek és lőszeres, hamis értékpapírok, bélyegek és pénzes) birtokban tartására.

A katonai titkosszolgálat (VS⁶¹) törvényben⁶² megfogalmazott feladata – országhatáron belül és külföldön – megszerezni, összefoglalni és értékelni a Szlovák Köztársaság biztonsági és védelmi képességeinek biztosításához szükséges információkat. Ezek közé tartoznak a szervezett bűnözéssel, a terrorizmussal és a kiberbűnözéssel kapcsolatos információk is. Ennek ellátásához a VS is jogosult speciális eszközök használatára, melyek itt is operatív hírszerzési eszközökből és a lehallgatási törvényben szabályozott technikai hírszerzési eszközökből állnak. Az alkalmazás szabályozása – az alapfeladatok különbözőségéből eredő kisebb eltérésekkel – meggyezik a SIS működésére vonatkozó törvényben meghatározottakkal.

⁶⁰ Bezpečnostnej rady Slovenskej republiky (BR SR) – a kormány 9 fős tanácsadó testülete

⁶¹ Vojenskom Spravodajstve (VS) – Katonai Hírszerzés

Forrás: <https://vs.mosr.sk/>

⁶² 198/1994. törvény a katonai hírszerzésről (198 Zákon Národnej Rady Slovenskej republiky z 30. Júna 1994 o Vojenskom Spravodajstve)

A Börtön és Igazságügyi Őrség (ZVJS) – a büntetőeljárásokban hatáskörébe tartozó, korlátozott feladatokon túl – a rá vonatkozó törvény⁶³ értelmében felderíti a büntetés-végrehajtási intézetekben a fogvatartottak vagy az alkalmazottak által elkövetett bűncselekményeket, információt gyűjt a terrorizmussal és a szervezett bűnözéssel összefüggésben, valamint ellátja az intézeteken belül a tanúvédelmi feladatokat.

A ZVJS a terrorizmus és a szervezett bűnözés elleni küzdelem területén felmerülő feladatainak ellátása, az előzetes letartóztatásban lévő vagy börtönbüntetésre ítélt fogvatartott által tervezett bűncselekmények megelőzése, vagy a már elkövetett bűncselekmények felderítése érdekében jogosult az érintett tudta nélkül, a büntetés-végrehajtási intézményen belül az ITP alkalmazására. A technikai eszközök itt sem alkalmazhatóak a terhelt és védője közötti kommunikáció megfigyelésére. Az ITP alkalmazásának és engedélyezésének rendjét a lehallgatási törvény szabályozza részletesen.

A 26–30.§ értelmében az operatív felderítés során a személyek és tárgyak megfigyelésére, együttműködő személy igénybevételére és leplezett technikai eszközök alkalmazására is sor kerülhet. A törvény az alkalmazás engedélyezési rendjét, az azzal érinthető személyek körét vagy az alkalmazás időkorlátait nem tartalmazza. Egyedüli korlátozásként annyi szerepel, hogy az alkalmazás nem lehet ellentétes az őrizet vagy a szabadságvesztés végrehajtásának céljával.

A Pénzügyi Igazgatóság Bűnügyi Hivatala az új szervezeti struktúrájában 2019. április 1-jétől, a rá vonatkozó új ágazati törvény hatálybalépésétől működik. A hivatal jogosult a vám- és adószabályokkal kapcsolatos jogszértések felderítése, valamint az elkövetők azonosítása érdekében az IPT alkalmazására és az operatív felderítésre. Az IPT alkalmazására a lehallgatási törvény rendelkezései szerint kerülhet sor.

A 15.§ alapján az operatív felderítés során a hivatal végrehajthatja személyek, tárgyak – akár határon átnyúló – megfigyelését, és végezhet ellen-

⁶³ 4/2000. törvény a Börtön és Igazságügyi Őrségről (4 Zákon z 5. decembra 2000 o Zbore väzenskej a justičnej stráže)

őrzött szállítást, felhasználhat fedőadatokat, fedőokiratot, legendát és leplezett technikai eszközöket, igénybe vehet információt szolgáltató személyt. A törvény ebben az esetben sem szabályozza az alkalmazás engedélyezési rendjét, az azzal érinthető személyek körét vagy az alkalmazás időkorlátait. Kizárólag a terhelt és a védő közötti kommunikáció védeltségét rögzíti a 14.§ (2) bekezdésében szereplő korlátozás.

Az ellenőrzés rendszere és az aktuális kérdések Szlovákiában

Szlovákiában is élénk vita folyt az elmúlt években a titkos felderítés törvényi garanciáiról. Mind a hazai, mind a nemzetközi jogvédő szervezetek kritizálták a szabályozásból hiányzó hatékony jogorvoslati lehetőséget, melyet végül 2015-ben egy törvénymódosítás⁶⁴ oldott meg, ami a lehallgatási törvényt egészítette ki egy ellenőrző szervezettel. Ez alapján 2016. január 1-jén kezdte meg működését a Szlovák Nemzeti Tanács által létrehozott 8 tagú bizottság (Bizottság), melynek feladata a titkos információgyűjtések alkalmazásának ellenőrzése.

A Bizottságba a kormányzó és az ellenzéki pártok delegálnak 3-3 főt, továbbá két független szakértő tagja van. A bizottság elnökét az ellenzékben lévő politikai pártok vagy mozgalmak jelölik.

A két független szakértő csak 40 év feletti, nemzetbiztonsági ellenőrzésen megfelelt, minimum 10 éves szakmai előélettel (rendőr, hírszerző, ügyész vagy bíró) rendelkező szlovák állampolgár lehet. A két szakértő tagot a Szlovák Nemzeti Tanács választja meg a szakmai bizottságok (a Védelmi és Biztonsági Bizottság, illetve a katonai hírszerzési tevékenységek ellenőrzésével foglalkozó különleges ellenőrző bizottság) elnökeinek jelölése alapján.

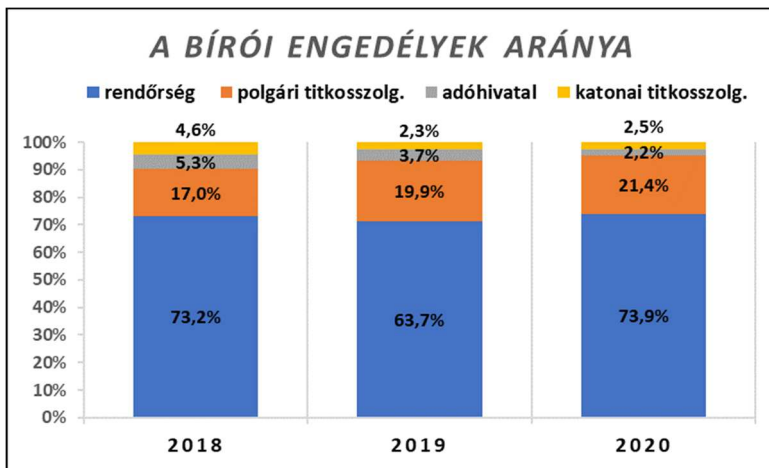
A Bizottság saját kezdeményezésre (évente legalább egy alkalommal, általa választott időben), állampolgári panaszra vagy a Nemzeti Tanács Különleges Ellenőrző Bizottságának a felkérésére tart vizsgálatot. Ennek során jogosult a titkos információgyűjtésre feljogosított szervek által kezelt

⁶⁴ A 166/2003. törvény módosításáról szóló 404/2015. törvény 9.§

adatokat (ITP használatról vezetett nyilvántartások, megsemmisítési jegyzőkönyvek) megismerni, az adatok tárolására szolgáló – akár védett – objektumokba belépni, míg a vizsgált szervezetek kötelesek az ebben való együttműködésre.

A Bizottság eljárása nem nyilvános. Az ellenőrzésről készült jelentést a Szlovák Nemzeti Tanács illetékes szakmai bizottságának terjeszti fel. Amennyiben az ITP alkalmazásokkal kapcsolatban törvénysértést állapít meg, úgy erről tájékoztatja a Nemzeti Tanács elnökét és a legfőbb ügyészt.

A Szlovák Nemzeti Tanács – a szakmai bizottságok meghallgatásával, illetve a Bizottság jelentései alapján – évente két alkalommal plenáris ülésen tárgyalja az ITP alkalmazásának helyzetét, mely során minősített adatokat nem érintenek. Az esetleges visszaéléseket és felelősségre vonásokat is tartalmazó megállapításokat a médiában is közzéteszik.

2. számú ábra

A kiadott bírói engedélyek szervenkénti megosztása 2018–2020. között⁶⁵

⁶⁵ A bizottság nyilvánosságra hozott jelentéseiről tudósító híradások, saját összesítés

A nyilvánosságra hozott⁶⁶ adatok szerint 2018-ban az 1 646 benyújtott kérelemből a bíróság 1 600-at tartott megalapozottnak, míg 2019-ben az 1 639 kérelemből 1 595 esetben engedélyezte a megfigyelést. Az engedélyek több mint 2/3-át a rendőrség kapta meg, 1/5-ét a polgári titkosszolgálatok, míg a Börtön és Igazságügyi Őrség évek óta nem kérelmezett ilyen mód-szert.

Az elmúlt években ugyan a bizottsági ellenőrzések nem állapítottak meg visszaélést, de a közvéleményt erőteljesen foglalkoztatja a 2020 elején a GOVNET hálózatában talált, leplezett hozzáférést lehetővé tevő eszközök kérdése. A GOVNET hálózatot elsősorban kormányzaton belüli kommunikációra használják, ami miatt különösen érzékeny az eset. Júniusban négy tisztviselőt – közte a NASES⁶⁷ két magas beosztásban lévő munkatársát és az időközben távozó miniszterelnök-helyettes hivatalának egyik alkalmazottját – tartóztattak le a nyomozás során. Egyelőre nem tudni, hogy a megfigyelési rendszert kinek a kezdeményezésére építették ki, de lényeges körülmény, hogy 2020-ban választások voltak Szlovákiában, mely éles küzdelem után a korábbi kormány távozását eredményezte.⁶⁸

Csehország

A Visegrádi Egyezmény tagállamai közül Csehország az egyetlen, melynek nincs külső határa, mivel minden vele szomszédos ország a schengeni övezet tagja.

A 10,7 milliós országban 2010-ben az ismertté vált bűncselekmények száma 313 ezer felett volt, amely 2015-re 247 ezerre csökkent, míg 2018-

⁶⁶ Forrás: <https://www.24hod.sk/sudy-dostali-vlani-celkovo-1646-ziadosti-o-schvalenie-odposluchov-cl666734.html>;

<https://www.teraz.sk/spravy/nrsr-poslanci-odobrili-spravy-vyborov/496649-clanok.html>

⁶⁷ Národná agentúra pre sieťové a elektronické služby (NASES) - Nemzeti Hálózati és Elektronikus Szolgáltatási Ügynökség

⁶⁸ Police raided a governmental agency, detaining four people, The Slovak Spectator.

Forrás: <https://spectator.sme.sk/c/22423030/police-raided-the-governmental-agency-detaining-four-people.html>

Letöltés ideje: 2020.06.10.

ban 192 405 eset jutott a hatóságok tudomására. Utóbbi adat 100 ezer lakosként 1 803 bűncselekményt jelent.⁶⁹

2018-ban 55 szándékos emberölés és 1 406 rablás történt, míg az elkövetett bűncselekmények 31%-a csalás, 11%-a betörés volt, és 2,8%-át kábítószerrel kapcsolatban követték el.⁷⁰

A titkos felderítést érintően Csehországban is külön rendelkezik a büntetőeljárásról szóló törvény (Be.)⁷¹ a nyomozás keretében vagy annak előkészítése során alkalmazható eszközökről és módszerekről, míg az egyes szervezetek működésére vonatkozó ágazati törvények a büntetőeljárás kívüli alkalmazást szabályozzák. Ugyan a közel 60 éves Be. még 1961-ben, Csehszlovákia idején született, de a 2020. október 1-jei, 104. változtatást követően jelenleg is hatályos.

A büntetőeljárás keretében végzett titkos felderítés Csehországban

2002-től kezdődően van lehetőség a Be. alapján az érintett tudta nélkül leplezett intézkedéseket alkalmazni.⁷² A törvény negyedik címének VI. szakasza a küldemények visszatartását, felnyitását, tartalmuk kicserélését és az ellenőrzött szállítást, a VII. szakasza a telekommunikációs közlemények – amely alatt a mobil és vezetékes telefonon, a telefaxon vagy interneten keresztül továbbított közlések értendők – megfigyelését és rögzítését, míg a vádemelés előtti eljárásról szóló IX. szakasz 5. fejezete az operatív felde-

⁶⁹ A Cseh Statisztikai Hivatal adatai

Forrás: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/en/index.jsf?page=vystup-objekt&f=TA-BULKA&pvo=KRI05&z=T&katalog=31008&str=v32&evo=v104_!_KRI05-H-6068_1

⁶⁹ Forrás: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/crime/data/database>

⁷⁰ Forrás: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/crime/data/database>

⁷¹ 141/1961. számú büntetőeljárás törvény (Zákon Č. 141/1961 Sb., ze dne 9. 12. 1961 o trestním řízení soudním /trestní řád/)

⁷² 265/2001. számú törvény a büntetőeljárás törvény és más törvények módosításáról (Zákon č. 265/2001 Sb. Zákon, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony)

rítést (ezen belül az átvásárlást, a személyek és tárgyak megfigyelését, valamint az ügynök alkalmazását) teszi lehetővé. A végrehajtás során szükséges a dokumentálás, melynek az írásbeli jelentés mellett módja lehet hang- vagy képfelvétel készítése, illetve technikai eszközökkel létrehozott nyilvántartás (például mozgás térképen történő megjelenítése). A hang- és képrögzítés engedélyezési szintje az alkalmazott módszertől és a helyszíntől függ.

A Be. alapján elsősorban a rendőrség, mint általános jogkörrel rendelkező nyomozó hatóság, jogosult ezen eszközök és módszerek alkalmazására. Egyes esetekben azonban a belső elhárítás (a hatáskörébe tartozó állomány által elkövetett bűncselekményekkel összefüggésben), a börtön-szolgálat (a büntetés-végrehajtási intézményeken belül), a vámhatóság és a katonai rendőrség (a hatáskörükbe utalt bűncselekmények esetén), a nemzetbiztonsági szolgálatok (az állományukba tartozó személyek által elkövetett bűncselekmények vonatkozásában) is használhatják azokat.⁷³

A büntetőeljárásban az operatív eszközök és módszerek rendőrség általi alkalmazását a törvényen túl a cseh rendőrség elnökének 30/2009. számú kötelező utasítása részletezi, így például annak 26–27.§-a pontosítja az engedélyezési szinteket.⁷⁴ Az egyes eszközök és módszerek részletes végrehajtási szabályai – melyek szintén a rendőrség elnökének kötelező érvényű utasításai – nem nyilvánosak, és a cseh rendőrség meg is tagadja az ezek megismerésére irányuló állampolgári kérdések teljesítését.⁷⁵

A Be. 87a.§-ában meghatározott küldemény tartalmának kicserélése (záměna zásilky) során valamely illegális tárgyat vagy anyagot (például kábítószer, prekursor, lőfegyver, robbanóanyag, mérge, hasadó vagy nukleáris anyag, hamis pénz vagy értékpapír), illetve bűncselekmény elkövetésére szánt, vagy abból eredő dolgot tartalmazó küldemény tartalmát bíró engedélyével kicserélhetik ártalmatlan és veszélytelen anyagra. A kivett dolog a büntetőeljárásba lefoglalt bűnjelként kerül be, és így a küldemény tényleges címzettje kockázat nélkül marad felderíthető. A módszerhez szorosan

⁷³ Be. 12.§ (2) bekezdés

⁷⁴ Kamila Grošková, 2011.

⁷⁵ Forrás: <https://www.policie.cz/clanek/interni-akty-rizeni-187390.aspx>,

kapcsolódik a Be. 87.§ szerint szabályozott, a visszatartott küldemény nyitására jogintézménye.

A küldemény alatt mind a posta – vagy más csomagküldő szolgáltató – általi, mind pedig a személyes kézbesítéssel útnak indított csomag értendő.

A Be. 87b.§ szerinti ellenőrzött szállítást (sledovaná zásilka) az előző pontban részletezett anyagok és tárgyak vonatkozásában a Be. előkészítő eljárásában lehet az ügyész engedélyével alkalmazni. A szállítmány ellenőrzését a rendőrség végzi, és annak folyamatát jelentéssel, illetve lehetőség szerint videofelvétellel, vagy más nyilvántartási anyaggal dokumentálja. Halaszthatatlan esetben a szállítmány figyelemmel kísérése előzetes engedély nélkül is megkezdhető, de erről az ügyészt haladéktalanul értesíteni kell, majd ezt követően az utasítása szerint kell eljárni.

Az ügyész utasítására, valamint ha az áru további megfigyelése nem biztosítható, vagy annak folytatása veszélyhelyzetet eredményezne, az ellenőrzött szállítást be kell fejezni.

A távközlési rendszeren továbbított közlemény megfigyelését és rögzítését a Be. 88.§ szerint a minimum 8 évi szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmények, egyes – a Btk.-ban nevesített és tételesen felsorolt – gazdasági bűncselekmények, illetve nemzetközi szerződés alapján üldözendő bűncselekmények miatt folytatott büntetőeljárásban lehet végrehajtani, a bírói szenátus elnökének írásbeli engedélye alapján. Az ellenőrzéssel érintett személyek lehetséges köre nem került meghatározásra, de a terhelt és a védő közötti kommunikáció védettséget élvez. Amennyiben ilyen beszélgetés kerül megfigyelésre vagy rögzítésre, az bizonyítékként nem használható fel, és a keletkezett anyagokat meg kell semmisíteni.

A megfigyelést legfeljebb 4 hónapra lehet elrendelni, melyet a bíró további 4-4 hónappal – akár több alkalommal is – meghosszabbíthat. Egyes, a Be. 88.§ (5) bekezdésében nevesített bűncselekmények esetén az ellenőrizni kívánt készülék használójának hozzájárulásával lehetőség van a külső engedély nélküli megfigyelésre.

Az ellenőrzést – minden erre feljogosított szerv igényét kiszolgálva – a rendőrség hajtja végre.

A beszerzett adatokat az engedélyben nevesített bűncselekményen kívül csak olyan eljárásban lehet felhasználni, mely megfelel az elrendelés alapfeltételeinek. A fel nem használható adatokat jegyzőkönyv felvétele mellett meg kell semmisíteni.

A távközlési adatok megismerésére a Be. 88a.§ szerint 3 év feletti szabadságvesztéssel fenyegetett szándékos bűncselekmény, egyes – a Btk.-ban nevesített, konkrétan meghatározott (például informatikai eszközökkel elkövetett, vagy fenyegetéseket közvetítő) – bűncselekmények, valamint nemzetközi szerződés alapján üldözendő szándékos bűncselekmények miatt folytatott eljárásban van lehetőség, melyhez a bírói szenátus elnökének az engedélye szükséges.

Az adott távközlési berendezés használójának hozzájárulásával külső engedély nélkül is beszerezhetők az adatok.

A Be. nem rendelkezik az adatok megismerhetőségére vonatkozó időkorlátról, de a távközlési törvény alapján⁷⁶ a szolgáltató csak 6 hónapig kezelheti azokat, így ennél régebbi adatokhoz nem férhetnek hozzá.

Az eljárás jogerős befejezését követően mind a távközlési forgalom megfigyeléséről, mind a távközlési adatok megismeréséről – az azt elrendelő bíróság megnevezésével, az ellenőrzés időtartamával és a befejezés időpontjával, valamint a panaszjogra történő figyelemfelhívással kiegészítve – tájékoztatni kell az érintettet, akinek ezt követően 6 hónap áll rendelkezésére, hogy panasszal éljen. A tájékoztatás azonban elhagyható, ha az ügy szervezett bűnözést vagy terrorizmust érintett, az ügy másik terheltje ellen még folyamatban van az eljárás, vagy az érintett ellen esetlegesen elrendelt büntetőeljárás eredményességét veszélyeztetné.

A szándékos bűncselekmény miatt folytatott eljárásban a Be. 158c.§-ában meghatározott álvásárlás (předstíraný převod) olyan tárgyak – esetleges átadásukat is megvalósító – színlelt vételét és eladását jelenti, melyek

⁷⁶ Az elektronikus hírközlésről szóló törvény és egyes kapcsolódó törvények módosításáról szóló 127/2005. számú törvény 97.§ (3) bek. (Zákon č. 127/2005 Sb. Zákon o elektronických komunikacích a o změně některých souvisejících zákonů)

birtoklása tiltott vagy engedélyhez kötött, illetve bűncselekményből származnak, vagy annak elkövetésére szolgálnak. Az álvásárlást ügyész írásos engedélyvel lehet végrehajtani.

Halaszthatatlan esetben ennek hiányában is megkezdhető, az ügyész párhuzamos értesítése mellett. Ekkor az engedélyt utólag, de legkésőbb 48 órán belül kell megadni. Amennyiben erre nem kerül sor, úgy be kell fejezni, és az addig keletkezett adatokat meg kell semmisíteni.

A végrehajtott álvásárlásról jelentést kell készíteni, amit 48 órán belül az ügyésznek meg kell küldeni.

A személy vagy tárgy mozgásának ellenőrzését jelentő megfigyelés szándékos bűncselekmény gyanúja esetén végezhető, melyet a Be. 158d.§-a szabályoz. A megfigyelés három kategóriája ismert Csehországban, attól függően, hogy milyen eszköz és milyen körülmények között kerül felhasználásra a végrehajtás során.

Amennyiben erre nyilvános helyen kerül sor, és a végrehajtáshoz nem alkalmaznak technikai eszközt, úgy nincs szükség külső engedélyre, eleendő a Be. 158b.§-ában meghatározott szakmai vezető hozzájárulása.

Technikai eszköz (például hang- vagy képi dokumentálás, nyomkövető eszköz) alkalmazása esetén az ügyész előzetes engedélyét kell beszerezni.

Ha a megfigyelés levéltitkot, magánjelleget, technikai eszközzel védett dokumentumot, illetve magánlakást – vagy annak minősülő egyéb helyet – érint, bírói engedély szükséges. Ezekhez a külső engedélyre nincs szükség, ha a megfigyeléssel érintett személy hozzájárul a megfigyeléshez.

A végrehajtási engedély legfeljebb 6 hónapra szól, mely újabb kérelem alapján – akár többször is – 6 hónappal hosszabbítható.

Halaszthatatlan esetben a külső engedélyhez kötött megfigyelés anélkül is megkezdhető, de a szükséges végzést 48 órán belül be kell szerezni. Ennek hiányában, vagy amennyiben a megfigyelés során megállapítást nyer, hogy a megfigyelt terhelt a védőjével kommunikál (találkozik), úgy a megfigyelést be kell fejezni, és a beszerzett adatokat nem lehet felhasználni.

A megfigyelés adatai az alapügyön kívül felhasználhatók másik szándékos bűncselekmény felderítésére vagy bizonyítására is.

Csehországban az ügynök alatt a rendőrség és Biztonsági Erők Főfelügyelősége (GIBS)⁷⁷ állományának azt a tagját kell érteni, aki tényleges feladatát és személyazonosságát szükség szerint leplezi. A valódi identitás leplezése érdekében lehetőség van fedőadatok és legenda alkalmazására, illetve külön engedélyhez vagy regisztrációhoz kötött gazdasági tevékenység végzésére is.

A Be. 158e.§ szerint az ügynök alkalmazására legalább 8 éves büntetési tétellel fenyegetett, és a szervezett bűnözéssel összefüggő, illetve egyes, a Btk.-ban nevesített, konkrétan meghatározott korrupciós (például vesztegetés, hivatali visszaélés) bűncselekmények, valamint nemzetközi szerződés alapján üldözendő bűncselekmények miatt folytatott eljárásban van lehetőség.

Az adott ügyben az ügynök alkalmazását a Legfelsőbb Bíróság bírója engedélyezi meghatározott időtartamra, de ennek felső határát a törvény nem nevesíti. Az eredetileg engedélyezett időtartam szükség esetén hosszabbítható is.

Az alkalmazás során az ügynök által végrehajtott álvásárláshoz vagy megfigyeléshez külön engedélyre már nincs szükség. Az ügynök az alkalmazása során mentesül minden olyan egyéb kötelezettség alól, mely a rendőrség vagy a GIBS egyéb tagjaira vonatkozik.⁷⁸ A cseh Btk.⁷⁹ 363.§-a szerint az ügynök nem büntethető a szervezett bűnözői csoportban elkövetett cselekménye vagy annak támogatása miatt. A büntetlenség nem terjed ki a bűnszervezet létrehozására vagy irányítására.

Az ügynök alkalmazása során mindig a provokáció kérdése, illetve annak a határa az egyik legkritikusabb pont. A cseh Legfelsőbb Bíróság – egy konkrét ügy kapcsán 2016-ban kiadott – állásfoglalása⁸⁰ értelmében nem

⁷⁷ Generální inspekce bezpečnostních sborů (GIBS) - Biztonsági Erők Főfelügyelősége
Honlap: <https://www.gibs.cz/>

⁷⁸ Be. 158e.§ (6) bekezdés

⁷⁹ 40/2009. törvény a büntető törvényről (Zákon č. 40/2009. Sb. ze dne 8. ledna 2009 o trestní zákoník)

⁸⁰ A cseh Legfelsőbb Bíróság 5 Tdo 1051/2016. sz. állásfoglalása.

lehet szó a rendőrség provokációjáról vagy megengedhetetlen beavatkozásáról akkor, amikor a rendőrség az elkövető már korábban kifejezett vételi szándékára reagál, és alkalmazza a törvényben megengedett olyan eszközöket és módszereket, mint például az ügynök igénybevétele. A konkrét ügyben a gyanúsított katonai fegyvereket és lőszereket szándékozott vásárolni az embargóval érintett Iránba történő szállítás céljából. A vádlott az eljárás során – többek között – az ügynök tevékenysége miatt fellebbezést jelentett be, melyet végül a Legfelsőbb Bíróság elutasított, és a korábbi fellebbező ítéleteket hatályon kívül helyezte.

A büntetőeljáráson kívüli titkos felderítés Csehországban

A büntetőeljáráson kívüli alkalmazás engedélyezési és eljárási rendjét az egyes szervezetek működésére vonatkozó ágazati törvények szabályozzák. A rendvédelmi szervek (rendőrség, belső elhárítás, vámigazgatás és börtönszolgálat) a büntetőeljáráson kívül csak szűk körben jogosultak az operatív felderítés eszközeinek, módszereinek alkalmazására. Így például bírói engedélyhez kötött módszer (telefonlehallgatás, küldemények tartalmának ellenőrzése) alkalmazására ezen törvények alapján nincs is lehetőségük.

Közös jellemzője a szabályozásnak, hogy a titkos információgyűjtés során használt fedőadatok nem szólhatnak egyes beosztások vagy személyek adataira (például a kormány tagja, az Alkotmánybíróság tagja, a Cseh Nemzeti Bank igazgatósági tagja, a Legfelsőbb Számvevőszék igazgatósági tagja, illetve bíró vagy ügyész).

A rendőrség – a működéséről szóló törvény⁸¹ (Rtv.) szerinti – feladata a személyek és a vagyon, valamint a közrend biztonságának védelme, a bűnözés megelőzése, a büntetőeljárással kapcsolatos feladatok ellátása, valamint a belső rend és a biztonság területén a törvényekkel, közvetlenül alkalmazandó európai uniós rendeletekkel vagy a jogállamiság részét képező nemzetközi szerződésekkel rábízottak ellátása. A 69.§ szerint ennek keret-

⁸¹ 273/2008. számú törvény a rendőrségről (Zákon č. 273/2008 Sb. Zákon o Policii České republiky)

ében, a büntetőeljárás megindítását megelőzően végrehajtja a bűncselekmények elkövetésére utaló tények felkutatását, felderítését és szükség esetén dokumentálását, valamint megteszi a szükséges intézkedéseket azok megelőzéséhez. Ennek teljesítéséhez a 72.§ alapján alkalmazhatja az operatív felderítés alábbi eszközeit és módszereit:

- fedőadatok, fedőokiratok és más, a fedést támogató dokumentumok használata;
- leplezett technikai eszközök alkalmazása;
- informátor igénybevétele.

A terrorizmus jelentette fenyegetések megelőzése és felderítése érdekében a 71.§ szerint jogosult továbbá:

- távközlési adatok megismerésére és felhasználására;
- pénzügyi adatok (fizetési és banki műveletek) megismerésére és felhasználására;
- egészségügyi szolgáltatások adatainak megismerésére és felhasználására.

Az adatkérések engedélyezési rendje, illetve az adatok megismerhetőségének időkorlátja az Rtv.-ben nem került külön megállapításra.

A rendvédelmi szervek belső elhárítását ellátó Biztonsági Erők Főfelügyelőségének feladata a hatáskörébe tartozó szervezetek (rendőrség, vámigazgatás, börtönszolgálat) tagjai által elkövetett bűncselekményekre utaló tények felkutatása, ezen bűncselekmények felderítése és ellenőrzése, a fenti védett szervek tagjainak egyéb illegális tevékenységére utaló információk feldolgozása, valamint ezen személyek megbízhatósági vizsgálata. A GIBS – a Be. szerint végrehajtott eljárási cselekményeken túl – a feladatai ellátása

érdekében jogosult az Rtv. 72.§-ában megállapított eszközök és módszerek alkalmazására, melyre az ágazati törvény⁸² 42.§-a ad felhatalmazást.

A vele együttműködő személyek biztonsága érdekében rövid idejű személyi védelem ellátására is jogosult, mely kiterjed fizikai védelemre, lakóhely megváltoztatására, speciális technikai eszközök alkalmazására vagy egyéb, például tanácsadással megvalósuló megelőző tevékenységre is.

A Vámigazgatás⁸³ a működéséről szóló törvény⁸⁴ szerinti feladatok – a hatáskörébe utalt bűncselekmények megelőzése, az ezekkel kapcsolatos ismeretek megszerzése, a büntetőeljárások kapcsán és a vámigazgatási szervek nemzetközi megállapodásokból eredő hatásköreinek gyakorlása érdekében – ellátása során jogosult:

- fedőadatok, fedőokiratok és más, a fedést támogató dokumentumok használatára;
- leplezett technikai eszközök alkalmazására;
- informátor igénybevétele.

Az informátor tevékenységéért pénzügyi vagy tárgyi jutalomban részesíthető, és az együttműködéssel kapcsolatos adatok védettek.

A börtönszolgálatról (VSČR)⁸⁵ szóló törvény⁸⁶ értelmében a börtönszolgálat felhatalmazott szervezetei a létesítményekben (a büntetés-végrehajtási intézetekben) a bűncselekmények megelőzése vagy felderítése ér-

⁸² 341/2011.Törvény a biztonsági erők általános ellenőrzéséről és a kapcsolódó törvények módosításáról (Zákon č. 341/2011 Sb. Zákon o Generální inspekci bezpečnostních sborů a o změně souvisejících zákonů)

⁸³ Celní správa České republiky – Cseh Köztársaság Vámigazgatása

Honlap: <https://www.celnisprava.cz>

⁸⁴ 17/2012. számú törvény a Cseh Köztársaság Vámigazgatásáról (Zákon č. 17/2012 Sb. Zákon o Celní správě České republiky)

⁸⁵ Vězeňská služba České republiky (VSČR) - Cseh Köztársaság Börtönszolgálat

Honlap: <https://www.vscr.cz/>

⁸⁶ 555/1992. számú törvény a Cseh Köztársaság börtönéről és igazságügyi őrségéről (Zákon č. 555/1992 Sb. Zákon České národní rady o Vězeňské a justiční stráží České republiky)

dekében operatív felderítés során a biztonság-technológiai eszközöket alkalmazhatják. Ezek olyan technikai eszközök vagy berendezések, melyek a személyek életének és egészségének, vagyonának megóvására, továbbá az épületek átkutatásának támogatására, illetve a távközlési eszközök illegális alkalmazásának megelőzésére vagy megakadályozására alkalmasak.

A cseh nemzetbiztonsági szolgálatok felépítése nagyban hasonlít a magyar rendszerhez. A Biztonsági Információs Szolgálat (BIS)⁸⁷ a polgári elhárításért, a Külkapcsolati és Információs Hivatal (ÚZSI)⁸⁸ a polgári hírszerzésért felelős, míg a Katonai Hírszerzés (VZ)⁸⁹ integráltan látja el a katonai hírszerzési és elhárítási feladatokat. Működésüket és jogállásukat egy általános hírszerzési törvény⁹⁰ szabályozza, de ezen túl a BIS és a VZ speciális törvénnyel is rendelkeznek.

A BIS működését szabályozó speciális törvény⁹¹ 6–15.§-ai részletezik a felhasználható hírszerzési technológiákra (küldemények ellenőrzése, távközlési eszközön továbbított közlemények megfigyelése és rögzítése, kép-, hang- vagy más felvételek készítése, technikai elhárítás, személyek és tárgyak azonosítása, valamint mozgásuk leplezett technikai eszközzel történő megfigyelése), a fedődokumentumok és eszközök alkalmazására, a megfigyelésekre és az együttműködésekre vonatkozó rendelkezéseket.

A hírszerzési technológiák (zpravodajská technika) alkalmazását a BIS hatáskörébe tartozó feladatok ellátása során a Legfelsőbb Bírósági Kamara elnöke engedélyezi, 4 hónap időtartamra, melynek hosszabbítására a törvény nem ad felhatalmazást.

⁸⁷ Bezpečnostní informační služby (BIS) - Biztonsági Információs Szolgálat

Honlap: <https://www.bis.cz/>

⁸⁸ Úřad pro zahraniční styky a informace (ÚZSI) Külkapcsolati és Információs Hivatal

Holap: <https://www.uzsi.cz/cs/>

⁸⁹ Vojenské zpravodajství (VZ) - Katonai Hírszerzés

Honlap: <https://www.vzcr.cz/>

⁹⁰ 153/1994. számú törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról (*Zákon č. 153/1994*

Sb.Zákon o zpravodajských službách České republiky)

⁹¹ 154/1994. számú törvény a Biztonsági Információs Szolgálatról (*Zákon č. 154/1994*

Sb.Zákon o bezpečnostní informační službě)

A BIS által használt – fedőadatokat tartalmazó – fedődokumentumok elkészítését a BSI vezetője engedélyezi, és az előállításához a Belügyminisztérium is segítséget nyújthat.

A megfigyelést és a lepezett technikai eszközök alkalmazását – amennyiben az nem minősül hírszerzési technológiának – a BSI igazgatója vagy az érintett szervezeti egység vezetője engedélyezi. A végrehajtáshoz a BSI technikai támogatást kérhet más, e tevékenységre feljogosított szervtől.

A BSI feladata ellátásához – az együttműködés titokban tartása mellett – igénybe veheti olyan 18 éven felüli személy segítségét, aki önként vállalja ezt.

Az ÚZSI külföldi működési területére tekintettel nem rendelkezik speciális ágazati törvénnyel, a rá vonatkozó rendelkezések az általános hírszerzési törvény külön fejezetében (17–19.§) kerültek rögzítésre. Ennek értelmében az ÚZSI Csehország területén végrehajtott tevékenysége során jogosult személyek és tárgyak megfigyelésére, fedőadatok és fedődokumentumok használatára, lepezett technikai eszközök alkalmazására és 18 éven felüli együttműködő személy igénybevételére.

A fedőadatokra vonatkozó előírások és korlátozások megegyeznek a BSI-re vonatkozó szabályokkal, annyi eltéréssel, hogy ebben az esetben az engedélyeket az ÚZSI vezetője adja meg.

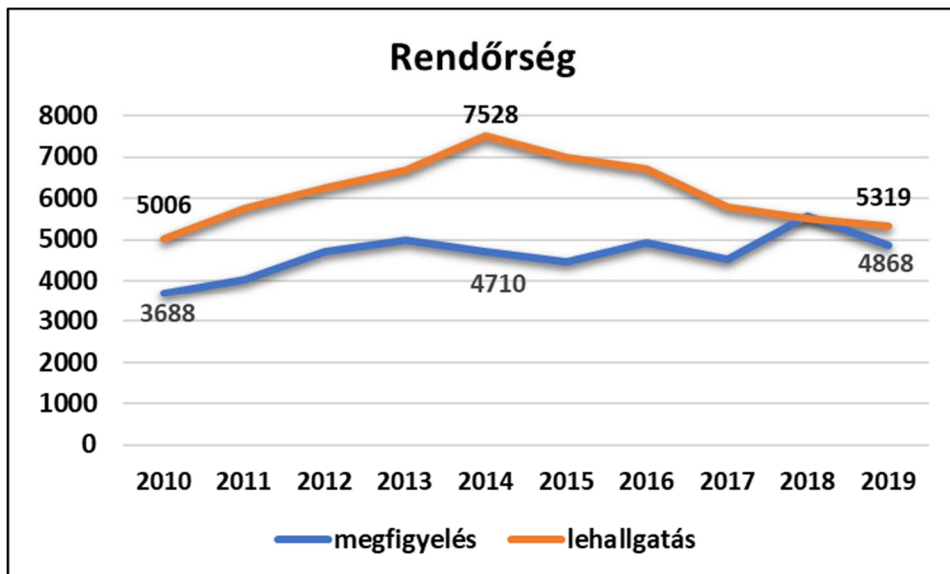
A VZ tevékenységére vonatkozó speciális törvény⁹² értelmében a katonai hírszerzés kevés kivétellel a BIS-sel megegyező feltételekkel és módon alkalmazhat hírszerzési technológiát.

Az egyik eltérés, hogy az alkalmazáshoz szükséges bírói engedély indokolt esetben, 4-4 hónappal több alkalommal is meghosszabbítható. A másik lényeges eltérés, hogy a VZ eljárásban a megfigyeléseket a honvédelmi miniszter engedélyezi.

⁹² 298/2005. számú törvény a katonai hírszerzésről (Zákon č. 289/2005 Sb. Zákon o Vojenskému zpravodajství)

Az ellenőrzés rendszere és az aktuális kérdések Csehországban

Csehországban nem készül a közvélemény által is megismerhető összesített kimutatás az engedélyezett lehallgatásokról, megfigyelésekről. Egyes szervezetek azonban közzéteszik ezeket az adatokat⁹³, mely szerint a rendőrség 2019-ben 5 319 esetben⁹⁴, míg a GIBS 64 esetben⁹⁵ ellenőrzött telekommunikációt.

3. számú ábra

A rendőrség által végrehajtott, bírói engedélyhez kötött információgyűjtések száma 2010–2019. között⁹⁶

⁹³ A rendőrség által végrehajtott titkos információgyűjtések adatait a cseh Belügyminisztérium honlapján éves bontásban lehet elérni: <https://www.mvcr.cz/clanek/analyzy-od-poslechu-a-zaznamu-telekomunikacniho-provozu-a-sledovani-osob-a-veci-dle-trestniho-radu-a-ruseni-provozu-elektronickych-komunikaci-policii-cr-archiv.aspx>

⁹⁴ Forrás: <https://www.mvcr.cz/soubor/odposlechy-za-rok-2019-analyza-pdf>

⁹⁵ Forrás: https://www.gibs.cz/ostatni/analyza_ukonu_2019.pdf

⁹⁶ A cseh Belügyminisztérium által közzétett adatok, saját összesítés

A nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenységének ellenőrzését a Parlament Képviselői Kamarája (Poslanecká sněmovna) által felállított 5 fős Hírszerző Szolgálatok Független Ellenőrző Testület, illetve szolgálatonként egy-egy 7 fős különleges testület végzi, melyek tevékenységét az általános hírszerzési törvény 12.§-a, illetve az adott szolgálatra vonatkozó speciális törvények határozzák meg.

Az 5 fős testület tagja olyan 40 év feletti, jogi végzettséggel rendelkező cseh állampolgár lehet csak, aki 3 éven belül nem volt tagja nemzetbiztonsági szervnek vagy fegyveres testületnek. A tagok megbízatása 5 évre szól, mely legfeljebb egy alkalommal hosszabbítható meg. A testületnek évente új vezetője van, azt mindig a tisztséget addig be nem töltő, legidősebb tag látja el.

Ugyan a testületek jogosultak a minősített adatok megismerésére is, de a jogszabályok lehetőséget adnak a szolgálatoknak az ellenőrzés során egyes információk átadásának megtagadására is. Így az ellenőrző testületek elől eltitkolhatók például azok az adatok, amelyek folyamatban lévő műveletet érintenek, a szolgálat tagjának vagy vele együttműködő személynek az azonosítását teszik lehetővé, vagy amelyek harmadik félnek történő átadását az adat forrása korlátozta. Emiatt a közvélemény eléggé szkeptikus az ellenőrzések hatékonyságával és alaposágával kapcsolatban.

A közelmúltban a cseh parlamentben az ügyvédek képviselőjében nyújtottak be interpellációt az igazságügy miniszterhez, melyben a védők és a gyanúsítottak közötti kommunikáció védettségéről kérdezték. Ennek alapját a Shahram Abdullah Zadeh adócsalással gyanúsított személy és a későbbi védője közötti lehallgatott telefonbeszélgetés bizonyítékként történő felhasználása jelentette. A vita során a szabályozás egyik kritikus kérdése lett, hogy mikortól élvez védettséget az ügyvéd és ügyfele közötti kommunikáció. Míg az igazságügyi tárca – az Alkotmánybíróság véleményét értelmezve – azt képviseli, hogy a büntetőeljárás tényleges megindításától (és a védő eljárásban történő megjelenéstől) lehet ezt alkalmazni, addig az ügyvédek szerint már ezt megelőzően, az ügyféllel folytatott bármilyen beszélgetést, tanácsadást is fokozottan kellene védeni, nem kizárólag a formális megbízás (meghatalmazás) és annak az eljáró hatósággal történt közlése

után.⁹⁷ Az ügyvédi kamara a helyzet megoldását a Be. módosításában látja, melyben a tényleges jogorvoslati lehetőség kérdését is rendezni szeretnék.

Összegzés, javaslatok

A tanulmány nem tért ki a speciális pénzügyi alap felhasználásának bemutatására, mely minden államban megjelenik. Ez mindenhol egy külön forrású, az általános számviteli szabályoktól eltérő felhasználási lehetőséget jelentő szabályozás, mely a módszerek konspirált alkalmazásához szükséges pénzügyi fedezetet biztosítja.

A megismert törvények és gyakorlatok szerint mind hazánk, mind pedig a többi V4-es ország jellemzően kettős alkalmazási szabályozást használ; azaz a büntetőeljárás keretében, és azon kívül is egyaránt van lehetőség a titkos felderítésre. A magánélet és a levéltitok sérthetlenségét leginkább érintő módszerek alkalmazása jellemzően bírói engedélyhez kötött, de Lengyelországban a terrorizmus elleni fellépés keretében lehetőség van a legfőbb ügyész engedélyével is ezek alkalmazására.

Szlovákiában és Csehországban életre hívtak egy olyan független testületet, mely a titkos felderítések alkalmazásának jogszerűségét ellenőrzi, illetve az ezekkel kapcsolatos panaszok kivizsgálására hivatott, míg Lengyelországban ilyen független testület nem létezik.

A titkos felderítésekkel kapcsolatos hatékony jogorvoslat biztosítása is eltérő. Míg Szlovákiában és Csehországban a törvény mind a Be. keretén belüli, mind az azon kívüli felderítés kapcsán tartalmazza a tájékoztatási kötelezettséget, addig a lengyel szabályozás csak a Be. alapján alkalmazott módszerek esetén tér ki erre.

A jogi szabályozásnál érdemes továbbá kiemelni, hogy a vizsgált országokban – a magyar gyakorlattal ellentétben – a távközlési adatokhoz való hozzáférést, illetve azok felhasználhatóságát szigorúbban szabályozzák.

A hazaival összehasonlítva több olyan módszer és szabályozás is megismerhető a többi V4-es országban, mely nálunk nem ismert. Ezek közül a

⁹⁷ Dušan Šrámek, 2017.

cseh és szlovák gyakorlatban megjelenő küldemények tartalmának kicserelése mindenképp említésre méltó. Az online vásárlások mind gyakoribbá válása miatt ez a módszer elsősorban a kábítószer-kereskedelem területén javíthatná a felderítést, de más illegális árukkal – mint például a hamis okmányokkal, lőfegyverekkel – való visszaélések esetében is új lehetőségeket biztosítana.

Érdemes lenne továbbá megvizsgálni annak a szlovák Be. 117.§. (9) bekezdése szerinti felhatalmazásnak a hazai jogrendbe ültetési lehetőségét is, mely az ügynök (fedett nyomozó) magánlakásba történő belépését teszi lehetővé a legendája során kapott felhatalmazással. Ugyanígy érdemes lehet a fedett nyomozó vonatkozásában egy másik, a cseh szabályozásban szereplő felhatalmazás vizsgálata is, mely szerint a fedett nyomozó a feladatellátása során mentesül minden olyan egyéb – a speciális feladatával össze nem függő – kötelezettség alól, ami a rendőrség egyéb tagjaira vonatkozik.

Summary

Nyeste, Péter – Nagy, Ivett: Criminal intelligence in theory and practice (4-21)

The study shows some of the points of modern criminal intelligence theories and their practical implementations. Due to the many changes that are occurring today, new directions are emerging that will transform all or part of the models that we know so far, both in terms of criminal intelligence and in the detection and recovery of criminal property. However, the aim remains to detect, disrupt and then eradicate organised crime groups that pose a risk to national security and to the performance of police duties.

Fantoly, Zsanett: The tasks of the preparatory procedure and investigation in crime detection, discovery and evidence (22-42)

Apart from introducing a divided model of investigation, the new Act XC of 2017 on Criminal Procedure also distinguishes the preparatory procedure as a standalone stage of the criminal procedure. Previously, court approved secret information gathering for crime detection purposes used to be somewhat dismembered and regulated in various sectoral sources of law. Now, with their inclusion to the Criminal Procedure Code, these are regulated as operative tasks supervised by the prosecutor prior the formal launch of the investigation and thus, the previous division has been replaced with a clearer model more compatible with the rule of law. So, the new Act on Criminal Procedure created a unified and interconnected system composed of preparatory procedure, discovery and inquiry. This paper examines how this new model affects the procedural safeguards and efficiency regarding evidence.

Jancsó, Gábor: The first years of the new system of covert investigative measures and the first major modification to the Code of Criminal Procedure (43-71)

The paper aims to review the modifications to the regulations of covert investigative measures those were enacted since the new Code of Criminal Procedure is in force. First the 2018 modifications of the Police Act are scrutinised, those extending the covert tools available for the National Protective Service and the new tool to verify an informant's trustworthiness. Then the relevant regulations of the first novel to new CCP are presented, accepted by the Parliament in 2020. Among other instruments the paper discusses the new system that provides complex protection for undercover agents and informants, as well as the new covert investigative technique that can be used in criminal proceedings that allows identifying the fact and the tool of communication among individuals.

Győri, Attila – Szendrei, Ferenc: Experience in the use of covert means from the introduction of the legal institution to the present day (72-92)

The use of covert operations (special investigative means) in criminal procedures and criminal intelligence is a police specialization with a long history, but it has fundamental changes since 1 July 2018. The concept of criminal intelligence required a tactical and methodological change. Based on the experience and statistical indicators of the recent period, the police have adapted well to the new challenges.

Opauszki, András: Covert criminal information gathering and hidden operational activities – experiences of implementation and application of the changes in the Hungarian judicial environment (93-121)

This comprehensive study focuses on the previous year's changes of criminal proceedings law in regards to the effects on the criminal investigations of the Hungarian Law Enforcement Agencies. The intention of the legislation was to create an integrate law environment for all the agencies and to improve the efficiency of fighting against activities in all fields of criminality.

The summary intends to supply the deficiencies of knowledge in the field of covert information gathering, mainly highlighting on the regulation that concerns the domestic police authorities. The material defines the ways of covert operational activities and examines the legal opportunities to gather evidences for judicial proceedings.

This study also tries to set up a compilation of a compendium of best practices and lessons learned, based on outcomes from operational activities. Hopefully, it can help to understand the differences between the types of covert investigations, operational activities and the phases of the Hungarian criminal procedure.

Csizner, Zoltán: Legal regulation of special investigative techniques in the other countries of the Visegrad Group (122-166)

The effective law enforcement, the counter-organized crime and terrorism of our age cannot lack those special investigation procedures which due to their conspiratorial nature able to help the work of the of investigative authorities and intelligence agencies. Act XC of 2017 on Criminal Procedure, which entered into force on 1 July 2018, has changed fundamentally the system. The new legislation does not regulate covert actions related to criminal proceedings only, but these changes have got an impact on laws of different branches, in particular those on the police or national security services, which apply out of criminal procedures. In addition to the detailed knowledge of the domestic regulations, it may be interesting to know the relevant legislation of similar states like us, as the member states of the Visegrad Group. In my study, I would like to present the situation in the Czech Republic, Poland and Slovakia, supplemented by current experiences of normalization or application of a standard.